

กระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี

จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิโรจน์ คงปัญญา

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ

บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

2558

ลิขสิทธิ์ของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

กระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี

จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิโรจน์ คงปัญญา

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ

บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

**COMMUNITY MASTER PLAN FOR VILLAGE DEVELOPMENT
BASED ON SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY : A CASE
STUDY OF BAN HUAY TENG, TAMBON TONHONG, THE
DISTRICT OF PROMKIRI , THE PROVINCE OF
NAKHONSITHAMMARAT**

BY

WIROT KONGPUNYA

**THE THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
IN THE PROGRAM OF
INTEGRATED LOCAL DEVELOPMENT
FACULTY OF GRADUATE STUDY
LEARNING INSTITUTE FOR EVERYONE (LIFE)**

2015

วิทยานิพนธ์เรื่อง (Title)	กระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา บ้านห้วยแดง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช
ผู้วิจัย	วิโรจน์ คงปัญญา
สาขาวิชา	การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.เสรี พงศ์พิศ
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	รองศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา เลิศไกร

คณะกรรมการการสอบวิทยานิพนธ์

- ลงชื่อ.....ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.จรรยา สุวรรณทัต)
- ลงชื่อ.....กรรมการ (ผู้ทรงคุณวุฒิ)
(ดร.ศรีปริญญา ชูประจ่าง)
- ลงชื่อ.....กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก)
(รองศาสตราจารย์ ดร.เสรี พงศ์พิศ)
- ลงชื่อ.....กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม)
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา เลิศไกร)
- ลงชื่อ.....กรรมการ (ผู้แทนบัณฑิตศึกษา)
(ดร.สุรเชษฐ เวชพิทักษ์)
- ลงชื่อ.....กรรมการ (ผู้แทนบัณฑิตศึกษา)
(ดร.ทวิช บุญธิรัมย์)
- ลงชื่อ.....เลขานุการ
(อาจารย์ อัญมณี ชุมณี)

บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน อนุมัติให้วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง	กระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช
ชื่อผู้เขียน	วิโรจน์ คงปัญญา
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
ปีการศึกษา	2558
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.เสรี พงศ์พิศ
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	รองศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา เดิศไกร

กระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษากระบวนการทำแผนแม่บทชุมชน บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช (2) ศึกษาการทำแผนแม่บทชุมชน (แผนอาชีพ แผนมาตรการสร้างความอยู่เย็นเป็นสุข แผนมาตรการสร้างชุมชนเข้มแข็ง และแผนมาตรการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของประชาชน) บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ การปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างคือ กลุ่มบุคคลที่เป็นแกนนำหรือคณะกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้านทั่วไปจากจำนวน 63 ครัวเรือน โดยใช้วิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ การจัดเวทีแผนแม่บทชุมชน 4 เวที โดยนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์และจัดหมวดหมู่ และสรุปประเด็นสำคัญตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ข้างต้น

ผลการวิจัยพบว่า

1. การศึกษากระบวนการทำแผนแม่บทชุมชน บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ในด้านบริบทชุมชน มีครัวเรือน 63 ครัวเรือน จำนวนประชากร 249 คน ชาย 114 คน หญิง 135 คน มีเนื้อที่ทั้งหมด 1,400 ไร่ การถือครองที่ดินจะถือครองที่ดินที่มีโฉนด หรือ นส.3 ก อาชีพหลักคือเกษตรกร ปัญหาต่างๆ ที่พบคือ รายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย คนในชุมชนจึงต้องไปกู้หนี้ยืมสินจากกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์การเกษตร ธนาคาร

พาณิชย์ และการกู้หนี้ยื่นในระบบ บริบทชุมชนที่มีผลต่อการจัดกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชน เป็นชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ ด้วยทรัพยากร ดิน น้ำ อากาศ เป็นชุมชนที่มีสวนยางพารา สวนผลไม้และพืชเศรษฐกิจ การทำแผนแม่บทชุมชนทำให้เกิดประโยชน์ต่อคนในชุมชนโดยตรง เพื่อความมั่นคงของชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เป็นชุมชนที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมสูง คนมีความร่วมมือร่วมใจในกิจกรรมต่างๆ มีความโดดเด่นด้านกิจกรรมสาธารณะ มีศักปลอดสารพิษออกสู่ตลาดทุกวัน มีกิจกรรมกลุ่มชมรมรักษาสภาพ มีการจัดระบบกลุ่มเงินล้าน มีประธานชุมชนคอยขับเคลื่อนกิจกรรม และได้รับการสนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่นเป็นระยะ

2. การศึกษาการทำแผนแม่บทชุมชน (แผนอาชีพ แผนมาตรการสร้างความอยู่เย็นเป็นสุข แผนมาตรการสร้างชุมชนเข้มแข็ง และแผนมาตรการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของประชาชน) บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้จัดทำเวทีการเรียนรู้ 4 เวที คือ เวทีที่ 1 เปิดโลกแห่งการเรียนรู้และวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน ทำความเข้าใจวิธีการให้เรียนรู้เรื่องประวัติศาสตร์ชุมชน โดยคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน กำหนด “การบ้าน” ให้ไปทำข้อมูลรายรับ รายจ่าย หนี้สิน ของแต่ละครัวเรือน นำข้อมูลรายรับ รายจ่าย หนี้สิน มาวิเคราะห์ ประเมินผลถึงทิศทางการแก้ปัญหาและพัฒนา เวทีที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแกนนำที่เข้าร่วมกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนและวิเคราะห์ สรุปผลเกี่ยวกับการแก้ปัญหาคความยากจนพร้อมทั้งแผนพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อนำไปสู่การทำแผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เวทีที่ 3 เวทีประชาพิชญ์ ได้นำเสนอแผนแม่บทนำไปสู่แผนการส่งเสริมสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนบ้านห้วยเตง คือ แผนอาชีพที่ 1 แผนมาตรการสร้างเสริมสุขภาพและอาชีพเสริมให้แก่ชุมชนของประชาชนชาวบ้านห้วยเตง แผนอาชีพที่ 2 แผนมาตรการสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชน แผนอาชีพที่ 3 แผนมาตรการสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีแหล่งทุนสามารถพึ่งพาตนเองได้ แผนอาชีพที่ 4 แผนมาตรการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของประชาชน และเวทีที่ 4 เวทีประชาพิจารณ์ประเมินผลการใช้แผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า คนในชุมชนบ้านห้วยเตงได้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ในเวทีเปิดโลกการเรียนรู้ มีการเสนอ ความคิดเห็นกันหลากหลาย รู้จักรากเหง้าและเอกลักษณ์ รู้จักศักยภาพและทุนที่มีอยู่ในชุมชน มีความตระหนักที่จะทำบัญชีครัวเรือน เรียนรู้จากตัวอย่างและความสำเร็จของชุมชนอื่น สามารถวิเคราะห์ข้อมูลและค้นหาทางเลือกใหม่ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และได้นำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนบ้านห้วยเตงได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ผู้นำท้องถิ่นควรทำความเข้าใจแนวทางและแนวคิดการพัฒนาแผนแม่บทชุมชน แบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง มีความมุ่งมั่นในการผลักดันให้เกิดการปฏิบัติอย่างจริงจัง

1.2 ควรจัดตั้งองค์กรชุมชนเพื่อที่จะสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างพลังชุมชนในการพัฒนาชุมชน และควรจัดให้มีเวทีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และศึกษาดูงาน เรียนรู้ความสำเร็จหรืออุปสรรคระหว่างชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

1.3 การขับเคลื่อนพลังชุมชนในการพัฒนาชุมชน จำเป็นต้องมีวิทยากรกระบวนการและที่ปรึกษาทางวิชาการ สนับสนุนท้องถิ่น จึงควรค้นหาวิทยากรในพื้นที่ และเสริมสร้างคนรุ่นใหม่เข้าร่วมทีมงานเพิ่มมากขึ้น

1.4 สร้างความเข้มแข็งแก่เครือข่ายชุมชนนำอยู่ จัดให้มีระบบการลงทะเบียนร่วมเป็นเครือข่าย และมีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ

2. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

2.1 การวิจัยในครั้งนี้ ควรศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อกระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่คาดว่าเป็นปัจจัยสำคัญเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนและเป็นประโยชน์มากที่สุด

2.2 ควรศึกษาแผนอาชีพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละด้านให้ละเอียดเพื่อค้นหาศักยภาพของคนในชุมชนสู่การจัดการตนเองและจัดการชุมชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

2.3 ควรศึกษาวิจัยเปรียบเทียบก่อนและหลังกระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์สู่แนวทางพัฒนาอย่างยั่งยืน

3. ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการวิจัยถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน รวมถึงแนวทางการแก้ปัญหาการทำแผนแม่บทชุมชน

3.2 ควรมีการศึกษาวิถีชีวิตวิถีชีวิตบนหลักการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของคนในชุมชนบ้านห้วยแดง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน

3.3 ควรมีการศึกษาวิถีความล้มเหลวในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาและการจัดการชุมชนอย่างยั่งยืน

Abstract

Thesis Title	Community Master Plan For Village Development Based on Sufficiency Economy Philosophy : A Case Study Of Ban Huay Teng,Tambon Tonhong, The District Of Promkiri , The Province Of Nakhonsithammarat
Researcher	Wirot Kongpunya
Degree	Mater of Art
In the Program of	Integrated Local Development
Year	2015
Principal Thesis Advisor	Associate Professor Dr. Saeree Pongpit
Associate Thesis Advisor	Associate Professor Dr. Punya Lertkrai

The objectives of this research are to study the model scheme of the master plan for village development based on sufficiency economy philosophy and a case study of Ban Huay Teng in the district of Promkiri, the province of Nakhonsithammarat and how to draw a master plan for village development in terms of occupational plan, the well being of the people, strengthening the community, and promoting the ethic code of the people in Ban Huay Teng in Promkiri, Nakhonsithammarat. This research is carried out by means of qualitative and participating methods. The sample group is composed of the key person and the committee of the village and other villagers from 63 families. The research is conducted through observation interviews, and four master plan forums. The data have been analyzed, categorized, and summarized according to the stated objectives.

The Outcome of the Study:

1. The study finds that in Ban Huay Teng, Tambon Tonhong, the district of Promkiri, the province of Nakhonsithammarat there are 63 families consisting of 249 people (144 males and 135 females). The village has an area of 1400 rai and the villages possess the land with title deeds or the certificates of utilization or NS3K documents. Most of the people are agriculturists. The problem they is facing are poverty. They don't earn enough money to feed

their families. Some of them have to borrow money from the village fund, the saving group, the agricultural - cooperation, commercial banks, and informal creditors. These community contexts have affected the model scheme of the master plan for village development inevitably. Ban Huay Teng is rich in natural resources, fertile soil, clean water, and fresh air. It has rubber plantations, fruit gardens, and important agricultural crops. Therefore, it is necessary to make the master plan which develops the village and directly benefits all the villagers for their sustainable lives on the basis of our King's sufficiency economy philosophy. Besides, this village has a high level of cultural cost. The villagers have been joining to do all social or public activities. They grow pesticide - free vegetables and sell them at the market every day. They have health care groups and a million baht group. These groups are constantly mobilized by their leaders and local administrative agency of Tambon Tonhong.

2. To study the model scheme of the village master plan, the researcher has held four intellectual community forums. The first forum is to open the world of learning and analyze the village's data. For example, they have to learn the history of the village from the elderly. They also have to collect the data of income, expenditure, and debts of their own families, and these data have to be analyzed and evaluated to come up with the methods to solve the problems. The second forum is about the data of the key persons participating in the process of making the village master plan, and the analysis and summary of solving the problem of poverty as well as the plan to develop the potentiality of the community leaders. These contents will be used in drawing the village master plan. The third forum is based on people research and the presentation of the plan to raise the income of the people in Ban Huay Teng. The first occupational plan is to promote health care and create part - time jobs for the people in Ban Huay Teng. The second occupational plan is to bring about the well - being of the people in Ban Huay Teng. The third one is to strengthen the village and set up the source of self - reliant investment funds. The fourth one is to promote the ethic code of the people in the community. The fourth forum is based on the public hearings. After the introduction of the master plan based on the sufficiency economy philosophy has been introduced, it is found that the people in Ban Huay Teng have taken part in learning activities in the forum of opening the world of learning. They have presented varied points of views, and been aware of their own roots, local identity, and village potentiality. They have realized the advantage of having their household accounts. They have seen the success of

other community and are able to analyze the data and find a new prospect of occupations based on the sufficiency economy philosophy. They have made use of what they have learned in their everyday lives and develop their village with efficiency and effectiveness.

Suggestions:

1. Policy Suggestions.

1.1 The village leaders should understand the method and idea of developing the village master plan of Ban Huay Teng and have a strong intention to push forward the plan to be seriously operated.

1.2 There should be a community organization to bring about the co - operation of the villagers in the development and there should be a learning forum to exchange their ideas, and experiences. There should also be a field trip to visit other villages so that they can learn and discuss their success and obstacles of running the project.

1.3 There should be an expert to mobilize the community power and to give academic advice. More new and young members of the village should be promoted and invited to join the group.

1.4 There should be a proper network of registration and the people in the village should constantly join the activities.

2. Academic Suggestions.

2.1 There should be study of factors that are related to the process of drawing the village master plan based on the sufficiency economy philosophy in order to gain the most useful and complete data.

2.2 There should be a thorough study of the philosophy of sufficiency economy in every aspect in order to match the potentiality of the people in the village so that they will be able to manage themselves and their community with efficiency and effectiveness.

2.3 There should be a comparative study before and after the launch of the process of the village master plan based on the philosophy of sufficiency economy, and the data should be analyzed to bring about the sustainable development.

3. Suggestions for further research.

3.1 There should be a study of the factors that affect the process of drawing the village master plan based on the philosophy of sufficiency economy from the past until now as well as the method of solving the problems of drawing the village master plan.

3.2 There should be a study of the way of life of the people who have depended their ways of life on the philosophy of sufficiency economy in Ban Huay Teng to bring about the sustainable development.

3.3 There should be a study of the failure of drawing the village master plan and its solution to bring about the sustainable development.

กิตติกรรมประกาศ

กระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกรณีศึกษา บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราชฉบับนี้ รองศาสตราจารย์ ดร.เสรี พงศ์พิศ รองศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา เลิศไกร และ รองศาสตราจารย์วิฑูรย์ เวชประสิทธิ์ ได้กรุณาให้คำแนะนำในการตั้งชื่อเรื่องและการจัดทำจนเสร็จสมบูรณ์ซึ่งผู้วิจัยมีเหตุผลภูมิใจที่สำคัญในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ สองประการกล่าวคือประการแรก เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรการศึกษา ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ชุมชน สังคม เพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาได้จริงอย่างเป็นรูปธรรมประการที่สอง เป็นเรื่องที่ผู้วิจัยให้ความสนใจ เป็นประโยชน์โดยตรงต่อหน้าที่การทำงาน และเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานของผู้ศึกษา ซึ่งเป็นองค์กรชุมชนในการจัดบริการแก่สาธารณะแก่ประชาชน และเป็นประโยชน์ต่อประชาชน โดยเฉพาะชุมชนในพื้นที่ที่ทำการวิจัย ประกอบกับเป็นเรื่องที่ผู้วิจัยสามารถดำเนินการศึกษาให้สำเร็จคล่องตามเป้าหมายที่วางไว้ ภายใต้ข้อจำกัดด้านเวลา และด้านอื่นๆ หนึ่งการวิจัยเรื่อง กระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกรณีศึกษา บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราชฉบับนี้ นอกจากเป็นรายงานประกอบทางการศึกษาแล้ว ผู้วิจัยก็หวังอย่างยิ่งว่าจะสามารถเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจได้ตามสมควร อย่างไรก็ดี ในการดำเนินการวิจัยและจัดทำ หากมีข้อผิดพลาด บกพร่องอยู่บ้าง ผู้วิจัยก็กราบขออภัยมา ณ ที่นี้ ด้วย

วิโรจน์ คงปัญญา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ณ
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่	
1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามการวิจัย.....	5
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
ประโยชน์ของการวิจัย.....	7
2 ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีแผนแม่บทชุมชน.....	9
ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง.....	29
ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีศักยภาพชุมชน.....	31
ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีการมีส่วนร่วม.....	33
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	37
3 วิธีดำเนินการวิจัย	
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	45
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	48
ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	50
แผนการดำเนินงานวิจัย.....	52
การตรวจสอบข้อมูล.....	53

การวิเคราะห์ข้อมูล.....	53
4 ผลการวิจัย	
การศึกษากระบวนการทำแผนแม่บทบ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	56
การศึกษาการทำแผนแม่บทชุมชน (แผนอาชีพ แผนมาตรการสร้าง ความอยู่เย็นเป็นสุข แผนมาตรการสร้างชุมชนเข้มแข็ง และแผน มาตรการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของประชาชน) บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	72
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
สรุปผล	99
อภิปรายผล	101
ข้อเสนอแนะ.....	107
บรรณานุกรม.....	110
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก.เครื่องมือในการวิจัย.....	115
ประวัติผู้วิจัย.....	135

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1.	ตารางที่ 3.1 โครงสร้างการทำข้อมูล.....	48
2.	ตารางที่ 3.2 แผนการดำเนินงานวิจัย.....	52
2.	ตารางที่ 4.1 แสดงอาชีพหลักของประชากรในชุมชน	59
3.	ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวนการถือครองที่ดินของคนในชุมชน	60
4.	ตารางที่ 4.3 แสดงการทำสวนของชาวบ้าน	61
5.	ตารางที่ 4.4 แสดงจำนวนและร้อยละของครัวเรือนจำแนกระดับการศึกษาของ หัวหน้าครัวเรือน.....	64
6.	ตารางที่ 4.5 การบันทึกรายจ่ายภายในครอบครัวด้านอาหาร	73
7.	ตารางที่ 4.6 แสดงจำนวนรายการบริโภคประเภท อาหารสำเร็จรูป เครื่องปรุง จากรายจ่ายพฤติกรรมของผู้บริโภคจำนวน 63 ครัวเรือน	74
8.	ตารางที่ 4.7 แสดงจำนวนรายการบริโภคประเภท ค่ารักษาพยาบาล ยารักษาโรค และจากรายจ่ายพฤติกรรมของผู้บริโภคจำนวน 63 ครัวเรือน	75
9.	ตารางที่ 4.8 แสดงจำนวนรายการบริโภคประเภท ค่าใช้จ่ายบุตรหลานในการศึกษา เล่าเรียนและจากรายจ่ายพฤติกรรมของผู้บริโภคจำนวน 63 ครัวเรือน.....	75
10.	ตารางที่ 4.9 แสดงจำนวนผู้เข้าร่วมกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนจำแนก ตามเพศ	76
11.	ตารางที่ 4.10 แสดงระดับการศึกษาของผู้เข้าร่วมกระบวนการทำ แผนแม่บทชุมชน.....	76
12.	ตารางที่ 4.11 แสดงอายุของผู้เข้าร่วมกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชน.....	77
13.	ตารางที่ 4.12 แสดงสถานะของผู้เข้าร่วมกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชน.....	77
14.	ตารางที่ 4.13 แสดงประสบการณ์การเรียนรู้และฝึกอบรมในการวางแผนชุมชน เพื่อการแก้ปัญหาคความยากจนและการทำแผนชุมชนอื่นๆ.....	78
15.	ตารางที่ 4.14 แสดงประสบการณ์การเข้าร่วมในการวางแผนชุมชนเพื่อการแก้ ปัญหาคความยากจน.....	78
16.	ตารางที่ 4.15 แสดงการวิเคราะห์ครัวเรือนยากจน.....	79
17.	ตารางที่ 4.16 แสดงปัญหาคความยากจน.....	80

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1. ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	5
2. ภาพที่ 2.1 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	28
3. ภาพที่ 4.1 บริบทชุมชนที่มีผลต่อการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง.....	70
4. ภาพที่ 4.2 บริบทด้านอาชีพที่มีผลต่อการเข้าร่วมทำแผนแม่บทชุมชน.....	70
5. ภาพที่ 4.3 บริบทชุมชนคานชุมชนและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการทำแผน แม่บทชุมชน.....	71
6. ภาพที่ 4.4 บริบทชุมชนด้านการปกครองและกิจกรรมสาธารณะ.....	72
7. ภาพที่ 4.5 แผนอาชีพที่ 1 แผนมาตรการสร้างเสริมสุขภาพและอาชีพ เสริมให้แก่ชุมชน.....	82
8. ภาพที่ 4.6 แผนมาตรการสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชนชาว บ้านห้วยเตง.....	82
9. ภาพที่ 4.7 แผนมาตรการสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีแหล่งทุนสามารถ พึ่งตนเองได้.....	83
10. ภาพที่ 4.8 แผนมาตรการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของประชาชน.....	83
11. ภาพที่ 4.9 ชุมชนบ้านห้วยเตง ชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	84
12. ภาพที่ 4.10 การเข้าร่วมการประชุมเวทีเปิดโลกการเรียนรู้ของชาวบ้านห้วยเตง.....	85
13. ภาพที่ 4.11 การร่วมประเพณีชักพระของชาวบ้านห้วยเตง.....	86
14. ภาพที่ 4.12 การเข้าวัดฟังธรรมของชาวบ้านห้วยเตงที่วัดห้วยเตง ต.ทอนหงส์..	86
15. ภาพที่ 4.13 การปลูกป่าของชาวบ้านห้วยเตงและผู้นำท้องถิ่น.....	87
16. ภาพที่ 4.14 การจดบันทึกบัญชีครัวเรือน.....	87
17. ภาพที่ 4.15 การไปศึกษาดูงาน ณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จ.ขอนแก่น.....	88
18. ภาพที่ 4.16 การไปศึกษาดูงานจากกองทัพภาคที่ 4 จ.นครศรีธรรมราช.....	88
19. ภาพที่ 4.17 การประชุมแกนนำของชุมชนบ้านห้วยเตง.....	89
20. ภาพที่ 4.18 แปลงผักที่ชาวบ้านห้วยเตงได้ปลูกในครัวเรือน.....	89

บทที่ 1

บทนำ

การวิจัยเรื่อง กระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ชุมชนบ้านห้วยเตง หมู่ที่ 2 ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาในการทำวิจัย ตั้งคำถามวิจัย กำหนดวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิดในการวิจัย ขอบเขตการวิจัย และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ดังนี้

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมชนบทไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมมีลักษณะพิเศษ คือ มีความเป็นชุมชนและมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง การดำรงชีวิตของประชาชนมีความเป็นตัวของตัวเองมาเป็นเวลานาน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2532, หน้า 45) ระบบเศรษฐกิจของชุมชนเป็นแบบยังชีพหรือผลิตเองใช้เอง เป็นระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง โดยชุมชนชนบทระดับหมู่บ้านมีความสามารถผลิตเพื่อเลี้ยงตนเองได้ การผลิตที่สำคัญของหมู่บ้าน คือ การผลิตทางการเกษตร เพื่อผลิตอาหารไว้บริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ในวิธีการผลิตแบบนี้ขนาดของการผลิตขึ้นอยู่กับการจัดการด้านแรงงานซึ่งต้องมีแบบแผนในการแลกเปลี่ยนแรงงานเพื่อให้ได้เครื่องอุปโภคหลายชนิดที่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ซึ่งไม่ได้มุ่งผลิตให้มีจำนวนมากเหลือกินเหลือใช้แต่ผลิตเพื่อให้เกิดความมั่นคงในการดำรงชีวิต (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2530, หน้า 27 – 29)

ชนบทเมื่อเกิดภัยธรรมชาติฝนแล้งอย่างรุนแรง ปลูกข้าวไม่ได้ผล ชาวบ้านก็จะแก้ปัญหาของตนเอง โดยการพึ่งพาอาศัยญาติหรือเพื่อนบ้าน ในลักษณะบ้านพึ่งบ้าน ชุมชนพึ่งชุมชน ญาติพึ่งญาติเพื่อแก้ไขปัญหาทางด้านเศรษฐกิจให้กับตนเอง โดยระบบการแลกเปลี่ยนสิ่งของ เช่น ผู้มีปลาก็นำไปแลกผู้ที่มีข้าว ผู้มีเกลือก็นำไปแลกกับผู้ที่มีพริก เป็นต้น การช่วยเหลือกัน จะเริ่มจากวงเครือญาติก่อนแล้วค่อยขยายไปสู่ภายนอกที่เป็นเพื่อนบ้าน (พรพิไล เลิศวิชา, 2530, หน้า 30 – 33) ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านในชนบทเมื่อประสบกับปัญหาเขาจะหาทางออกของตัวเอง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเชื่อจนตามคตินิยมทางศาสนา ซึ่งส่งผลทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนชนบท อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขโดยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และจัดการกับปัญหา

ต่างๆ ของตนเองได้ (คะเนิงนิคย์ จันทรบุตร, 2532, หน้า 51) ก่อนที่จะมีระบบการบริหารราชการ เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนนั้น ชุมชนเองมีระบบบริหารและวิธีการจัดการภายในชุมชน ของตนเองอยู่แล้ว เช่น ระบบเครือญาติ ระบบการคัดเลือกผู้นำ ระบบเศรษฐกิจ ระบบการผลิต ระบบการพึ่งตนเอง ระบบศาลเต่า ศาลแก่ ที่ทำหน้าที่พิจารณาตัดสินแก้ไขและคลี่คลายปัญหา ความ ขัดแย้ง ข้อพิพาทต่างๆ ในชุมชน (สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์, 2533 หน้า 22 – 23)

จากอดีตที่ผ่านมาการที่รัฐบาลใช้แผนพัฒนาประเทศตั้งแต่แผนฉบับที่ 1 จนถึงแผน พัฒนาฉบับปัจจุบันการพัฒนาประเทศได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม และวัฒนธรรมเป็นจำนวนมาก กระบวนการพัฒนาของชุมชนที่พึ่งตนเองได้ในด้าน ต่างๆ ทั้งให้การศึกษาและอบรมการเรียนรู้และแก้ปัญหาต่างๆ ของชาวบ้าน ได้เกิดการเปลี่ยนแปลง และถูกลดบทบาทลงไป ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนจึงเปลี่ยนแปลงไปด้วย นอกจากนั้น ชาวบ้านในชนบทซึ่งเป็นเกษตรกรรมมีวิถีชีวิตการผลิตแบบยังชีพ ผลิตเพื่อการบริโภค ใช้ชีวิตแบบ พอเพียง พึ่งพาอาศัยกันก็ถูกเปลี่ยนวิถีชีวิตการผลิตไปสู่เกษตรกรรมแผนใหม่ ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อ ขยาย การผลิตที่ต้องใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย การใช้พันธุ์พืชชนิดใหม่แทนพันธุ์พืชพื้นบ้าน การใช้ปุ๋ย สารเคมี และยาปราบศัตรูพืชเป็นจำนวนมากเพื่อเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้น

แนวทางของการพัฒนาดังกล่าว มีผลทำให้ประเทศไทยกลายเป็นประเทศเกษตรกรรมที่มี ชื่อเสียง เพราะสามารถส่งออกซึ่งสินค้าทางการเกษตรหลายชนิดหลายประเภท ในปริมาณที่สูง ประเทศหนึ่งของโลก ทำรายได้อันมหาศาลเข้าสู่ประเทศ ทำให้ประเทศมีรายได้จากการส่งออกสินค้า ออกรทางการเกษตรจำนวนมาก (ประเวศ วะสี, 2530 , หน้า 4) การพัฒนาจากนโยบายของรัฐที่มี นโยบายหันเหไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและการส่งออก มีผลทำให้ประเทศไทยมีชื่อเสียงเรื่องผลผลิตทาง การเกษตร และได้นำความเติบโตมาสู่ระบบเศรษฐกิจโดยรวม (วิฑูรย์ ปัญญากุล , 2535, หน้า 3) ทำให้ผู้คนตื่นตื่นกับตัวเลขของการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ผู้ที่ได้รับ ประโยชน์มีเพียงคนกลุ่มน้อยกลุ่มเดียวเท่านั้นขณะที่ผู้คนหลายสิบล้านคนยังต้องยากจน และ ลำบากยิ่งขึ้น ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการเท่านั้นที่เติบโต ภาคเกษตรไม่ได้เติบโตตามไปด้วย ชาวบ้านยังยากจนอยู่เช่นเดิม และมีปัญหาเพิ่มมากขึ้น เริ่มสูญเสีย ความภาคภูมิใจในวิถีชีวิตของตน ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง (เสรี พงศ์พิศ, อ้างแล้ว หน้า 56)

ชนบทไทยจึงถูกทำลายอย่างย่อยยับเกิดความล้มละลายของชุมชนในชนบทไทยทั้งทาง สังคมเศรษฐกิจ และทางวัฒนธรรม ครอบครัวแตกสลายเพราะการพัฒนาไปทำลายความสมดุลของ ชีวิตชาวบ้านที่เคยอยู่มากคนต้องออกจากบ้าน ออกจากชุมชนที่เคยอาศัยอยู่เดิม ทั้งอาชีพเดิมหา อาชีพใหม่เป็นกรรมกร ขายแรงงานในเมือง เศรษฐกิจของชาวไร่ชาวนาล้มละลาย มีหนี้สินเหลือล้น พันตัว (ประเวศ วะสี, 2530 , หน้า 4) สร้างความทุกข์ยากและความลำบากให้กับประชาชนที่ยากจน

โดยเฉพาะเกษตรกรเป็นจำนวนมากสภาพสังคมชนบทไม่ได้ถูกพัฒนาให้ดีขึ้น สภาพแวดล้อมได้ถูกทำลายงามเกิดการเปลี่ยนแปลงและสูญหาย ความรุนแรงในสังคมเพิ่มมากขึ้น สุขภาพจิตเสื่อมลง กล่าวได้ว่าในขณะที่เศรษฐกิจเติบโตประเทศกลับเผชิญวิกฤตการณ์ทางสังคมทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ ประชาชนพึ่งตนเองไม่ได้ (วิฑูรย์ ปัญญากุล, 2535, หน้า 3)

สังคมไทยในปัจจุบันปรับเปลี่ยนจากสังคมที่อยู่แบบพอเพียง มาเป็นสังคมที่อยากอยู่แบบมั่งคั่ง ผลคือเพื่อขายและแสวงหากำไรให้มากที่สุด พร้อมมีการส่งเสริมการบริโภคในนามของการพัฒนา จึงเป็นยุคสมัยที่ผู้คนมีหนี้สินมากขึ้น กลายเป็นการพัฒนาที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ครอบครัวแตกแยกชุมชนล่มสลาย จากแผนพัฒนาประเทศ 40 กว่าปีแห่งการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจนำหน้า ชุมชนในชนบทอ่อนแอลงพึ่งตนเองได้น้อยลง (เสรี พงศ์พิศ และคณะ, 2544, หน้า 8-9) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 จึงมีแนวคิดที่มีความต่อเนื่องจากแนวคิดของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8-10 โดยยังคงยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” รวมทั้ง “สร้างสมดุลการพัฒนา” ในทุกมิติ และขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกระดับ เพื่อให้การพัฒนาและบริหารประเทศเป็นไปบนทางสายกลาง เชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาอย่างบูรณาการ ทั้งคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการเมือง โดยมีการวิเคราะห์อย่าง “มีเหตุผล” และใช้หลัก “ความพอประมาณ” ให้เกิดความสมดุลระหว่างมิติทางวัตถุกับจิตใจของคนในชาติ ความสมดุลระหว่างความสามารถในการพึ่งตนเองกับการแข่งขันในเวทีโลก ความสมดุลระหว่างสังคมชนบทกับสังคมเมืองเตรียม “ระบบภูมิคุ้มกัน” ด้วยการบริหารจัดการความเสี่ยงให้เพียงพอพร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในประเทศ (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555) ดังนั้น “เศรษฐกิจพอเพียง” จึงได้สื่อความหมาย ความสำคัญในฐานะเป็นหลักการสังคมที่พึงยึดถือ เป็นเศรษฐกิจที่พอเพียงกับตัวเอง ทำให้อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน มีสิ่งจำเป็นที่ทำได้โดยตัวเองไม่ต้องแข่งขันกับใคร และมีเหลือเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ไม่มี อันนำไปสู่การแลกเปลี่ยนในชุมชน และขยายไปจนสามารถที่จะเป็นสินค้าส่งออก เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจระบบเปิดที่เริ่มจากตนเองและความร่วมมือ วิธีการเช่นนี้จะดึงศักยภาพของ ประชากรออกมาสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ซึ่งมีความสัมพันธ์กับ “จิตวิญญาณ” คือ “คุณค่า” มากกว่า “มูลค่า” (เกษม วัฒนชัย, 2550)

ผลของกระบวนการเรียนรู้ คือแผนแม่บทชุมชน ของคนในชุมชน ที่ร่วมกันคิด ร่วมกันค้นหา และเรียนรู้ เพื่อให้ชุมชนรู้และเข้าใจตนเอง โดยการสำรวจข้อมูลปัญหาและศักยภาพ เป็นเครื่องมือทำให้เกิดการทบทวนตนเอง โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนท้องถิ่น เพื่อกำหนดอนาคตและทิศทางการพัฒนาตนเอง โดยยึดคนในชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา มีความสัมพันธ์

กับภาคีการพัฒนาแบบเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา แผนแม่บทชุมชนจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาขีดความสามารถของคนในชุมชน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาสังคมและเอาชนะความยากจน ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนแต่การจะทำให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงจะต้องมีการนำแผนไปปฏิบัติ (ประยงค์ ธรรมรงค์, 2547) แผนแม่บทชุมชนเป็นแผนชีวิตของชุมชน เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่กำหนดเป้าหมายว่าชุมชนต้องการจะไปไหน และจะไปถึงที่นั่นได้อย่างไร ไปด้วยกัน ไปพร้อมกันไม่ใช่ต่างคนต่างไป จึงต้องทำแผนร่วมกันเพราะเป็นแผนของชุมชนที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ ทำให้เกิดผลต่อชีวิตของชุมชน ทำให้ชุมชนพัฒนาไปสู่การพึ่งตนเอง และอยู่อย่างพอเพียงอันเป็นเป้าหมายของกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชนให้หลุดพ้นจากวิถีคิดแบบพึ่งพาและรอความช่วยเหลือจากรัฐหรือภายนอกเพียงอย่างเดียว (เสรี พงศ์พิศ, 2548)

เพราะฉะนั้นการพัฒนาแบบเดิมที่มองกันว่าประชาชนเป็นผู้ไม่รู้ ไม่มีความคิดในการพัฒนา จึงเป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการนำการพัฒนาทุกด้านโดยถือกันว่าการราชการ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิมีความรู้มากที่สุด เพื่อเข้าไปปฏิบัติงาน ในหมู่บ้านและเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทุกประการ และผู้ที่ทำหน้าที่ในการพัฒนามักจะท้อแท้ ที่มองเห็นว่าชุมชนล้มเหลวและขาดการมีส่วนร่วม และมักจะเป็นข้ออ้างว่าพัฒนาไม่ได้แน่นอน และก็พากันละทิ้งชุมชนนั้นไป ซึ่งทำให้ชุมชนขาดโอกาสที่จะมีผู้เข้าไปร่วมเป็นภาคีการพัฒนา และประชาชนในชนบทมักจะไม่กล้าแสดงออก แม้เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ตาม เพราะมีความเกรงใจ ทำให้กระบวนการคิดการวางแผนการถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ความร่วมมือในการพัฒนา เพื่อแก้ปัญหาจึงมีน้อย การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จึงจำเป็นต้องค้นหาผู้นำตามธรรมชาติที่มีบทบาทในการพัฒนาต่อไปให้ได้

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะแสวงหาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนแม่บทชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยกระบวนการเรียนรู้และสร้างโอกาสของคนในชุมชนและท้องถิ่น ที่ร่วมกันคิดร่วมกันค้นหา เรียนรู้เพื่อให้ชุมชนและเข้าใจตนเอง กำหนดอนาคตและทิศทางการพัฒนาในชุมชนของตนที่มีคนในชุมชนเป็นศูนย์กลาง ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง และคนในชุมชนมีความสัมพันธ์ในการพัฒนา รวมถึงการเป็นหุ้นส่วนร่วมกันในการพัฒนาชุมชน โดยใช้การสำรวจข้อมูลปัญหาและศักยภาพ ทำให้เกิดการทบทวนตนเอง โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนท้องถิ่น และใช้แผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองนี้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาขีดความสามารถของคนในชุมชน ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนนั้นสู่ความพอเพียงและร่มเย็นเป็นสุขอย่างยั่งยืนได้

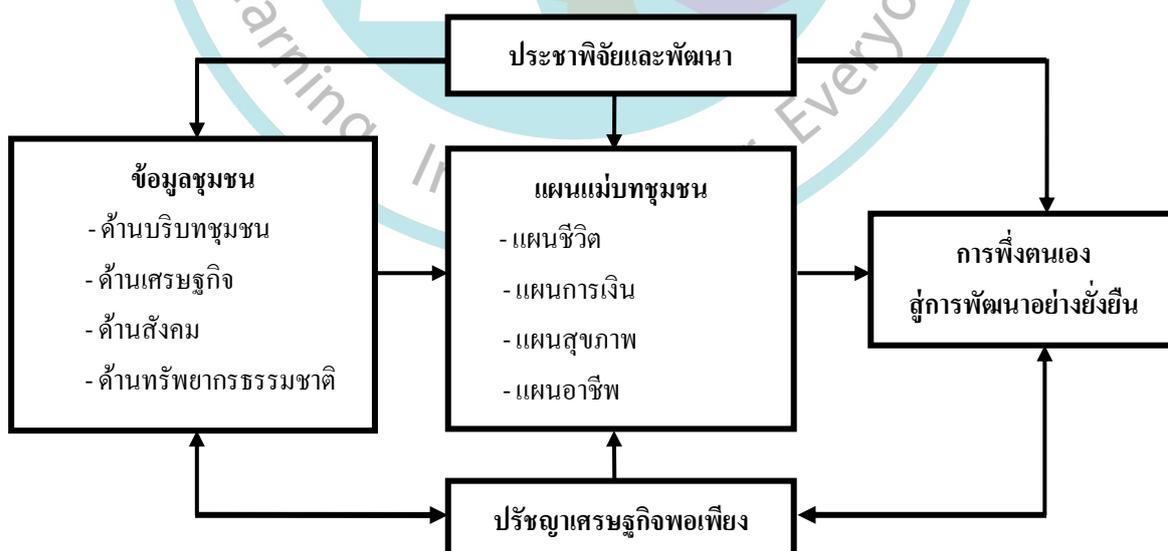
คำถามการวิจัย

1. กระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนทำให้เกิดข้อมูล ความรู้ความเข้าใจตนเองของชุมชนบ้านห้วยเตงอย่างไร
2. กระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนนำไปสู่การพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการทำแผนแม่บทชุมชน บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. ศึกษาการทำแผนแม่บทชุมชน (แผนอาชีพ แผนมาตรการสร้างความอยู่เย็นเป็นสุข แผนมาตรการสร้างชุมชนเข้มแข็ง และแผนมาตรการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของประชาชน) บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้ดำเนินการวิจัยได้จำกัดขอบเขตการวิจัยได้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ศึกษา เป็นชุมชนชนบทภาคใต้ คือ บ้านห้วยเตง หมู่ที่ 2 ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมีเหตุผลในการคัดเลือกพื้นที่ เพื่อทำการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ

1.1 เป็นหมู่บ้านชนบทที่มีปรากฏการณ์ตามประเด็น ที่ผู้ศึกษาวิจัยมุ่งจะศึกษาซึ่งศักยภาพด้านเศรษฐกิจ สังคม เพื่อยกระดับคุณภาพ

1.2 สภาพของชุมชนมีการคมนาคมที่ติดต่อกับภายนอกสะดวกได้รับข่าวสารข้อมูลต่างๆ จากหลายทิศทางและได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของเมืองค่อนข้างสูง

2. ขอบเขตเนื้อหาการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะศึกษาถึง

2.1 บริบทของชุมชน

2.1.1 บริบททางด้านกายภาพ

2.1.1.1 ที่ตั้ง อาณาเขต การคมนาคม

2.1.1.2 ลักษณะภูมิประเทศ

2.1.1.3 สิ่งสาธารณชนในชุมชน

2.1.1.4 ลักษณะทรัพยากรธรรมชาติ

2.1.1.5 ประชากรและโครงสร้างประชากร

2.1.1.6 ปัญหาด้านต่างๆ ของชุมชน

2.1.2 ประวัติศาสตร์ชุมชน

2.1.2.1 ความเป็นมา และการก่อตั้งชุมชน

2.1.2.2 เหตุการณ์ของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในชุมชน

2.1.2.3 พัฒนาการของชุมชน

2.1.3 สภาพเศรษฐกิจ

2.1.3.1 อาชีพ

2.1.3.2 รายได้

2.1.3.3 การถือครองที่ดิน

2.1.4 สภาพทางสังคม การเมือง การปกครอง

2.1.4.1 องค์กร

2.1.4.2 ประวัติการก่อตั้งองค์กร

2.2 กระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนชุมชนบ้านห้วยเตง

2.2.1 ผู้นำอาวุโส/แกนนำ

2.2.2 โครงสร้างของคณะทำงานแผน

2.2.3 กระบวนการและวิธีการ

2.2.4 เครื่องมือและข้อมูล

2.2.5 การบริหารจัดการคน/เครื่องมือ/ข้อมูล

2.2.6 เวทีการเรียนรู้ทำแผนแม่บทชุมชน

2.2.7 การยกร่างแผน

2.2.8 การประชาพิจารณ์แผน

2.3 การนำผลการทำแผนแม่บทชุมชนไปพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.3.1 การบริหารจัดการแผนแม่บทชุมชน

2.3.2 การวิเคราะห์แผน/โครงการ/กิจกรรม

2.3.3 การนำแผนไปพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระดับครัวเรือน

2.3.4 การนำแผนไปพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชน

นิยามศัพท์เฉพาะ

แผนแม่บทชุมชน หมายถึง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ที่ชุมชนร่วมกันพัฒนาขึ้น โดยกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เข้าใจศักยภาพที่เป็น “ทุน” ที่แท้จริงของตนเอง และพบแนวทางในการพัฒนาทุนดังกล่าวไปสู่การพึ่งตนเอง

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย โดยยึดหลักทางสายกลางและความไม่ประมาท คำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบกับการวางแผน การตัดสินใจ และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

กระบวนการ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เป็นลำดับตามระบบของสิ่งที่ดำเนินไปตามธรรมชาติ ปรากฏการณ์ธรรมชาติที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบ

การพัฒนา หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ความทันสมัย การเจริญเติบโต ความก้าวหน้า การปรับปรุงสภาพความอยู่ของมนุษย์ทางสังคมและจิตใจ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทางหรือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่วางแผนไว้ล่วงหน้าอย่างชัดเจน

การพัฒนาอย่างยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของปัจจุบันโดยไม่ทำให้ผู้คนในอนาคตเกิดปัญหาในการตอบสนองความต้องการของตนเอง การพัฒนาอย่างยั่งยืนรวมความถึง 3 ด้าน คือ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน โครงการพัฒนาใดๆ ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบทั้งสามด้านนี้

การพึ่งตนเอง หมายถึง การจัดชีวิตให้สัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ อย่างเหมาะสมกับคน กับสังคม กับธรรมชาติรอบๆ ตัวเรา การพึ่งตนเองหมายถึงการมีสวัสดิการและความมั่นคงในชีวิตในปัจจุบันถึงอนาคต สวัสดิการที่พร้อมตอบสนองเราทันที โดยที่เราไม่ต้องไปเรียกให้ใครมาจัดสวัสดิการให้ หรือให้ใครมาช่วยเหลือ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้ทราบถึงกระบวนการของการทำแผนแม่บทชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. ได้ทราบถึงกระบวนการจัดทำข้อมูลครัวเรือน ข้อมูลบริบทชุมชน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านทรัพยากรธรรมชาติ
3. ได้ทราบถึงกระบวนการของข้อมูลทำให้เกิดการรู้จักตนเองของชุมชน
4. ได้ทราบการนำแผนแม่บทชุมชนไปสู่การพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
5. เพื่อเป็นการนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ให้กับหน่วยงานของรัฐและองค์กรเอกชน ซึ่งทำหน้าที่ในการพัฒนาชนบท

บทที่ 2 ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง กระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ชุมชนบ้านห้วยเตง หมู่ที่ 2 ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้กำหนดแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีแผนแม่บทชุมชน
2. ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง
3. ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีสักยภาพชุมชน
4. ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีการมีส่วนร่วม
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีแผนแม่บทชุมชน

แผนแม่บทชุมชนคือผลผลิตของการเรียนรู้ของชุมชน การเรียนรู้ของชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา กระบวนการของแผนแม่บทชุมชนจึงเป็นเครื่องมือประเภทหนึ่งที่จะทำให้คนในชุมชนได้มีโอกาสเรียนรู้ร่วมกัน แต่การเรียนรู้จากกระบวนการนี้เพียงเพื่อทำให้เกิดแนวคิด ได้ทิศทางที่ถูกต้อง ได้ข้อมูลที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด แต่การจะทำให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงจะต้องมีการนำไปปฏิบัติ(ประยงค์ วัฒนรงค์, 2547)

แผนแม่บทชุมชน คือ กระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน ที่ร่วมกันคิด ร่วมกันค้นหา และเรียนรู้ เพื่อให้ชุมชนรู้และเข้าใจตนเอง โดยการสำรวจข้อมูลปัญหาและศักยภาพเป็นเครื่องมือทำให้เกิดการทบทวนตนเองโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนท้องถิ่นเพื่อกำหนดอนาคตและทิศทาง การพัฒนาตนเอง โดยยึดคนในชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา มีความสัมพันธ์กับภาคีการพัฒนาแบบเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาแผนแม่บทชุมชนจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาขีดความสามารถของคนในชุมชนเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาสังคมและเอาชนะความยากจนซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน

แผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง เกิดขึ้นประมาณปี 2542 ซึ่งอยู่ในระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 เนื่องจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้รับการสนับสนุน

จาก UNDP สำหรับพัฒนาเกษตรกรเพื่อให้มีการจัดทำแผนงานแก้ไขปัญหาและพัฒนาตนเองในการนี้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ร่วมมือกับมูลนิธิหมู่บ้านและเครือข่ายภูมิปัญญาไทส่งเสริมให้เกษตรกรในเครือข่ายภูมิปัญญาไท จัดทำแผนแม่บทชุมชนเพื่อการพัฒนาชีวิตและพัฒนาท้องถิ่น โดยมีกระบวนการการจัดทำแผนงานอย่างมีระบบ มีการศึกษาข้อมูลชุมชนท้องถิ่น ทำให้เกิดการค้นพบตัวเอง ทั้งในด้านที่เป็นศักยภาพและด้านที่เป็นจุดอ่อนเพื่อวางแผนงาน และกำหนดทิศทางการพัฒนาตนเอง โดยสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายชุมชนไม่เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นชุมชนหนึ่งที่มีกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนและมีกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมทั้งทางด้านวิสาหกิจชุมชนและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในขณะนั้นและพัฒนาต่อมาจนเป็นศูนย์การเรียนรู้และเป็นต้นแบบของการจัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองและเกิดการขยายผลสู่ชุมชนต่างๆทั่วประเทศ

แผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองได้รับการขยายแนวคิดและรูปธรรมอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ ประมาณปี 2545 โดยสำนักงานกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) ได้ค้นพบตัวอย่างจากชุมชนไม่เรียงที่มูลนิธิหมู่บ้านร่วมกับชุมชนพัฒนานวัตกรรมการพัฒนาท้องถิ่นดังกล่าวขึ้นมา ดังนั้น แผนแม่บทชุมชนจึงเป็นกระบวนการวางแผนพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน (Sustainable of Planning Development) ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ซึ่งในปัจจุบันทุกหน่วยงานได้หันกลับมามองถึงศักยภาพของชุมชน มีการขับเคลื่อนให้ชุมชนทุกชุมชนมีการจัดทำแผนแม่บทชุมชน เพื่อเป็นแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชุมชนให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน (เสรี พงศ์พิศ, 2547)

แผนแม่บทชุมชนเป็นแผนชีวิตของชุมชน เป็นแผนยุทธศาสตร์ ที่กำหนดเป้าหมายว่าชุมชนต้องการจะไปไหน และจะไปถึงที่นั้นได้อย่างไร ไปด้วยกัน ไปพร้อมกันไม่ใช่ต่างคนต่างไป จึงต้องทำแผนร่วมกันเพราะเป็นแผนชุมชนของชุมชนที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ ทำให้เกิดผลต่อชีวิตของชุมชน ทำให้ชุมชนพัฒนาไปสู่การพึ่งตนเอง อันเป็นเป้าหมายของกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชนให้ชุมชนหลุดพ้นจากวิถีคิดแบบพึ่งพาหรือรอความช่วยเหลือจากรัฐหรือภายนอกชุมชนเพียงอย่างเดียว (เสรี พงศ์พิศ, 2548) ดังนั้นแผนแม่บทชุมชน หมายถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของชุมชน ที่กำหนดแผนพัฒนาหรือทิศทางในการแก้ปัญหาแต่ละเรื่องเอาไว้ เป็นเสมือนเส้นทางที่จะนำชุมชนไปสู่เป้าหมายตามที่ชุมชนต้องการ และแผนแม่บทชุมชนไม่ได้ระบุงบประมาณไว้ ดังนั้นแผนแม่บทชุมชนจึงไม่ได้หมายถึงแผนของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง(วิจิต นันทสุวรรณ, 2548)

เสรี พงศ์พิศ (2548) ได้ให้ความหมายของแผนแม่บทชุมชน คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่ชุมชนร่วมกันพัฒนาขึ้นมา โดยกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เข้าใจตนเองและเข้าใจ

ศักยภาพที่เป็น “ทุน” ที่แท้จริงของตนเอง และพบแนวทางในการพัฒนาทุนดังกล่าวไปสู่การพึ่งตนเอง

1. ความหมายของแผนแม่บทชุมชน

เสรี พงศ์พิศ (2548) ได้ให้ความหมายของแผนแม่บทชุมชน คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่ชุมชนร่วมกันพัฒนาขึ้น โดยกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เข้าใจศักยภาพที่เป็น “ทุน” ที่แท้จริงของตนเอง และพบแนวทางในการพัฒนาทุนดังกล่าวไปสู่การพึ่งตนเอง

ประเวศ วะสี (อ้างถึงในกรมการพัฒนาชุมชน, 2548) ให้ความหมายของแผนแม่บทชุมชน คือ กระบวนการวิเคราะห์ วินิจฉัยปัญหาว่าคืออะไรและจะทำอะไร คือ การวิเคราะห์ทางเลือก เป็นกระบวนการทางปัญญาที่ทรงพลัง เมื่อวิเคราะห์แล้วนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหา กระบวนการจัดทำแผนชุมชนเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Interactive Learning Interaction)

ชัยภูฎากาญจนรังสีนนท์ได้ให้ความหมายแผนแม่บทชุมชน หมายถึง ส่วนหนึ่งของระบบการบริหารจัดการชุมชน ซึ่งแสดงถึงประสิทธิภาพของความร่วมมือและการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนของตน ชุมชนที่สามารถบริหารจัดการกับการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ ชุมชนจะมีการดำเนินการใน 6 เรื่อง คือ มีระบบข้อมูล มีแผนชุมชน มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน มีการนำแผนไปปฏิบัติ มีทุนของชุมชน และมีองค์กรเข้มแข็งอย่างน้อย 1 องค์กร (กรมการพัฒนาชุมชน, 2548)

กรมส่งเสริมการเกษตร (2546) ได้ให้ความหมายแผนแม่บทชุมชน หมายถึง แผนที่เกิดจากความคิดของคนในชุมชนที่ร่วมกันคิดแบบมีส่วนร่วมและจัดทำขึ้น โดยคนที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้และเตรียมความพร้อมในวิธีคิดมาก่อน ซึ่งจะบอกถึงทิศทางการพัฒนาชุมชนว่าจะเดินไปในทิศทางใด แผนแม่บทชุมชนมีโอกาสจะนำไปสู่การปฏิบัติได้

กรมการพัฒนาชุมชน (2548) ได้สรุปความหมายของแผนแม่บทชุมชน คือ

1) แผนที่คนในชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันกำหนดเพื่อ วางเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเองโดยใช้ข้อมูลเป็นฐาน

2) แผนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยตรง

3) แผนงานหรือกิจกรรมทางเลือกที่เกี่ยวกับการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาของคนในชุมชน

4) กิจกรรมหรือแผนงานที่คนในชุมชนช่วยกันคิด เพื่อทำให้อุณหภูมิของคนในชุมชนเป็นไปอย่างหวังไว้

2. โครงสร้างการเรียนรู้เพื่อจัดทำแผนแม่บทชุมชน

วิชิต นันทสุวรรณ (2542) ได้กล่าวถึงการทำให้แผนแม่บทชุมชนจะต้องมีโครงสร้างการจัดการเรียนรู้และข้อมูลเพื่อการเรียนรู้ไว้ดังนี้

2.1 การคัดเลือกผู้นำชุมชนเป็นคณะทำงาน

2.1.1 จำนวนคณะทำงาน

ถ้าทำแผนระดับตำบลคณะทำงานจำนวน 40 คนต่อตำบล ถ้าทำระดับหมู่บ้าน จำนวนคณะทำงาน 15 - 20 คน

2.1.2 เกณฑ์การคัดเลือก

2.1.2.1 เป็นผู้นำ มีบทบาทในกลุ่มกิจกรรมหรือองค์กรชุมชน องค์กรใดองค์กรหนึ่งในพื้นที่ตำบล/หมู่บ้าน ความเป็นผู้นำมีองค์กรชุมชนและกิจกรรมการพัฒนา จะเป็นเวทีแสดงออก

2.1.2.2 เป็นผู้รู้เป็นผู้นำทางความคิดรอบรู้เรื่องราวเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวของสังคมในมิติต่างๆมีข้อมูลมีความสัมพันธ์กับสังคมและโลกกว้าง

2.1.2.3 เป็นผู้มีทักษะความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเช่นขยายพันธุ์ไม้ หมอยาหมอนวดช่างไม้ ช่างตีเหล็กทอผ้าทำปุ๋ยน้ำชีวภาพการทำบัญชีการบริหารจัดการการประสานงานภายนอก เป็นต้น

2.1.3 บทบาท

2.1.3.1 เป็นเจ้าของเวทีเรียนรู้

2.1.3.2 เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

2.1.3.3 เก็บรวบรวมสรุป วิเคราะห์ข้อมูล ขอร่างและ

ประชาพิจารณ์แผน

2.1.3.4 จัดเวทีเรียนรู้ต่อเนื่องในระดับชุมชน(หมู่บ้าน)

2.2 ข้อมูลเพื่อการเรียนรู้

ข้อมูลที่น่าเข้าสู่เวทีการเรียนรู้ แบ่งเป็นได้ 4 กลุ่ม คือ

2.2.1 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน คือ ข้อมูลมือสอง ที่ผู้นำสามารถนำมาจากหมู่บ้านของตนเอง และ ข้อมูลที่อยู่ที อบต. แต่ไม่ควรรวบรวมเอาข้อมูลที่ อบต.อย่างเดียว แต่เน้นให้ผู้นำซึ่งเป็นคณะทำงานแต่ละหมู่บ้านหาข้อมูลมานำเสนอด้วยตนเอง

2.2.2 ข้อมูลปัญหาและสาเหตุ คือ ข้อมูลที่เน้นให้มีการนำเสนอจากทุกหมู่บ้าน แต่ไม่ใช่การจัดทำรายการปัญหา ควรมีกระบวนการวิเคราะห์ ที่มา สาเหตุ ผลกระทบของปัญหา ความพยายามในการแก้ปัญหาที่ผ่านมาในอดีต เพื่อให้เห็นพัฒนาการ

2.2.3 ข้อมูลชุมชนต้นแบบ เน้นให้เกิดการเรียนรู้ วิชิต วิถีให้คุณค่า วิถีปฏิบัติวิธีการจัดการ รูปแบบกิจกรรม ของชุมชนต้นแบบ

2.2.4 ข้อมูลศักยภาพของชุมชน ประกอบด้วย

2.2.4.1 คน (ผู้รู้)

2.2.4.2 ความรู้/ภูมิปัญญา

2.2.4.3 ทรัพยากรและความหลากหลาย

2.2.4.4 ผลผลิต

2.2.4.5 รายได้ รายจ่าย หนี้สิน ทรัพย์สิน

2.2.4.6 องค์กรชุมชน

การนำข้อมูลเข้าสู่เวทีเรียนรู้ ควรให้ผู้มีบทบาทในการเก็บ รวบรวม สรุปและนำเสนอในเวที โดยมีผู้ประสานงานจับประเด็นนำไปสู่การวิเคราะห์ หรือมีวิทยากรท้องถิ่นนำเสนอความคิดเห็น ร่วมการวิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ และให้มีการเชื่อมโยงระหว่างปัญหา แต่ละปัญหา เช่น ปลูกพืชเศรษฐกิจนำไปสู่การทำลายสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศน์ ราคาพืชและผลผลิตตกต่ำ ทำให้ขาดทุนและเป็นหนี้ ปัญหาต้นทุนการผลิตสูงเพราะปุ๋ย-สารเคมีมีราคาแพง ปัญหาดินเสื่อมเพราะการใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าหญ้า ปัญหาทางพาราเป็นปัญหาที่เกิดจากนโยบายระดับชาติที่ไม่มีความต่อเนื่อง (การเมือง) ปัญหาสุขภาพเกิดจากการบริโภคอาหารที่มีสารเคมีเป็นต้น

กรณีของการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ควรจะเปิดประเด็นให้มีการเชื่อมโยงไปถึงอดีตให้เห็นถึงพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของชุมชนแต่ละด้าน เช่น อุทกภัยเกิดที่ลี้รวงทุกปี มะโรง ชาวบ้านมีวิธีการแก้ปัญหาในแต่ละยุคอย่างไร เพื่อให้เห็นวิธีการที่ชุมชนจัดการกับปัญหาในอดีต (ซึ่งมีลักษณะการพึ่งตนเอง ไม่มีความคิดพึ่งพาภายนอก)

3. กระบวนการและขั้นตอนการจัดทำแผนแม่บทชุมชน

จากการศึกษาของ กรมส่งเสริมการเกษตร 2546 และกรมการพัฒนาชุมชน 2548 (อ้างถึงใน สกุล วงษ์กาฬสินธุ์, 2549) เกี่ยวกับกระบวนการและแนวทางการจัดทำแผนแม่บทชุมชน สามารถสรุปเป็นขั้นตอนที่สำคัญ ได้ดังนี้

3.1 ค้นหาผู้นำอาสาสมัครชุมชนหนึ่งๆ ประกอบด้วยคนที่หลากหลาย ดังนั้น ในกระบวนการจัดทำแผนชุมชนต้องให้มีผู้แทนที่มาจากหลากหลายอาชีพ เป็นเวทีเปิดให้ทุกคนเข้ามา

มีส่วนร่วม ให้มีการค้นหาผู้นำอาสาสมัคร เพื่อเป็นแกนนำในการผลักดันการดำเนินงานต่างๆ ตามกระบวนการ ซึ่งควรให้ชุมชนเป็นผู้คัดเลือกกันเอง การคัดเลือกผู้นำอาสาสมัครที่จะเป็นแกนนำในการเข้าร่วมเวทีระดับตำบล จะต้องต้องมีผู้แทนของทุก ๆ หมู่บ้านภายในตำบล โดยเวทีตำบลควรมีคนไม่เกิน 40 คน เนื่องจากเป็นขนาดที่สามารถเรียนรู้ร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ฉะนั้น ผู้แทนของแต่ละหมู่บ้านโดยทั่วไปเฉลี่ยประมาณ 3-5 คน และชี้แจงภารกิจและบทบาทของผู้นำอาสาสมัครให้ทุกคนเข้าใจ ซึ่งผู้เกี่ยวข้อง/ที่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยง มีบทบาท ดังนี้

3.1.1 ประสานและชี้แจงทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชนในแต่ละหมู่บ้าน

3.1.2 ประชาสัมพันธ์ขยายแนวความคิดการดำเนินงาน

3.1.3 คัดเลือกผู้แทนของหมู่บ้านตนเองในการเข้าร่วมดำเนินงาน

3.2 การสร้างจิตสำนึกร่วมและกระบวนการทัศน์ใหม่ของการพัฒนาการสร้าง

ตระหนักให้ชุมชนเกิดจิตสำนึกทัศนคติและความเข้าใจร่วมกันในคุณค่าและความจำเป็นของการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเอง แบบพึ่งพาซึ่งกันและกันตลอดจนการทำงานเพื่อส่วนรวมให้แก่ชุมชน โดยอยู่บนหลักคิดที่ว่าชุมชนมีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้เข้มแข็งบนพื้นฐานของภูมิปัญญาและทรัพยากรของชุมชน เนื่องจากการพัฒนาที่ผ่านมาชุมชนมีโอกาสน้อยมากหรือไม่มีโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดทิศทางและแนวทางการพัฒนา จึงมีความจำเป็นที่ชุมชนจะต้องปรับวิถีคิดและวิธีการทำงาน เน้นการพึ่งพาตนเองและกำหนดทิศทางการพัฒนาตนเอง ตลอดจนรับผิดชอบผลที่จะเกิดขึ้นวิธีการ โดยการจัดเวทีเรียนรู้ระดับตำบลเพื่อสร้างจิตสำนึกร่วม เรื่องแนวคิดกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน ตั้งแต่เริ่มคิด ศึกษาข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล วางแผนดำเนินการ จนถึงติดตามและประเมินผล อาจจะใช้เทคนิค/วิธีการ ดังนี้

3.2.1 การระดมความคิดของผู้นำชุมชน วิเคราะห์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม เพื่อเป็นการรวบรวมประสบการณ์และองค์ความรู้ของผู้นำชุมชน และสร้างจิตสำนึกในการพัฒนา

3.2.2 การให้วิทยากร เช่น ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์/แนวคิดในการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเองมาถ่ายทอดประสบการณ์และแลกเปลี่ยนกับชุมชนในเรื่องการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเองที่ประสบความสำเร็จ และแนวคิดในการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเอง

3.2.3 การใช้สื่อต่างๆ เช่น วัสดุทัศน์ของพื้นที่ต้นแบบที่ประสบความสำเร็จทั้งนี้ควรจะต้องสอดแทรกแนวคิดเรื่องดังกล่าวในทุกเวทีที่มีโอกาส

3.2.4 ผู้เกี่ยวข้อง/ที่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยง มีบทบาทเกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึกร่วมและกระบวนการทัศน์ใหม่ของการพัฒนาดังนี้

3.2.4.1 ประสานงานกับผู้นำชุมชนในการจัดเวที

3.2.4.2 เป็นวิทยากรกระบวนการ

3.2.4.3 เป็นพี่เลี้ยงให้ผู้นำชุมชนในการจัดเวทีระดับหมู่บ้าน

3.2.5 ผู้นำชุมชนมีบทบาทเกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึกที่ร่วมและกระบวนทัศน์ใหม่ของการพัฒนาดังนี้

3.2.5.1 ร่วมดำเนินการในการจัดเวที

3.2.5.2 นำแนวคิดที่ได้ไปจัดเวทีหมู่บ้านในหมู่บ้านของตนเอง เพื่อขยายแนวคิดสู่สมาชิก

3.2.5.3 อื่นๆ และดำเนินการภารกิจตามที่ได้รับมอบหมายจากเวทีระดับตำบลหลังจากการจัดเวทีตำบล

3.3 เรียนรู้พัฒนาการของชุมชนการให้ชุมชนได้เรียนรู้การพัฒนาชุมชนของตนเองในอดีตที่ผ่านมา และสถานการณ์ของชุมชน ในอดีต ปัจจุบัน ซึ่งจะเป็นการทบทวนตนเอง เข้าใจตนเอง พร้อมทั้งให้ชุมชนเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอดีต ปัจจุบัน ว่ามีข้อดีข้อด้อยอะไรและผลที่เกิดขึ้นกับชุมชนเป็นอย่างไร

3.3.1 การทบทวนอดีตควรคัดเลือกผู้อาวุโสในชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจมาเล่าประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน และอาจมีผู้อื่นเล่าเพิ่มเติมได้ ซึ่งการให้ชุมชนได้เรียนรู้ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของชุมชน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในความสามารถพึ่งพาตนเอง และพึ่งพากันเองของชุมชน การให้ชุมชนช่วยกันสะท้อนประวัติชุมชนว่า ในอดีตเป็นอย่างไรบ้างในด้านต่างๆ คือ

3.3.1.1 ด้านการตั้งถิ่นฐาน

3.3.1.2 ด้านเศรษฐกิจ เช่น การผลิตเพื่อพอกินพอใช้ ปัญหาหนี้สิน

3.3.1.3 ด้านการผลิตการเกษตร เช่น สภาพการผลิต การใช้ปัจจัยการผลิต

3.3.1.4 ด้านสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ความศรัทธา ผู้รู้ ภูมิปัญญาพื้นบ้านต่างๆ เช่น ยาสมุนไพร

3.3.1.5 ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ แหล่งน้ำและดิน

3.3.2 การวาดภาพและวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ในปัจจุบันในด้านต่างๆ ซึ่งอาจดำเนินการ โดยให้สมาชิกทุกคนได้วาดภาพหมู่บ้านที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ด้านต่างๆ ดังนี้

3.3.2.1 ด้านเศรษฐกิจ ในเรื่องรายรับ-รายจ่าย ต้นทุนการผลิต ราคาผลผลิต ภาระหนี้สิน เป็นต้น

3.3.2.2 ด้านสังคม ในเรื่องวิถีชีวิต กลุ่มหรือองค์กร การคมนาคม เป็นต้น

3.3.2.3 ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ในเรื่องน้ำ ดิน ป่าไม้ เป็นต้น

3.3.2.4 การวาดภาพและวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ในปัจจุบันของชุมชน ในด้านต่างๆ โดยดำเนินการ ดังนี้

1) เตรียมการข้อมูลโดยมอบหมายการบ้านให้ผู้นำชุมชนไปเก็บข้อมูลในหมู่บ้านของตนเองหลังจากเวทีการสร้างจิตสำนึกร่วม ซึ่งอาจจะรวบรวมข้อมูลโดยการจัดเวทีระดับหมู่บ้านหรือให้ทีมงานตำบลที่เป็นตัวแทนแต่ละหมู่บ้านเก็บข้อมูล และประสานในการคัดเลือกผู้รู้ เพื่อมาเล่าประสบการณ์ ในการทบทวนอดีตของชุมชน

2) จัดเวทีเรียนรู้ระดับตำบล ให้ผู้นำชุมชนเรียนรู้ และวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน เพื่อสรุปองค์ความรู้และประสบการณ์จากความสำเร็จและความล้มเหลวจากการพัฒนาที่ผ่านมาซึ่งจะเป็นข้อมูลให้ผู้นำชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์ว่าชุมชนของตนมีจุดอ่อน จุดแข็งอะไร

3.3.2.5 ในประเด็นการทบทวนอดีต ให้ผู้รู้ ผู้เฒ่า ผู้ใหญ่บ้าน พระ ฯลฯ นำเสนอข้อมูล และร่วมคิดวิเคราะห์ประเด็นต่างๆ ตามข้อมูลที่ได้นำเสนอในเวทีระดับตำบล

3.3.2.6 ในประเด็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมให้นำข้อมูลที่รวบรวมจากระดับหมู่บ้านมาวิเคราะห์ภาพรวมระดับตำบลในเวทีเรียนรู้ พัฒนาการของชุมชน พร้อมตรวจสอบ และเป็นข้อมูลในการจัดทำแผนชุมชนต่อไป

3.3.2.7 ที่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยงเกี่ยวกับการวาดภาพและวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ในปัจจุบันมีบทบาท ดังนี้

1) เป็นวิทยากรกระบวนการ ประสานงานกับผู้นำชุมชนในการจัดเวที

2) เป็นพี่เลี้ยงให้ผู้นำชุมชนในการจัดเวทีระดับหมู่บ้าน

3) ดำเนินการรวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลมือสองของตำบลในด้านต่างๆ และตรวจสอบแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนในเวทีระดับหมู่บ้านและตำบล

3.3.2.8 ผู้นำชุมชนเกี่ยวกับการวาดภาพและวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ในปัจจุบันมีบทบาท ดังนี้

1) เป็นผู้ดำเนินการจัดเตรียมและวิเคราะห์ข้อมูล

2) จัดเวทีระดับหมู่บ้านในหมู่บ้านตนเองหลังจากเวทีระดับตำบล เพื่อขยายแนวคิดและดำเนินการภารกิจตามที่ได้รับมอบหมายจากเวทีระดับตำบล

3.4 ประเมินศักยภาพของชุมชน

3.4.1 การศึกษาข้อมูลศักยภาพชุมชน ตั้งแต่การจัดเวทีการสร้างจิตสำนึกและทุก ๆ เวทีในกระบวนการซึ่งมีทั้งข้อมูลในชุมชนเป็นข้อมูลที่คนในชุมชนร่วมกันเก็บวิเคราะห์ทั้งที่เป็นข้อมูลพื้นฐาน ข้อมูลศักยภาพปัญหา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์/ผู้รู้ ทุนในชุมชน และข้อมูลเศรษฐกิจของชุมชนและข้อมูลนอกชุมชน เป็นข้อมูลที่มีผลกระทบต่อชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น เศรษฐกิจ นโยบายรัฐบาล ตลอดจนข้อมูลที่ได้เรียนรู้จากการศึกษา

3.4.2 การให้ชุมชนค้นหาและเรียนรู้ศักยภาพของชุมชนตนเองโดยการสำรวจข้อมูลในเรื่องจุดแข็งหรือของดีในชุมชน เพื่อให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของดีที่มีอยู่ เกิดความภาคภูมิใจ รักและหวงแหน พร้อมที่จะพัฒนาจากพื้นฐานที่มีให้เกิดการพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น อาชีพ รายได้ และคุณภาพชีวิต ประเด็นที่จะต้องเรียนรู้

3.4.2.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนมีภูมิปัญญาอะไรที่สอดคล้องเนื่องมาบ้าง เช่น ภูมิปัญญาเรื่องการทอผ้า ภูมิปัญญาเรื่องเครื่องมือในการทำเกษตร ฯลฯ แต่การที่จะเป็นภูมิปัญญานั้นจะต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ ทดสอบลองผิดลองถูกช่วงเวลาหนึ่งก่อนจึงถือเป็นภูมิปัญญาของชุมชนนั้น

3.4.2.2 คนในด้านผู้นำ ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งเป็นคนของชุมชนที่มีความสามารถในด้านต่างๆ เช่น รอบรู้ในเรื่องการทำนา ทำสวน ทำไร่ การผลิตในรูปแบบต่างๆ แม้กระทั่งในเรื่องการจัดการ แหล่งน้ำ ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากที่ดิน

3.4.2.3 ทรัพยากรชุมชน แหล่งน้ำ ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากที่ดิน

3.4.2.4 ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และกฎระเบียบของชุมชน

3.4.2.5 องค์กรต่างๆ ในชุมชน

3.4.3 วิธีการประเมินศักยภาพ ดำเนินการ ดังนี้

3.4.3.1 การเตรียมการข้อมูล มอบหมายให้ผู้นำชุมชนในแต่ละหมู่บ้าน ศึกษาข้อมูลตามประเด็นข้างต้น หลังจากจัดเวทีระดับตำบลในเรื่องการเรียนรู้พัฒนาการชุมชน วิธีการจัดเก็บมีหลายวิธี เช่น การจัดเวทีระดับหมู่บ้านเพื่อระดมความคิดเห็น การสำรวจพื้นที่ การจัดเก็บข้อมูลตามแบบจัดเก็บ เป็นต้น

3.4.3.2 จัดเวทีระดับตำบลเพื่อวิเคราะห์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสรุปภาพรวมข้อมูลระดับตำบล

3.4.4 ที่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยงมีบทบาทเกี่ยวกับประเมินศักยภาพของชุมชน

3.4.4.1 เป็นที่ปรึกษาและให้คำแนะนำในการจัดเก็บข้อมูล

3.4.4.2 เป็นพี่เลี้ยงให้แก่ชุมชนในการจัดเวทีระดับตำบลและเวทีหมู่บ้าน

3.4.5 ผู้นำชุมชนมีบทบาทเกี่ยวกับประเมินศักยภาพของชุมชน

3.4.5.1 ดำเนินการในการศึกษา จัดเก็บ วิเคราะห์ และสรุปข้อมูล

3.4.5.2 ประสานงานและดำเนินการในการจัดเวทีระดับตำบล

3.4.5.3 จัดเวทีระดับหมู่บ้านในหมู่บ้านตนเองหลังจากเวทีระดับตำบล

เพื่อขยายแนวคิดและดำเนินการตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายจากเวทีระดับตำบล

3.5 การศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบ

3.5.1 การกำหนดประเด็นการศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบ เป็นการจัดการเรียนรู้ให้แก่ชุมชนโดยให้ชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับพื้นที่ที่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนา เพื่อกระตุ้นและให้ชุมชนได้เรียนรู้ข้อมูลนอกชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ในประเด็น

3.5.1.1 การบริหารจัดการชุมชนแนวใหม่แบบพึ่งพาตนเอง

3.5.1.2 การจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

3.5.1.3 แนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง

3.5.1.4 การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม รวมคน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วม

ตัดสินใจ และร่วมรับผลจากการกระทำ

3.5.1.5 การอยู่ภายใต้กฎระเบียบของสังคมชุมชนที่ทุกคนร่วมคิด

3.5.2 การกำหนดพื้นที่ต้นแบบในการศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ คือ พื้นที่ที่ได้ผ่านกระบวนการในการพัฒนาจนประสบผลสำเร็จที่สามารถเป็นแบบอย่างให้พื้นที่อื่นๆ และพร้อมที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กล่าวคือ เป็นพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคน ความรู้ และทรัพยากร ซึ่งมีคุณลักษณะดังนี้

3.5.2.1 มีการรวมกลุ่มหรือองค์กรเพื่อจัดการทรัพยากรร่วมกันอย่าง

ต่อเนื่อง

3.5.2.2 มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อพัฒนาความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง

ในรูปขององค์กรและเครือข่าย

3.5.2.3 มีศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง และตัดสินใจใช้ทรัพยากรในชุมชน

ได้อย่างเหมาะสม

3.5.2.4 มีกระบวนการในการจัดการแก้ไขปัญหาของชุมชนที่มี

ประสิทธิภาพ

3.5.3 วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการศึกษาดูงาน เป็นการเรียนรู้แนวคิด ไม่ใช่ลอกเลียนแบบต้องเรียนรู้เทคโนโลยีและการบริหารจัดการควบคู่กันไป สิ่งที่ชุมชนพบเห็น หรือได้เรียนรู้จากการดูงานจะต้องมีการสรุปทเรียนก่อนการนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับ ชุมชนของตนเอง มีวิธีการดำเนินการดังนี้

3.5.3.1 กำหนดประเด็นที่จะศึกษาดูงานให้ชัดเจนว่าจะศึกษาดูงานเรื่อง ะไร

3.5.3.2 เลือกพื้นที่ต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในด้านการพัฒนาที่ตรงที่ จะศึกษาดูงานซึ่งควรจะต้องเลือกพื้นที่ที่มีศักยภาพพื้นที่ชุมชน สังคมและวัฒนธรรมที่เหมือนหรือ ใกล้เคียงกับชุมชนตนเอง

3.5.3.3 กำหนดผู้รับผิดชอบในการเก็บและบันทึกข้อมูลการศึกษาดูงานใน ประเด็นต่างๆ เช่น กรอบแนวคิด วิธีการจัดการ วิธีการดำเนินงาน ผลประโยชน์ต่อส่วนรวมและ ชุมชน ฯลฯ

3.5.3.4 สรุปทเรียนร่วมกันหลังจากศึกษาดูงาน เพื่อสรุปว่าจะอะไรบ้างที่ เหมาะสมเป็นประโยชน์และสามารถนำมาใช้ในชุมชนของตนเองได้

3.5.3.5 จัดเวทีระดับตำบลเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์จากการศึกษาดูงานให้ ชุมชนได้รับทราบว่าสิ่งที่ได้รับจากการศึกษาดูงานมีอะไรบ้างที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนา ชุมชนของตนเอง

3.5.4 ผู้เกี่ยวข้อง/ที่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยงมีบทบาทเกี่ยวกับการศึกษาดูงานพื้นที่ ต้นแบบ ดังนี้

3.5.4.1 จัดทำทะเบียนและข้อมูลพื้นที่ต้นแบบทั้งในระดับอำเภอและ จังหวัดเพื่อเป็นข้อเพื่อข้อมูลสำหรับชุมชนในการไปศึกษาดูงาน

3.5.4.2 เป็นพี่เลี้ยงพาผู้นำชุมชนไปศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบ

3.5.5 ผู้นำชุมชนมีบทบาทเกี่ยวกับการศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบ ดังนี้

3.5.5.1 ดำเนินการจัดแบ่งกลุ่มผู้นำในชุมชนตามกลุ่มผู้สนใจในการพัฒนา แต่ละด้าน/ประเด็น

3.5.5.2 ดำเนินการจัดเก็บและบันทึกข้อมูลในขณะศึกษาดูงานในแต่ละ ด้าน/ประเด็น

3.5.5.3 สรุปทเรียน และหาข้อสรุปในการนำผลจากการศึกษาดูงาน ประกอบในการวางแผนพัฒนาชุมชนของตนเอง

3.5.5.4 จัดเวทีตำบลเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์การศึกษาดูงาน

3.6 การกำหนดแผนแม่บทชุมชน

3.6.1 การกำหนดวิถีชีวิตและสภาพปัญหาของชุมชน ที่ได้จากการเก็บข้อมูลมาสรุปวิเคราะห์ที่ประมวลผล จัดลำดับความรุนแรงของปัญหา วิเคราะห์ผลกระทบของการปล่อยสาเหตุแห่งปัญหาเหล่านั้นทิ้งไว้ หัวใจของปัญหาคือ การที่คนทั้งชุมชนเห็นว่ามันคือปัญหาของทุกคนและทุกคนช่วยกันแก้ไข ซึ่งไม่ใช่เรื่องยากเพราะทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางทรัพยากร และภูมิปัญญาที่มีอยู่จะช่วยให้ชุมชนแก้ปัญหานั้นได้เพราะนั่นคือคุณค่าของชุมชนที่มีอยู่ และเมื่อวิเคราะห์ให้เห็นทั้งข้อดี ข้อเสียทำให้มองเห็นหนทางของการออกจากสภาพเดิมของชุมชนที่ไม่เป็นที่ต้องการ ไปสู่สภาพที่ดีกว่าซึ่งเป็นเป้าหมายหลักที่ต้องการในอนาคตโดยไม่หวังพึ่งปัจจัยภายนอกชุมชน

3.6.2 วิธีการจัดทำแผน โดยดำเนินการ ดังนี้

3.6.2.1 กำหนดแผนงาน/โครงการ โดยใช้หลักคิด คือ จะทำอะไร ทำไม ต้องทำ ทำเพื่ออะไร (แก้ไขปัญหาหรือพัฒนา) ทำอย่างไรบ้าง ใครทำที่ไหน เท่าไหร่ ต้องลงทุนอะไรบ้าง จะหาทุนมาจากไหน มีวิธีบริหารจัดการอย่างไร และชุมชนจะได้อะไรจากการทำแผนงาน/โครงการนี้ ทั้งนี้ในการกำหนดแผนงาน/โครงการให้กำหนดเป็นแผนงาน/โครงการระดับตำบล และผู้ที่เกี่ยวข้องกับแผนงาน/โครงการนั้น ๆ จากทุกหมู่บ้านมาร่วมกันคิดพัฒนาโครงการตั้งแต่เริ่มต้น เพื่อเป็นฐาน ในการพัฒนาเครือข่ายระดับตำบลตั้งแต่เริ่มแรก

3.6.2.2 จำแนกแผนแม่บทชุมชน โดยแยกออกเป็น 2 ส่วน คือ

- 1) แผนที่ชุมชนทำได้เอง ใช้ทุนแรงงาน งบประมาณ และวัสดุในท้องถิ่น
- 2) แผนที่ขอรับการสนับสนุนจากแหล่งทุนภายนอกชุมชนจากแหล่งใดบ้าง

3.6.2.3 กำหนดผู้รับผิดชอบแผนงาน/โครงการให้ชัดเจน เพื่อเป็นแกนหลักในการผลักดันและพัฒนาโครงการบริหารจัดการแผนงาน/โครงการนั้น ๆ ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

3.6.2.4 ยกร่างแผนชุมชน เพื่อจัดทำร่างเข้าสู่การปรับปรุงให้แผนมีความสมบูรณ์ เมื่อได้ผ่านการประชาพิจารณ์แผน เพื่อรับฟังความคิดเห็นกับสมาชิกทั้งหมดของชุมชน

3.6.2.5 ผู้เกี่ยวข้อง/ที่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยงมีบทบาทเกี่ยวกับการกำหนดแผนแม่บทชุมชน ดังนี้

- 1) ให้คำปรึกษาแนะนำการจัดทำแผนงาน/โครงการ และให้แนวคิดในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล

2) เป็นพี่เลี้ยงการจัดเวทีตำบลและที่หมู่บ้าน

3.6.2.6 ผู้นำชุมชนมีบทบาทเกี่ยวกับการกำหนดแผนแม่บทชุมชน ดังนี้

1) รวบรวมข้อมูลจากการจัดกระบวนการเรียนรู้ ทั้งข้อมูลใน

ชุมชนและนอกชุมชน

2) นำเสนอข้อมูล ปัญหา ศักยภาพ และแนวทางการพัฒนาชุมชนที่

ต้องการ

3) จัดทำร่างแผนงาน/โครงการ

4) ดำเนินการในการจัดเวทีระดับตำบล

5) นำผลจากเวทีระดับตำบลไปถ่ายทอดสู่สมาชิกอื่นๆ ในทุก

หมู่บ้าน และดำเนินการตาม ภารกิจที่ได้รับมอบหมายจากเวทีระดับตำบล

3.7 ประชาพิจารณ์แผนแม่บทชุมชน วิธีการ ผู้นำอาสาสมัครในแต่ละหมู่บ้านหรือผู้รับผิดชอบโครงการ (อาจจะเป็นคณะ) ประสานงานและสร้างความเข้าใจกับสมาชิกในหมู่บ้านและจัดเวทีระดับตำบลเป็นเวทีประชาพิจารณ์แผนชุมชน โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกของทั้งตำบลได้มีส่วนร่วมในการรับรู้ แสดงความคิดเห็น และผู้แทนจากทุกส่วนที่เกี่ยวข้องต่างๆ ในตำบลได้ให้ข้อคิดเห็นในการดำเนินการและเพื่อการประสานในการสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนของชุมชนต่อไปโดยกำหนดบทบาทหน้าที่ ดังนี้

ดังนี้

3.7.1 ผู้เกี่ยวข้องที่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยง มีบทบาทเกี่ยวกับประชาพิจารณ์แผนชุมชน

3.7.1.1 กระตุ้นและสนับสนุนผู้นำชุมชนในการจัดเวทีประชาพิจารณ์

3.7.1.2 ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในแผนชุมชน

3.7.2 ผู้นำชุมชนมีบทบาทเกี่ยวกับประชาพิจารณ์แผนชุมชน ดังนี้

3.7.2.1 ดำเนินการในการจัดเวทีและการเสนอข้อมูล รวมทั้งการสร้างความ

เข้าใจกับสมาชิก

3.7.2.2 ปรับปรุงแผนชุมชนให้มีความสมบูรณ์

3.7.2.3 ประสานและผลักดันในการนำแผนชุมชนไปสู่การปฏิบัติ

3.8 การดำเนินงานตามแผนหรือนำแผนไปปฏิบัติแผนชุมชนเมื่อผ่านกระบวนการประชาพิจารณ์แผนแล้วต้องสามารถปฏิบัติได้ทันที เพราะเป็นแผนแบบพึ่งพาตนเอง ดำเนินการตามศักยภาพของตนเองเท่าที่จะดำเนินการได้ ก่อนขอรับการสนับสนุนจากแหล่งทุนและปัจจัยภายนอก ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ และหน่วยงานต่างๆ จะต้องมาช่วยสนับสนุนให้แผนสามารถดำเนินการได้

ต่อไปได้ ทั้งในด้านวิชาการ ความรู้และทักษะเพื่อปฏิบัติงานตามแผน รวมทั้งการบริหารการจัดการ และที่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยงมีบทบาทเกี่ยวกับการดำเนินงานตามแผนหรือนำแผนไปปฏิบัติ

3.8.1 สนับสนุนให้มีระบบการบริหารและจัดการแผน โดยชุมชน แต่งตั้ง คณะกรรมการบริหารแผน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน เพื่อทำหน้าที่ติดตาม สนับสนุน ช่วยเหลือการ ปฏิบัติงานตามแผน องค์กรประกอบของคณะกรรมการชุมชนเป็นผู้กำหนดเองเจ้าหน้าที่เป็นที่ปรึกษา

3.8.2 สนับสนุนให้ชุมชนบริหารและจัดการแผน โดยการเชื่อมโยงโครงการ ที่กำหนดขึ้น ให้สอดคล้องและเกื้อกูลกัน และพัฒนาเครือข่ายในระดับตำบล

3.8.3 สนับสนุนให้ชุมชนจัดตั้งกองทุนสมทบกิจกรรมชุมชน เพื่อเป็นเงินทุน เริ่มต้นแก่ชุมชนในการปฏิบัติงานตามแผน แหล่งทุนอาจได้มาจากการออมทรัพย์ของชุมชน เงิน โครงการจากรัฐบาล กระทรวง กรม อบต. ฯลฯ แต่ให้มีการบริหารจัดการโดยชุมชน เพื่อให้เกิดการ หมุนเวียนจากกลุ่มหนึ่งไปสู่อีกกลุ่มหนึ่ง รวมทั้งการบริหารให้เงินทูนมีเพิ่มมากขึ้น เพื่อบริการต่อ สมาชิกคนอื่นๆ ต่อไป

3.8.4 สนับสนุนด้านความรู้วิชาการและทักษะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานตามที่ กำหนดไว้ในแผน โดยการฝึกอบรม ศึกษาดูงานพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ ตลอดจนการฝึกปฏิบัติ จริงในพื้นที่ตามความจำเป็น

3.8.5 สนับสนุนเอกสาร คู่มือ เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ และงบประมาณตามความ จำเป็นและความเหมาะสม เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานตามแผน

3.8.6 สนับสนุนให้มีเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่ได้รับจากการปฏิบัติงานตาม แผนร่วมกับชุมชนอื่น ๆ เพื่อการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องและสร้างประสบการณ์แก่ชุมชนในการพัฒนางาน ให้ก้าวหน้าต่อไป

3.9 ติดตาม นิเทศ และประเมินผลการดำเนินงานของชุมชนจำเป็นต้องมีการติดตาม นิเทศและประเมิน โดยชุมชนเป็นหลักดำเนินการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อทราบ ความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรค และหาแนวทางแก้ไข ดังนี้

3.9.1 ติดตาม นิเทศ การปฏิบัติงานตามแผน โดยชุมชนและเจ้าหน้าที่วางแผนและ ออกติดตามร่วมกับ

3.9.2 จัดให้มีเวทีเพื่อติดตาม นิเทศงานอย่างสม่ำเสมอ โดยอาจจัดประชุมกำหนด วันสถานที่แน่นอนในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เช่น 2 เดือน/ครั้ง เพื่อให้มีเวทีการรายงานผลการ ดำเนินงานโดยชุมชน

3.9.3 ให้มีการประเมินผลโครงการแบบมีส่วนร่วมในรอบระยะเวลา 1 ปีที่ได้ปฏิบัติงานตามแผน เพื่อรับทราบความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไข และกำหนดทิศทางที่ดำเนินการต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3.9.4 ให้มีการเสนอรายงานความก้าวหน้า เพื่อให้การสนับสนุนอย่างเป็นระบบต่อไป

4. ประโยชน์ของแผนแม่บทชุมชน

ประโยชน์ 10 ประการที่เกิดกับชุมชนอย่างแน่นอน คือ (กรมการพัฒนาชุมชน,2548)

- 4.1 คนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
- 4.2 คนในชุมชนได้เห็นข้อเด่น ข้อดี โอกาส และข้อจำกัดของชุมชนในการพัฒนาอย่างมีเป้าหมาย
- 4.3 คนในชุมชนมีช่องทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างเหมาะสมและครอบคลุม
- 4.4 คนในชุมชนสามารถกำหนดกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนได้
- 4.5 ทำให้คนในชุมชนสามารถคิดเป็นและกล้าที่จะตัดสินใจด้วยตนเองได้
- 4.6 ชุมชนสามารถวางแผนจัดการกับทรัพยากรหรือทุนในชุมชน ทั้งทุนบุคคลและทุนสังคมที่มีอยู่ได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพชุมชน
- 4.7 คนในชุมชนสามารถรับผลประโยชน์ร่วมกันได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม
- 4.8 ความร่วมมือกันของคนในชุมชนจะก่อให้เกิดทัศนคติที่ดี เอื้ออาทรต่อกันได้
- 4.9 ปลุกฝังทัศนคติ ค่านิยมที่ดีให้กับลูกหลาน
- 4.10 สามารถหาแนวร่วมในการทำงานเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเองได้อย่างง่ายดาย

5. ผลจากการทำแผนแม่บทชุมชน

เสรี พงศ์พิศ (2546) ได้กล่าวถึงผลที่ได้จากการทำแผนชุมชน ดังนี้

- 5.1 หลุดพ้นจากวิถีคิดแบบพึ่งพา มาพึ่งตนเอง เป็นตัวของตัวเอง
- 5.2 หลุดพ้นจากวัฒนธรรมอุปถัมภ์เข้าสู่วัฒนธรรมข้อมูลความรู้

5.3 หลุดพ้นจากวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบรับ มาเรียนรู้แบบรุก สืบค้น สำรวจ วิจัย แสวงหา พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเอง

5.4 หลุดพ้นจากวิธีคิดและวิธีจัดการแบบแยกส่วน มาคิดแบบเชื่อมโยง หรือ บูรณาการและจัดการแบบผนึกพลัง (Synergy) ก่อให้เกิดผลไม่เพียงบวกแต่ทวีคูณ

5.5 ชุมชนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ภูมิใจในรากเหง้า วัฒนธรรม ค้นพบ “ทุน” และศักยภาพที่แท้จริงของตนเอง จนกล้า “ลงทุน” โดยไม่ต้องรอรัฐช่วย ถ้าช่วยก็ถือว่า “ต่อยอด-สมทบ”

5.6 เกิดวงจรชีวิตใหม่ของชุมชน จัดการชีวิตของตนเองเป็นระบบ ตัดสินใจได้เองว่า จะกิน จะอยู่ จะทำอะไร อย่างไร

5.7 เกิดระบบเศรษฐกิจชุมชนที่สร้างหลักประกัน ความมั่นคง และ ระบบสวัสดิการให้ครอบครัว วันนี้และวันหน้ายามแก่เฒ่า

ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้แนวทางการดำรงชีวิต ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีพระราชดำรัสแก่ชาวไทยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 เป็นต้นมาและถูกพูดถึงอย่างชัดเจนในวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 เพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย ให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนในกระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เศรษฐกิจพอเพียงมีบทบาทต่อการกำหนดอุดมการณ์การพัฒนาของประเทศ โดยปัญญาชนในสังคมไทยหลายท่านได้ร่วมแสดงความคิดเห็น อย่างเช่น ศ.นพ.ประเวศ วะสี, ศ.เสนห์ จามริก, ศ.อภิชาติ ปันธเสน, และ ศ.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา โดยเชื่อมโยงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งเคยถูกเสนอมาก่อนหน้าโดยองค์กรพัฒนาเอกชนจำนวนหนึ่งนับตั้งแต่พุทธทศวรรษ 2520 และได้ช่วยให้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในสังคมไทย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในทางเศรษฐกิจและสาขาอื่น ๆ มาร่วมกันประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อบรรจุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 และได้จัดทำเป็นบทความเรื่อง "ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง" และได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2542 โดยทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไขพระราชทานและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำบทความที่ทรงแก้ไขแล้วไป

เผยแพร่ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนประชาชนโดยทั่วไป เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ได้รับการเชิดชูเป็นอย่างสูงจากองค์การสหประชาชาติ ว่าเป็นปรัชญาที่มีประโยชน์ต่อประเทศไทยและนานาประเทศและสนับสนุนให้ประเทศสมาชิกยึดเป็นแนวทางสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน โดยมีนักวิชาการและนักเศรษฐศาสตร์หลายคนเห็นด้วยกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง แต่ในขณะเดียวกัน บางสื่อได้มีการตั้งคำถามถึงการยกย่องขององค์การสหประชาชาติ รวมทั้งความน่าเชื่อถือของรายงานศึกษาและท่าทีขององค์การ

1. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้พัฒนาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อที่จะให้พลนิกรชาวไทยได้เข้าถึงทางสายกลางของชีวิตและเพื่อคงไว้ซึ่งทฤษฎีของการพัฒนาที่ยั่งยืน ทฤษฎีนี้เป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตซึ่งอยู่ระหว่าง สังคมระดับท้องถิ่นและตลอดระดับสากล จุดเด่นของแนวปรัชญานี้คือ แนวทางที่สมดุล โดยชาติสามารถทันสมัย และก้าวสู่ความเป็นสากลได้ โดยปราศจากการต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์ และการอยู่ร่วมกันของทุกคนในสังคม

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญในช่วงปี พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศไทย ต้องประสบปัญหาภาวะทางเศรษฐกิจ และ ต้องการรักษาความมั่นคงและเสถียรภาพเพื่อที่จะยืนหยัดในการไม่พึ่งพาผู้อื่น และ พัฒนานโยบายที่สำคัญเพื่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริว่า มันไม่ได้มีความจำเป็นที่เราจะกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ พระองค์ได้ทรงอธิบายว่า ความพอเพียงและการพึ่งตนเอง คือ ทางสายกลางที่จะป้องกันการเปลี่ยนแปลงความไม่มั่นคงของประเทศได้

เศรษฐกิจพอเพียงเชื่อว่าจะสามารถปรับเปลี่ยน โครงสร้างทางสังคมของชุมชนให้ดีขึ้น โดยมีปัจจัย 2 อย่างคือ

1.1 การผลิตจะต้องมีความสัมพันธ์กันระหว่าง ปริมาณผลผลิตและการบริโภค

1.2 ชุมชนจะต้องมีความสามารถในการจัดการทรัพยากรของตนเอง

ผลที่เกิดขึ้นคือ

1.2.1 เศรษฐกิจพอเพียงสามารถที่จะคงไว้ซึ่งขนาดของประชากรที่ได้

สัดส่วน

1.2.2 ใช้เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม

1.2.3 รักษาสมดุลของระบบนิเวศ และปราศจากการแทรกแซงจากปัจจัย

ภายนอก

2. ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

สุนทร กุลวัฒน์วรพงศ์ (2544 : 55-63) กล่าวว่าเศรษฐกิจพอเพียงหรือระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น อาจมองได้ 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่งๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิด เพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ และเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาทตามฐานะ ตามอัธยาศัยที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด

สุริพรเอี้ยวถาวร (2550) ความพอเพียงหมายถึงความพอประมาณความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิธีการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีจิตสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทนความเพียรมีสติปัญญาและความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุสังคมสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

กล่าวโดยสรุปคือ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหมายถึงแนวทางการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติหน้าที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยซึ่งเป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองตลอดจนใช้ความรู้ความรอบคอบและคุณธรรม ประกอบกับการวางแผนการตัดสินใจและขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริตให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทนความเพียรมีสติปัญญาและความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุสังคมสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

3. หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

“คำนิยาม” ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 ห่วง และ 2 เงื่อนไข

โดย 3 ห่วง คือ

1) ความพอประมาณหมายถึงความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

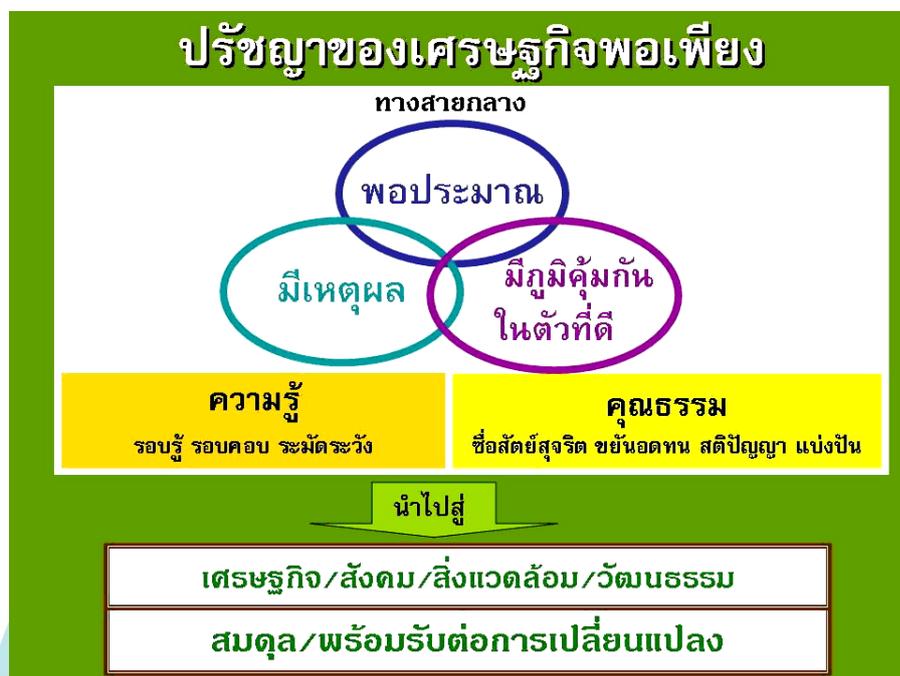
2) ความมีเหตุผลหมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวหมายถึงการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

ส่วน 2 เงื่อนไขคือการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ประกอบด้วย

1) เงื่อนไขความรู้หมายถึง ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นตอนปฏิบัติ

2) เงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย ความตระหนักในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตความเพียรอดทน มีความเพียรรู้จักแบ่งปันและใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

ภาพที่ 2.1 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4. หลักทรงงาน

หลักการทรงงาน 9 ประการ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงใช้ในการดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตลอดระยะเวลา 60 ปีที่พสกนิกรควรจะได้น้อมมาเป็นหลักการในการปฏิบัติตน เป็นกรอบความคิดสำหรับใช้ในการบริหารจัดการองค์การ และเป็นหลักในการพัฒนาประเทศเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยถ้วนหน้า ได้แก่

4.1 หลักการ "พอเพียง" และ "พออยู่-พอกิน" คือ การสร้างความ "พออยู่" "พอกิน" ให้กับคนส่วนใหญ่ของประเทศ ให้ได้ส่วนก่อนเป็นลำดับแรก ความ "พออยู่-พอกิน" เป็นรากสำคัญของชีวิตที่พอเพียงและเป็นพื้นฐานในการที่จะพัฒนาตนเอง ชุมชนและประเทศชาติในระยะต่อไป

4.2 หลัก "การพึ่งตนเอง" คือ การมุ่งเน้นให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเอง สามารถมีอาหาร ที่อยู่อาศัย เพียงพอแก่สุขภาพและการดำรงชีพโดยไม่ต้องตกเป็นเบี้ยล่างหรือพึ่งพาอาศัยผู้อื่น

4.3 หลักการ "ระเบิดจากข้างใน" คือ การดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยคำนึงถึงความพร้อมและการมีส่วนร่วมริเริ่มดำเนินการโดยประชาชนในพื้นที่ มิใช่การริเริ่มจากภายนอก

4.4 หลัก "ค่อยเป็นค่อยไป" ตามลำดับขั้นตอน คือการดำเนินงานที่คำนึงถึงทุกปัจจัยและเงื่อนไข ให้มีความพอดี สมดุล รอบคอบและสอดคล้องกับลักษณะของสังคมและภูมิสังคม มิใช่การดำเนินงานในลักษณะ "ก้าวกระโดด"หรือในแนวทางอนุรักษนิยมสุดโต่ง

4.5 หลักการ "รวมที่จุดเดียว" คือ การดำเนินงานที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาในรูปแบบของ "การพัฒนาแบบผสมผสาน" ที่ให้ผลเป็นการ "บริการรวมที่จุดเดียว" เป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการบริหารงานจากการทำงานที่ต่างคนต่างทำ มาสู่การประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจน ใน โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินในทุกภูมิภาคของประเทศ ที่เป็นศูนย์รวมของการศึกษาค้นคว้าทดลองและปฏิบัติการพัฒนาในแขนงต่างๆ โดยยึดถือข้อเท็จจริงและปัญหาในแต่ละภูมิภาคที่แตกต่างกันเป็นหลัก

4.6 หลัก "การไม่ติดตำรา" คือการไม่นำเอาทฤษฎีหรือหลักวิชาการของผู้อื่นมาดำเนินการ โดยปราศจากการพิจารณาให้ถ่องแท้ ด้วยสติปัญญาว่า มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่แท้จริงของคนไทย และสังคมไทยหรือไม่นักวิชาการชั้นสูงที่ได้รับการศึกษามาจากตะวันตก มักจะนำแนวคิดและทฤษฎีต่างๆมาใช้กับประเทศไทยโดยไม่รอมชอม และพิจารณาถึงความแตกต่างในด้านต่างๆ ให้รอบคอบในที่สุด ก็มักจะประสบความล้มเหลว หรือไม่บังเกิดผลดีต่างๆ เต็มที่

4.7 หลัก "การทำให้ง่าย" (Simplicity) คือ การวางแผน ออกแบบค้นหาวิธีการดำเนินงานที่มีลักษณะเรียบง่าย ไม่ยุ่งยากสลับซับซ้อนทั้งในด้านแนวความคิดและด้านเทคนิค วิชาการ มีความสมเหตุสมผล ทำได้รวดเร็วสามารถแก้ปัญหาให้กับประชาชน ได้จริง และสามารถนำไปเป็นตัวอย่างได้

4.8 หลักแห่งความเป็นจริงตามธรรมชาติ คือ แนวทางการดำเนินงานเพื่อแก้ไข ปัญหาและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสถานะที่ไม่ปกติ ให้เข้าสู่ระบบปกติโดยใช้ธรรมชาติเป็นตัวดำเนินการ

4.9 หลักการ "ขาดทุน" คือ "กำไร" (Our loss is our gain) คือการดำเนินงานที่ยึดผลสำเร็จแห่งความ "คุ้มค่า" มากกว่า "คุ้มทุน"คำนึงถึงผลประโยชน์ของคนส่วนรวมมากกว่าผลสำเร็จที่เป็นตัวเลขอันเป็นผลประโยชน์ของกลุ่มคนส่วนน้อยถึงเห็นผลที่ได้จากการลงทุนเพื่อประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่ อันได้แก่ความอยู่ดีมีสุขของประชาชนซึ่งตีค่าเป็นตัวเงินไม่ได้ซึ่งถ้าหากพิจารณาตามหลักเศรษฐศาสตร์แล้วอาจจะถือว่าเป็นการลงทุนที่ขาดทุนหรือไม่คุ้มทุน

5. การปฏิบัติตนตามหลักการดำรงชีพแบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง

5.1 ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพ

5.2 ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะต้องอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม

5.3 ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในทางการค้าขาย ประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีต

5.4 ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากครั้งนี้ โดยต้องขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นจนถึงขั้นพอเพียง เป็นเป้าหมายสำคัญ

5.5 ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป ทั้งนี้ด้วยสังคมไทยที่ล่มสลายลงในครั้งนี้ เพราะยังมีบุคคลจำนวนมิใช่น้อย ที่ดำเนินการโดยปราศจากละอายต่อแผ่นดิน

คำตอบที่ว่า แนวคิดระบบเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกิน จะช่วยแก้ไขวิกฤตทางเศรษฐกิจและปัญหาทางสังคมของไทยในขณะนี้ได้อย่างไรนั้น อาจพิจารณาได้ดังนี้คือ จะต้องช่วยให้ประชาชนที่อยู่ในภาคเกษตรกร และที่กลับคืนสู่ภาคเกษตรมีงานทำ มีรายได้ ในขณะที่เดียวกันต้องสร้างรากฐานของชนบทให้แข็งแรงเพียงพอที่จะสามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาว โดยแนวคิดระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงสำหรับเกษตรกรตามแนวพระราชดำริ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการ “ทฤษฎีใหม่” 3 ขั้นตอนคือ

ขั้นที่ 1 มีความพอเพียง เลี้ยงตัวเองได้บนพื้นฐานของความประหยัด ขจัดการใช้จ่าย

ขั้นที่ 2 รวมพลังกันในรูปกลุ่ม เพื่อทำการผลิต การตลาด การจัดการ รวมทั้งด้านสวัสดิการ การศึกษา การพัฒนาสังคม ฯลฯ

ขั้นที่ 3 สร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพ และขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้หลากหลาย โดยประสานความร่วมมือกับภาครัฐกิจ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคราชการ ในด้านเงินทุน การตลาด การผลิต การจัดการ และข่าวสารข้อมูลนัยสำคัญของแนวคิดระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง มีองค์ประกอบหลัก 3 ประการ ได้แก่

ประการแรก เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดหลักการที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” โดยมุ่งเน้นการผลิตพืชผลให้เพียงพอกับความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรก เมื่อเหลือพอจากการบริโภคแล้ว จึงคำนึงถึงการผลิตเพื่อการค้าเป็นอันดับรองลงมา ผลผลิตส่วนเกินที่ออกสู่ตลาดจะเป็นกำไรของเกษตรกร ในสภาพการณ์เช่นนี้ เกษตรกรจะกลายสถานะเป็นผู้กำหนดหรือเป็นผู้กระทำต่อตลาด แทนที่ว่าตลาดจะเป็นตัวกระทำ หรือเป็นตัวกำหนดเกษตรกรดังที่เป็นอยู่

ขณะนี้ และหลักใหญ่สำคัญยิ่งคือ การลดค่าใช้จ่ายโดยการสร้างสิ่งอุปโภคบริโภคในที่ดินของตนเอง เช่น ข้าว น้ำ ปลา ไข่ ไม้ผล พืชผัก ฯลฯ

ประการที่สอง เศรษฐกิจแบบพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้าน ทั้งนี้กลุ่มชาวบ้านหรือองค์กรชาวบ้าน จะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ในหลากหลาย ครอบคลุมทั้งการเกษตรแบบผสมผสาน หัตถกรรม การแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจค้าขาย และการท่องเที่ยวระดับชุมชน ฯลฯ เมื่อองค์กรชาวบ้านเหล่านี้ได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็ง และมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้นแล้ว เกษตรกรทั้งหมดในชุมชนก็จะได้รับการดูแลให้มีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งได้รับการแก้ไขปัญหาในทุกๆ ด้าน เมื่อเป็นเช่นนี้ เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศก็จะสามารถเจริญเติบโตไปได้อย่างมีเสถียรภาพ ซึ่งหมายความว่าเศรษฐกิจสามารถขยายตัวไปพร้อมๆ กับสภาพการณ์ด้านการกระจายรายได้ที่ดีขึ้น

ประการที่สาม เศรษฐกิจแบบพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน การร่วมแรงร่วมใจเพื่อประกอบอาชีพต่างๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ประโยชน์ที่เกิดขึ้น จึงมิได้หมายถึงรายได้เพียงมิติเดียว หากแต่ยังรวมถึงประโยชน์ในมิติอื่นๆ ด้วย ได้แก่ การสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน ความสามารถในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของไทยให้คงอยู่ตลอดไป

สรุปได้ว่า แนวคิดของระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง เป็นการยึดหลักของความพอดีกับศักยภาพของตนเอง เป็นแนวทางในการปฏิบัติตนให้เดินอยู่บนทางสายกลาง ไม่ว่าจะอยู่ในสังคมใด อาชีพใด ก็ต้องยึดหลักชีวิตความเป็นอยู่แบบพอดี ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ยึดวัตถุเป็นที่ตั้ง กินอยู่ตามฐานะ ใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิต มีความเจริญเติบโตแบบค่อยเป็นค่อยไป การดำรงชีวิตจะอยู่บนหลักของการพึ่งตนเอง

ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีศักยภาพของชุมชน

ศักยภาพของชุมชนหมายถึงขีดความสามารถอันที่จะตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาของคนส่วนใหญ่ในชุมชน รวมทั้งความสามารถของชุมชนในการประสานความร่วมมือการดำเนินงานกับคนภายในชุมชน ขณะเดียวกันก็ดำเนินการแก้ไขปัญหาที่มาจากภายนอกชุมชนด้วย ทั้งนี้ ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อความปกติสุขในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน องค์ประกอบที่ทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพในการดำเนินการใด ๆ นั้น ได้แก่ โครงสร้างประชากร ระบบเครือข่าย

ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศวิทยา โครงสร้างอำนาจ และระบบการปกครอง อาชีพ และระบบการผลิต ปัจจัยในการผลิต และระบบความเชื่อ (สุวิทย์ธีรศาสตร์, 2533, หน้า 5) โดยมีตัวอย่างในเรื่องของศักยภาพชุมชน ดังกล่าวนี้ (อภินิระพัฒน์, 2531, หน้า 55-56) ได้ทำการศึกษาที่หมู่บ้านยกกระบัตร และได้พิสูจน์ให้เห็นว่าชาวบ้านยกกระบัตรมีศักยภาพและใช้กระบวนการจัดการในการดำเนินงานที่เป็นประโยชน์กับชุมชนของตนเองได้อย่างแท้จริง เช่น ประเพณีการลงแขก เป็นต้น

ประวัติศาสตร์ของชุมชนซึ่งดำเนินมาเป็นเวลานาน ก่อนที่จะมีระบบการบริหารราชการเข้าไปมีบทบาทในชุมชนนั้น ชุมชนเองมีระบบการจัดการภายในชุมชนของตนเองอยู่นับเป็นเวลาหลายศตวรรษแล้ว เช่น ระบบเครือญาติ ระบบการคัดเลือกผู้นำ ระบบผู้นำเหมืองฝาย ระบบศาลเฒ่า ศาลแก่ ที่ทำหน้าที่พิชิตคดี แก้ไขคดีความขัดแย้ง หรือกรณีพิพาทในชุมชน นอกจากนี้ยังมีหมู่บ้านทั่วประเทศอีกนับร้อย ที่พยายามชวนชาวบ้านรวมกลุ่มรวมตัวกันจัดการทำกิจกรรมรวมกันเป็นกลุ่มโดยมีผู้นำทางความคิดปราชญ์ชาวบ้านปัญญาชนและนักวิชาการท้องถิ่นสามารถนำพลังทางวัฒนธรรม ฟื้นฟูแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์, 2533, หน้า 22-23)

อนง นาละบุตร (2532) ได้ทำการศึกษาทางศักยภาพของชุมชนในการแก้ปัญหาของตนเองได้และสรุปผลการศึกษาว่า ประชาชนมีบทบาทจัดการตนเอง ในเรื่องของการแก้ปัญหาจัดการเรียนรู้ทางออกในเชิงคตินิยม โดยได้ประสบทั้งความสำเร็จ และความล้มเหลวมากมายทั้งในด้านความรู้ทักษะ และทัศนคติกล่าวคือ

1. ในด้านความรู้พบว่าในชุมชนชนบทเองมีการสะสม และสืบทอดความรู้ที่สามารถตอบปัญหาและการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในระดับหนึ่ง บางหมู่บ้านมีการผลิต การคิดค้นความรู้ทางการเกษตร ร่วมกับความรู้ที่ได้มาจากข้างนอก มีการลองผิดลองถูกอยู่ตลอดเวลาในหมู่บ้าน ชาวบ้านนักเทคนิคพื้นบ้านในหมู่บ้านผู้อาวุโส

2. การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของชาวบ้านในหลายกรณีพบว่าเราสามารถทำผ่านผู้นำชาวบ้านที่มีบารมี ที่เป็นฐานของความเชื่อ ความศรัทธาของชุมชน

กล่าวโดยสรุป ศักยภาพของชุมชน คือ ความสามารถในการแก้ไขปัญหาของคนส่วนใหญ่ในชุมชน รวมถึงการประสานงาน และให้ความร่วมมือของคนในชุมชน ในการวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษาวิจัย ได้นำแนวคิดศักยภาพชุมชนในการเรียนรู้ การพัฒนาและแก้ปัญหาของตนเอง เพราะเชื่อว่าชุมชนนั้น มีศักยภาพในตัวเอง และสามารถพัฒนาศักยภาพนั้นให้สูงขึ้นได้ หากได้รับการสนับสนุนให้ถูกทาง

ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนมาจากภาษาอังกฤษว่า “Public Participation” เป็นการกระจายโอกาสให้ประชาชน มีส่วนร่วมทางการเมืองและการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำปรึกษา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนนับได้ว่าเป็นหัวใจของการพัฒนา เป็นการกระตุ้นส่งเสริมให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ตระหนักในปัญหาสามารถวิเคราะห์ตัดสินใจแก้ปัญหา จะเพิ่มขีดความสามารถพัฒนาตนเองและรับผิดชอบในการพัฒนาท้องถิ่นของตน

1. ความหมายของการมีส่วนร่วม

ในปัจจุบันนี้คำว่า “การมีส่วนร่วม” ถือเป็นคำที่มีการใช้กันอย่างแพร่หลายในงานพัฒนา แต่ผู้ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมได้ทำการศึกษาในบริบทที่ต่างกัน จึงทำให้ความหมายของการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไปดังนี้

สายทิพย์ สุกดีพันธ์ (2534 : 92) การมีส่วนร่วม หมายถึง การกินอำนาจในการกำหนดงานพัฒนาให้แก่ประชาชน อย่างน้อยที่สุดประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการริเริ่มวางแผน และดำเนินการในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่ การพัฒนา และการกำหนดอนาคตของเขา

เอกชัย ไชแสง (2535 : 35) การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง ความร่วมมือของประชาชนไม่ว่าของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกัน และเข้าร่วมรับผิดชอบหรือเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงในทางที่ต้องการ โดยการกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์การเพื่อให้บรรลุถึงการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

อภินรพีพัฒน์ (2536 : 30) การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ค้นหาปัญหา พิจารณาตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชนเอง ประชาชนเป็นผู้ที่ทำทุกอย่างไม่ว่าเรากำหนดไปแล้ว ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทุกอย่างต้องเป็นของประชาชนที่คิดขึ้นมา

ชินรัตน์ สมสืบ (2539 : 24) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท หมายถึง การให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ ในกิจกรรมของโครงการดำเนินงานพัฒนาชนบททุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน การใช้ประโยชน์ และการประเมินผล

อิระวีร์จันทรประเสริฐ (2539 : 78) การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ ของบุคคลทั้งในสถานการณ์กลุ่มให้กระทำ การให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นกับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบกลุ่มดังกล่าวด้วย

สมพันธ์ เตชะอธิก (2547 : 113) การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมตั้งแต่คิดโครงการ กิจกรรม โดยเริ่มต้นค้นหาปัญหา สาเหตุ วางแผน ตัดสินใจดำเนินงาน ระดับทรัพยากร กำหนดเป้าหมาย สรุบบทเรียน ติดตามประเมินผล รับผลที่เกิดร่วมกัน โดยทั้งนี้ต้องตั้งอยู่ในความเป็นธรรม

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาทุกขั้นตอน ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมกันวิเคราะห์ ร่วมตัดสินใจ ร่วมกันวางแผน ร่วมกันหาแนวทางในการดำเนินงาน ร่วมกันรับผลประโยชน์ ร่วมติดตามผลและประเมินผล

2. หลักการสำคัญของการมีส่วนร่วม

ชอบ เข้มกลัด และ โกวิทย์ พวงงาม (2547 : 26-27) ได้กล่าวถึงหลักการสำคัญของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

2.1 ให้ความสำคัญและเคารพต่อภูมิความรู้ของชาวบ้าน โดยยอมรับว่าความรู้พื้นบ้าน ตลอดจนระบบการสร้างความรู้และกำเนิดความรู้ในวิธีอื่น ที่แตกต่างไปจากของนักวิชาการ ยังเป็นสิ่งที่ปฏิบัติและยอมรับกันแพร่หลายในหมู่บ้าน คนยากจน เพื่อเป็นหนทางแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตของเขา

2.2 ปรับปรุงความสามารถและศักยภาพของชาวบ้านด้วยการส่งเสริม ยกย่องและพัฒนาความเชื่อมั่นในตัวเองของเขา ให้สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของตนเอง ซึ่งเป็นการนำเอาศักยภาพเหล่านี้มาใช้ประโยชน์ แทนที่จะเมินเฉย ละเลย หรือเหยียดหยามว่าเป็นสิ่งไร้ค่าเช่นเคยปฏิบัติกันมา

2.3 ให้ความรู้ที่เหมาะสมกับชาวบ้านและคนยากจน โดยให้สามารถได้รับความรู้ที่เกิดขึ้นในระบบสังคมของเขา และสามารถที่จะทำความเข้าใจ แปลความหมาย ตลอดจนนำไปใช้ได้เหมาะสม

2.4 สนใจปริทัศน์ของชาวบ้าน จะช่วยเปิดเผยให้เห็นคำถามที่ตรงกับปัญหาของชาวบ้าน เช่น การถูกกีดกันหรือแปลกแยก (Alienated) จากผืนดินและทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ การต้องดิ้นรนต่อสู้กับแรงบีบคั้นจากผู้มีอิทธิพล ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นคำถามที่นักวิจัยรูปแบบเก่าไม่ค่อยนึกถึง และไม่เป็นจุดเน้นในการค้นหาความรู้มาก่อน

2.5 ปลดปล่อยความคิด จะช่วยให้ชาวบ้านและคนยากจนสามารถใช้ความคิดเห็นของตนอย่างเสรี ในการมองสภาพการณ์และปัญหาของตนเอง สามารถใช้วิจารณญาณในการวิเคราะห์ วิจัย ตรวจสอบสภาพเท็จจริงต่างๆ

3. กระบวนการมีส่วนร่วม

กระบวนการมีส่วนร่วมคือ การที่ประชาชนได้ร่วมมือกันทำประโยชน์ด้วยกลุ่มต่างๆ ของประชาชนด้วยกันเอง หรือการไปร่วมมือกับหน่วยราชการในกิจกรรมต่างๆ เช่น การออกเสียงเลือกตั้ง การเป็นสมาชิกสหกรณ์หรือการนำประสบการณ์ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนอื่นๆ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนควรยึดถือหลัก

3.1 Starting Early การเริ่มต้นเร็วกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องเริ่มต้นตั้งแต่ระยะแรกมีการให้ข้อมูลกระตุ้นให้เกิดความคิดเห็น และให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนมีประโยชน์ช่วยให้ประชาชนมีเวลาคิดถึงทางเลือกหรือแนวทางแก้ไขปัญหาชุมชนที่เหมาะสมมากขึ้น และเป็นข้อมูลในการพัฒนาโครงการ ควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่นั้นในการตระหนักถึงปัญหาความจำเป็นของโครงการหรือในขั้นของการหาข้อมูลพื้นฐาน

3.2 Stakeholders ครอบคลุมผู้ที่เกี่ยวข้องการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือผู้ที่มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสีย ควรมีโอกาสเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วม กลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรง อาจถือว่าต้องได้รับฟังข้อมูลหรือปรึกษาหารือเป็นอันดับแรก ต้องตระหนักว่า ประชาชนแต่ละกลุ่มได้รับผลกระทบจากประเด็นการตัดสินใจไม่เท่ากันบางครั้งคิดว่าประชาชนเป็นกลุ่มเดียวกันทั้งที่ในความเป็นจริงผู้ที่ได้รับผลกระทบมีหลายกลุ่ม การบริหารจัดการการมีส่วนร่วมต้องมั่นใจว่ากลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย มีความสำคัญ ทุกกลุ่มได้เข้ามามีส่วนร่วม และแต่ละกลุ่มอาจมีรูปแบบที่แตกต่างกัน

3.3 Sincerity ความจริงใจ หน่วยงานของรัฐต้องจัดการกับกระบวนการอย่างจริงจัง เปิดเผย ชื่อสัตย์ ปราศจากอคติ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีการสื่อสารสองทางตลอดเวลโดยเฉพาะการให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเพียงพอ ตอบสนองต่อความสงสัยของผู้มีส่วนได้เสีย รวมทั้งแจ้งความก้าวหน้าหรือการเปลี่ยนแปลงของโครงการอย่างต่อเนื่อง ลดข้อสงสัยต่างๆ ที่อาจจะก่อให้เกิดข่าวลือ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระยะต้นขณะเดียวกันต้องมีความจริงใจรับฟังข้อมูลและความคิดเห็น นำไปเป็นข้อมูลสำหรับการตัดสินใจซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานของความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจซึ่งกันและกันนำมาซึ่งความร่วมมือ ความเข้าใจ และการสื่อสารที่ดีขึ้น

3.4 Suitability วิธีการที่เหมาะสม การเลือกเทคนิคหรือรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมโดยพิจารณาจากประเภทและขนาดของโครงการความหลากหลายและลักษณะที่แตกต่างกันของพื้นที่ และกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียตลอดจนความแตกต่างด้านวัฒนธรรม สังคม และค่านิยม ระดับความสนใจของชุมชนในประเด็นหรือโครงการ ความสามารถ และความพร้อมรวมทั้งข้อจำกัดของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดกระบวนการมีส่วนร่วม เช่น ระยะเวลาบุคลากร และงบประมาณความสำเร็จของการมีส่วนร่วมอยู่ที่ความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์และเลือกกระบวนการมีส่วนร่วมที่เหมาะสม การมีส่วนร่วมที่สร้างสรรค์ต้องประกอบด้วยกระบวนการย่อยหลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการต้องตระหนักว่าการให้ข้อมูลข่าวสารและข้อเท็จจริง เป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของการบริการหรือที่มีประสิทธิภาพ

4. รูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

อกิน ระพีพัฒน์, (2536 : 49-50) ได้เสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาไว้ 5 ขั้นตอนคือ

- 4.1 ประชาชนมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
- 4.2 ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุ ผล และที่มาของปัญหา
- 4.3 ประชาชนมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีการ และพิจารณาวางแผนปัญหา
- 4.4 ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแผน
- 4.5 ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผล วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค

5. ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระทรวงศึกษาธิการและสำนักมาตรฐานอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย (2545 : 115) กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมดังนี้

5.1 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ย่อมก่อให้เกิดการพึ่งตนเองในที่สุด เนื่องจากการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหา และสร้างความเจริญให้กับชุมชนหรือหมู่บ้านของตน ผ่านกิจกรรมกระบวนการทำงานตามโครงการ

5.2 การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา เป็นการสะท้อนถึงความจริงใจของรัฐบาลที่มีต่อการสนับสนุนให้ประชาชนมีเสรีภาพในการตัดสินใจ และกำหนดชะตากรรมของท้องถิ่น

5.3 เป็นช่องทางสะท้อนปัญหาความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่นได้ถูกต้อง ตรงประเด็น

5.4 เป็นการสะท้อนฉันทามติร่วมกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจ เนื่องจากเป็นการสร้างข้อตกลงที่เกิดจากการยอมรับร่วมกันภายในกลุ่ม

5.5 เป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคล เพราะในกระบวนการมีส่วนร่วมจะต้องมีการแลกเปลี่ยนความรู้และข้อคิดเห็นร่วมกัน ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นเสมือนเวทีในการเรียนรู้ที่มีประโยชน์อย่างมาก

5.6 เป็นการสนับสนุนการพัฒนาความรักท้องถิ่น และความรับผิดชอบต่อสังคมให้เกิดขึ้นในพฤติกรรมของประชาชนในท้องถิ่น

5.7 ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของผลงาน อันเนื่องมาจากโครงการพัฒนาที่จัดทำขึ้นในหมู่บ้าน และจะช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐในการดูแลบำรุงรักษา

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการกระตุ้นและเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนทุกชั้นตอน เพื่อเป็นการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เพื่อจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ประชาชนสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตัวเอง และประชาชนก็สามารถที่จะพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็งได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อนุชาติ ชศป็น (2547 : บทคัดย่อ) การศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการทำแผนแม่บทชุมชน ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งกว้าว อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 1) เพื่อศึกษาบริบทชุมชนด้านต่าง ๆ ของชุมชนที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับความยากจน 2) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนด้านศักยภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาวะหนี้สินและรายจ่ายของครัวเรือน 3) กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแม่บทชุมชน และ 4) เพื่อสรุปบทเรียนกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการทำแผนแม่บทชุมชน การดำเนินโครงการ การเก็บรวมข้อมูลใช้วิธีการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง การสังเกตการณ์สภาพชีวิตความเป็นอยู่ รวมทั้งได้มีการจัดเวทีการเรียนรู้ กระบวนการวิจัยครั้งนี้ใช้เวลาประมาณ 8 เดือน ตั้งแต่เดือนมีนาคม-เดือนพฤศจิกายน 2547 สรุปผลการได้ ดังนี้ 1)ชุมชนตำบลทุ่งกว้าว ประกอบไปด้วยหมู่บ้าน 13 หมู่บ้าน เป็นชุมชนมีการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่ยุคล้านนา มีประวัติศาสตร์ของชุมชนยาวนานกว่า 700 ปีมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่เรียบง่ายพึ่งตนเองคงไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ เป็นเมืองที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นเป็นของตนเอง ต่อมาได้เข้าสู่ยุคการ

เปลี่ยนแปลงเมื่อมีการสร้างทางรถไฟมายังภาคเหนือทำให้เกิดการขยายตัวของระบบทุนนิยม มีความต้องการใช้เงินตราของชุมชนในการซื้อสิ่งของจากนอกชุมชนมากขึ้น เป็นพัฒนาการที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและส่งผลกระทบต่อมากขึ้นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา มีการตัดถนนเข้าไปในหมู่บ้าน มีการนำไม้ดอกนอกชุมชนอย่างมากทำให้ป่าหมดไป ชาวบ้านเปลี่ยนวิถีการผลิตมาเป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว วิถีชีวิตชุมชนเปลี่ยนไป การเกษตรต้องลงทุนสูงชาวบ้านเริ่มกู้เงินมาขยายผลผลิตโดยนำเงินที่ได้มาซื้อ ปุ๋ย และยาฆ่าแมลง ผลผลิตในระยะแรกๆ ได้ผลผลิตดี แต่ในปีต่อๆ มาพบว่าดินเริ่มมีปัญหาจึงต้องเพิ่มปุ๋ยและยาฆ่าแมลง ทำให้ต้องลงทุนเพิ่มขึ้นและบางปีแห้งแล้งเนื่องจากระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงไปจึงทำให้ชาวบ้านต้องเป็นหนี้เพิ่มมากขึ้น และเป็นที่มาของปัญหาความยากจน 2) ปัญหาความยากจนของชุมชนทุ่งกว๋าว สรุปได้ว่ามีสาเหตุมาจาก การไม่มีที่ดินเป็นของตนเองหรือมีที่ดินน้อย ไม่มีคนเลี้ยงดูหรือดูแล เป็นผู้สูงอายุ ขาดแรงงานช่วยทำงาน และในครอบครัวมีคนพิการร่วมอยู่ด้วย ชีวิตของคนจนดำเนินชีวิตด้วยการพึ่งพิงการเกษตรเป็นหลัก รายได้เสริมคือการรับจ้างทั้งในและนอกหมู่บ้าน รายได้จึงขึ้นอยู่กับความขยันความอดทน และการ ต่อสู้ชีวิตส่วนบุคคล การแก้ปัญหาเมื่อไม่มีกินหรือจำเป็นต้องใช้เงิน คือ การกู้ยืมเงินจากญาติพี่น้อง และทำงานหาเงินมาใช้คืนภายหลัง หากเป็นผู้สูงอายุก็ขอให้ญาติพี่น้องหรือบางคนก็ได้รับเบี้ยยังชีพ จากองค์การบริหารส่วนตำบล กล่าวได้ว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่แต่เดิมเป็นเกษตรกรที่ผลิตเพื่อยังชีพแต่เมื่อสังคมเปลี่ยนไปพวกเขาไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับเศรษฐกิจตามระบบทุนนิยมที่กลุ่มทุนอาศัยความได้เปรียบในด้านกลไกการตลาด ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงกลายเป็นคนยากจนในที่สุด 3) ศักยภาพของชุมชน พบว่าชุมชนมีศักยภาพในด้านต่างๆ ที่สำคัญ ได้แก่ ทรัพยากรทางธรรมชาติที่เป็นป่าไม้ที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ มีแบบแผนดำเนินชีวิตเรียบง่ายยังยึดมั่นในวัฒนธรรมประเพณีที่มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ที่น่าจะเอื้อประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน และมีการรวมกลุ่มองค์กรที่สามารถพัฒนาให้มีความเข้มแข็งได้ 4) ชุมชนทุ่งกว๋าวมีรายได้เฉลี่ยต่อปี ประมาณ 20,955 บาท นับว่าเป็นรายได้ต่อปีที่ค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับชาวชนบททั่วไปของประเทศไทย แต่กลับมีรายจ่ายที่ค่อนข้างสูงโดยมีรายจ่ายประเภทพืชผักและเครื่องคั่วของมีนเมา และทั้งตำบลมีหนี้ที่กู้เงินจากธนาคารในปีนี้เป็นเงิน 79,821,697 บาท 5) กระบวนการจัดแผนแม่บท โดยเปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมสามารถได้แผนแม่บทชุมชนที่ประกอบด้วยแผนงาน 7 แผนงาน ได้แก่ แผนงานโครงสร้างพื้นฐาน แผนงานการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน แผนงานพัฒนาสุขภาพอนามัย แผนงานพัฒนาสังคมและสงเคราะห์ชุมชน แผนงานสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี แผนงานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และแผนงานการบริหารจัดการขององค์กรชุมชน การดำเนินงานโครงการนำร่องที่ชาวบ้านสามารถทำได้เอง ชุมชนได้เลือกจัดทำโครงสร้างฝายขนาดเล็ก (Check Dam) อัน

เนื่องจากพระราชดำริเพื่อฟื้นฟูสภาพดินและป่าที่เสื่อมโทรมให้ฟื้นฟูคืนสู่สภาพเดิมและเพื่อ
รณรงค์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสมหามงคลที่พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าทรงครองราชย์ครบ 60 ปี

พีรัชย์ กุลชัยสุขุมภรณ์ ชันธิศรี (2549 : บทคัดย่อ) งานวิจัยเรื่อง แผนแม่บทชุมชน
ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยองงานวิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีวัตถุประสงค์เพื่อ
ศึกษาการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองให้กับชุมชนโดยใช้วิธีการประชาพิชยและ
พัฒนา (People Research and Development) ให้ชุมชนจัดทำแผนแม่บทชุมชน ผลการวิจัยพบว่า
ข้อมูลทั่วไปของชุมชนมีรายได้เฉลี่ยเท่ากับ 154,909.58 บาท/ครอบครัว/ปี มีหนี้สินเฉลี่ยเท่ากับ
203,249.17 บาท/ครัวเรือน มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเท่ากับ 138,178.24 บาท/ครัวเรือน/ปี ปัญหาสำคัญใน
หมู่บ้าน 3 อันดับแรกคือ ปัญหาเสาพิคต ปัญหาการขาดแคลนแหล่งน้ำในฤดูแล้ง และปัญหาการ
ขาดความสามัคคี ชุมชนมีความต้องการพัฒนาใน 3 อันดับแรก ได้แก่ การพัฒนาความร่วมมือ
พัฒนาถนนหนทาง และพัฒนาความสามัคคีในชุมชน สรุปแผนแม่บทชุมชนได้ 4 ด้าน ได้แก่
แผนพัฒนาผู้นำ แผนพัฒนาเศรษฐกิจ แผนพัฒนาสิ่งแวดล้อม และแผนพัฒนาสังคม อุปสรรคของ
การสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนตะพง ได้แก่ 1) ระยะเวลาของการ
ดำเนินการวิจัยไม่เหมาะสม 2) ข้อจำกัดการเบิกจ่ายเงินงบประมาณแผ่นดิน 3) ขนาดของประชากร
สถานที่ตั้ง และวิถีชีวิตชุมชนลักษณะกึ่งเมือง 4) ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและประสบการณ์ของ
ผู้วิจัย 5) ภาวะเศรษฐกิจของชุมชน 6) ความร่วมมือของคณะกรรมการ

ดร.สมหมาย แจ่มกระจ่าง ดร.ศรีวรรณ มีคุณ พีระพงษ์ สุดประเสริฐ (2551 : บทคัดย่อ)
งานวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน :กรณีศึกษาการจัดทำแผนชุมชนเทศบาล
ตำบลบางพระ จังหวัดชลบุรีการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาสภาพ ปัญหาและความต้องการ
ของชุมชน ในเขตเทศบาลตำบลบางพระ จังหวัดชลบุรี 2) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนใน
การจัดทำแผนชุมชน ระยะ 3 ปี ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน 3) เสริมสร้างให้ชุมชนมี
ความสามารถในการจัดทำแผนแม่บทของชุมชน และ โครงการพัฒนาชุมชนโดยการมีส่วนร่วมได้
อย่างสมบูรณ์และมีแนวทางพัฒนากิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ และ
4) ประชาชนในชุมชนและบุคลากรของเทศบาลตำบลบางพระจังหวัดชลบุรีได้เรียนรู้มีทักษะและ
ประสบการณ์ในการทำงานพัฒนาชุมชนร่วมกัน โดยดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
(Participatory Action Research) ของประชาชน 10 ชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนและผู้วิจัยทำการ
เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและมีส่วนร่วมการสัมภาษณ์เชิงลึกและ
การสัมภาษณ์ทั่วไปการจดบันทึกภาคสนาม (Field note) การค้นหาข้อมูลจากเอกสารต่างๆรวมถึง
การสืบค้นข้อมูลจากระบบสารสนเทศและการปฏิบัติการร่วมจัดทำแผนแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า 1)สภาพปัญหา และความต้องการทั่วไปของชุมชนในเทศบาลตำบลบางพระ ซึ่งเป็นชุมชนเมืองและชุมชนกึ่งเมือง สภาพโครงสร้างและสังคมค่อนข้างดี มีปัญหาและความต้องการด้านโครงสร้างชุมชนและด้านสังคมเพิ่มขึ้นจากเดิมที่มีอยู่ เช่น ไฟฟ้าแสงสว่างสาธารณะ การเพิ่มรายได้และการส่งเสริมสุขภาพ 2)ประชาชนมีส่วนร่วมและมีความสามารถในการจัดทำแผนชุมชนระยะ 3 ปี อย่างสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ทั้ง 10 ชุมชน โดยการมีส่วนร่วมได้อย่างสมบูรณ์ และมีแนวทางพัฒนากิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน 3)ประชาชนในชุมชน และบุคลากรของเทศบาลตำบลบางพระ จังหวัดชลบุรี ได้เรียนรู้ มีทักษะและประสบการณ์ในการทำงานพัฒนาชุมชนร่วมกัน มีกิจกรรมการพัฒนาระดับท้องถิ่นที่เป็นรูปธรรมชัดเจน และมีความพร้อมที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ดำเนินงานพัฒนาอย่าง

ยั่งยืนต่อไปได้เป็นอย่างดีข้อเสนอแนะ 1) ชุมชนในเทศบาลตำบลบางพระเป็นชุมชนที่มีศักยภาพในการพัฒนาอยู่แล้ว สมควรที่เทศบาลตำบลบางพระจะส่งเสริมการพัฒนาและสร้างเครือข่ายองค์กรต่างๆ ให้เข้มแข็งมากขึ้นและสามารถพัฒนาด้านสังคม เช่น จิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนและสังคมโดยการพึ่งตนเองมากขึ้น 2) เทศบาลตำบลบางพระ ควรให้ความสำคัญในการสนับสนุนให้ชุมชนดำเนินการพัฒนาตามแผนและโครงการของชุมชนซึ่งเป็นแผนจากความต้องการของชุมชนเองอย่างแท้จริง

วรลักษณ์ โรจน์ธารงค์(2553 : บทคัดย่อ) การประเมินโครงการแผนชุมชนพึ่งตนเองตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ชุมชนศาลเจ้าพ่อจ้อย เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร การวิจัยมีวัตถุประสงค์ เพื่อการประเมินโครงการแผนชุมชนพึ่งตนเองตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกรณีศึกษา ชุมชนศาลเจ้าพ่อจ้อย เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ภายใต้กรอบแนวคิดแบบจำลองการประเมิน “CIPP Model” ดังนี้ ในการประเมินด้านบริบท(Context) ศึกษาที่มาและความสำคัญของโครงการ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการ และหลักเกณฑ์การพิจารณาแผนชุมชนและงบประมาณของโครงการ ในการประเมินด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ศึกษาเกี่ยวกับเครื่องมือ อาคาร สถานที่ งบประมาณ และบุคลากร (เจ้าหน้าที่และแกนนำชุมชน) ในการประเมินด้านกระบวนการ (Process) ศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน และความสอดคล้องของโครงการที่ปรากฏในแผนชุมชนกับปัญหาชุมชนและในการประเมินด้านผลผลิต (Product) ของโครงการ/กิจกรรมที่ได้รับงบประมาณเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ ประชาชนในชุมชนศาลเจ้าพ่อจ้อย เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำนวน 368 คน คำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตร ทาโร ยามาเน่ ซึ่งได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 192 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า การประเมินด้าน

บริบทในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง การประเมินด้านปัจจัยนำเข้าอยู่ในระดับปานกลาง การประเมินด้านกระบวนการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และการประเมินด้านผลผลิตทั้ง 5 โครงการ คือ โครงการก่อสร้างที่ทำการชุมชนศาลเจ้าพ่อจ้อย โครงการส่งเสริมอนุรักษ์คนตรีไทย โครงการหอกระจายข่าว โครงการจัดซื้อพัสดุชุมชน และโครงการการจัดสวัสดิการด้านเด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาสชุมชนศาลเจ้าพ่อจ้อย ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

นงคราญ ไชยเมือง และคณะ (2554 : บทคัดย่อ) งานวิจัยเรื่องการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนบ้านสันกลาง ตำบลจำปาหวาย อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้าง ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้กับสมาชิกในชุมชนฯ ศึกษาข้อมูลและประเมินศักยภาพของชุมชน พร้อมทั้งร่วมกันวางแผนแม่บทชุมชนฯ เพื่อหาแนวทางพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการชุมชน และวิสาหกิจชุมชนกลุ่มฯ ต่าง ๆ ในชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการศึกษาครั้งนี้มีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 3 กลุ่ม คือ สมาชิกเกษตรกรทั้งหมดของชุมชนฯ จำนวน 210 ครัวเรือน ผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนฯ และหน่วยงานภาคีหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนฯ สำหรับข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วยทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ และเก็บจากทั้งแหล่งปฐมภูมิและทุติยภูมิ ข้อมูลปฐมภูมิเก็บได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มอย่างไม่เป็นทางการในกลุ่มเป้าหมายหลักทั้ง 3 กลุ่มตัวอย่างอีกทั้งการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนด้วยการดูงานชุมชนต้นแบบและการลงมือปฏิบัติตามหลักวงจร P-D-C-A ได้แก่ การวางแผน การทดลองปฏิบัติ วิเคราะห์ประเมินผล และการปรับปรุงแก้ไข ส่วนข้อมูลทุติยภูมิเก็บได้จากเอกสารรายงานต่าง ๆ ของหมู่บ้านสันกลางฯ และขององค์การบริหารส่วนตำบลจำปาหวายฯ ผลการศึกษาพบว่าการพัฒนาหรือการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนฯ ต้องเริ่มต้นจากการสร้างกระบวนการเรียนรู้ ๆ เพื่อให้เกิดการระเบิดจากข้างใน โดยเริ่มตั้งแต่การสร้างกระบวนการเรียนรู้ ที่เริ่มจากการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน ให้กับสมาชิกในชุมชนฯ เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิต ทั้งการอบรมให้ความรู้ การศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบ และการประเมินความเห็นและทัศนคติเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการจัดการที่ยั่งยืน สำหรับผลการตรวจสอบตนเอง และการประเมินความคิดเห็น เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการจัดการที่ยั่งยืนซึ่งพบว่าผู้นำ และสมาชิกของชุมชนฯ ส่วนใหญ่มีระดับของความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาดังกล่าวฯ เป็นอย่างดี ส่วนการประเมินตนเองในด้านศักยภาพในการบริหารจัดการที่ดีของกลุ่มตัวอย่างวิสาหกิจชุมชนทั้ง 2 กลุ่มพบว่าการปฏิบัติโดยรวมมีคะแนนเฉลี่ยในระดับปานกลาง การบริหารจัดการด้านที่มีคะแนนสูงสุด ระดับดี คือการบริหารการจ้างงานของ

กลุ่ม รองลงมาคือ ปานกลาง มีด้วยกัน 6 ด้าน โดยเรียงตามลำดับคะแนน มีดังต่อไปนี้ การบริหารสวัสดิการชุมชน การบริหารองค์การ การบริหารการเงิน การบริหารวัตถุดิบ การบริหารการผลิต และการบริหารตลาด และในด้านความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตัวอย่าง พบว่าการปฏิบัติโดยรวมมีคะแนนเฉลี่ยในระดับปานกลาง ส่วนในการประเมินการพัฒนาทุน 4 ประการ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนมีคะแนนเฉลี่ยในระดับปานกลาง พร้อมทั้งหนุนเสริมและกระตุ้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกโดยการแสวงหาความร่วมมือเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล สถานการณ์ของชุมชนฯ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้มีส่วนร่วมในชุมชนฯ ได้นำไปสู่การตกผลึกความคิดจากปัญหาสู่ปัญญาาร่วมกันกำหนดแผนแม่บทของชุมชนฯ โดยมีวิสัยทัศน์การพัฒนาชุมชนฯ คือ ชุมชนพอเพียงที่มีความเป็นอยู่ที่ดีและมีความสุข มีการกำหนดแผนแม่บทชุมชนฯ 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ทางด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านสังคม 3) ด้านสิ่งแวดล้อม 4) ด้านการเมืองและการบริหารจัดการภายในชุมชนฯ และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาในพื้นที่ของชุมชนฯ ซึ่งผลการวิเคราะห์องค์ประกอบที่สำคัญของการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีลักษณะสำคัญ ดังนี้ 1) การดำเนินงานมีลักษณะการสร้างเครือข่าย 2) การดำเนินงานต้องเป็นไปในลักษณะแบบบูรณาการ หรือมีลักษณะแบบองค์รวม 3) ปัจจัยร่วมที่มีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ การมีคณะกรรมการบริหารหรือผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ในการมุ่งพัฒนาชุมชนอย่างบูรณาการ 4) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการดำเนินการพัฒนาชุมชนในทุกขั้นตอน 5) กระบวนการสร้างการเรียนรู้ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน ที่สำคัญที่สุดคือการศึกษาดูงานชุมชนที่เป็นต้นแบบและมีการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเองอย่างเข้มแข็ง มีการจัดเวทีประชาคม การร่วมสรุปบทเรียน การจัดเก็บข้อมูลชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและ โดยชุมชนนำไปสู่การวิเคราะห์ชุมชนเพื่อจัดทำแผนพัฒนาชุมชนพึ่งตนเอง 6) การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ ที่มีส่วนช่วยตั้งแต่ขั้นก่อตั้ง ตลอดจนการพัฒนาเสริมสร้างความเข้มแข็งทุกระยะ

นิสรา จันทรเจริญสุข ประภาพร หัสสร้างสี และรัฐนันท์ พงศ์วิวิทธิธร(2555 : บทคัดย่อ) การวิจัยเรื่อง การพัฒนาแผนชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงบ้านสันลมจอย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นและค้นหาแนวทางและสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแผนชุมชน หมู่บ้านสันลมจอย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยประยุกต์ กลุ่มตัวอย่างคือประชาชนและผู้นำชุมชนหมู่บ้านสันลมจอย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 229 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถาม การสังเกต การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มผู้นำชุมชน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วยสถิติเชิงพรรณนา โดยใช้ค่าสถิติร้อยละและค่าเฉลี่ย ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นที่มีต่อแผนชุมชนในการพัฒนาหมู่บ้าน โครงการและกิจกรรมตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ในด้านต่าง ๆ อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งแนวทางและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแผนชุมชนของหมู่บ้านตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะต้องมุ่งเน้น 1) ผู้นำชุมชนจะต้องทำหน้าที่สร้างพลังชุมชน ความตั้งใจจริง โดยสร้างความรักความสามัคคีของคนในชุมชนและความเชื่อมั่นศรัทธาที่ต่อผู้นำและกลุ่มผู้นำ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านความคิด บนพื้นฐานของวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 2) สร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน โดยใช้หลักตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ยึดหลักความพอดีพอประมาณ มีเหตุมีผล โดยผลักดันให้ชุมชนปฏิบัติตามแผนของชุมชน ซึ่งยึดถือแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแผนชุมชนที่สร้างความยั่งยืน สมดุล และเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความมุ่งมั่นที่จะทำความเข้าใจกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาถึงรูปแบบของโครงสร้างคณะทำงานและกระบวนการของการทำแผนแม่บทชุมชน การสร้างองค์กรเครือข่าย และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในชุมชนตลอดถึงศึกษาวิเคราะห์กระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนด้านต่าง ๆ เพื่อทำความเข้าใจถึงกระบวนการของการใช้แผนแม่บทชุมชนมาใช้ในการแก้ปัญหาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดแผนแม่บทชุมชน เศรษฐกิจพอเพียง ศักยภาพของชุมชนและการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นพื้นฐานในการศึกษา ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำแผนแม่บทชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาชุมชนด้วยตัวเอง และคลุกคลีอยู่ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง จนสามารถที่จะรวบรวมข้อมูลได้ครบตามประเด็นที่ศึกษา เนื่องจาก การวิจัยครั้งนี้ต้องการข้อมูลที่ครอบคลุมทุกด้านของชุมชนและให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดเก็บข้อมูล จึงได้จัดตั้งคณะทำงานของชุมชนเป็นผู้ช่วยผู้วิจัยเพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐาน (ประวัติหมู่บ้าน กลุ่มและองค์กร) ข้อมูลครอบครัว (ประชากร อาชีพ รายได้หนี้สิน) บันทึกทรายจ่าย ข้อมูลศักยภาพ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ทรัพยากรท้องถิ่น และข้อมูลผู้นำ การเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละครั้งจะทำการวิเคราะห์ตรวจสอบข้อมูลไปด้วยทุกครั้ง และในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นจะวิเคราะห์ในเวทีเรียนรู้การทำแผนแม่บทชุมชนร่วมกับผู้วิจัยและคณะทำงาน ผู้รู้ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน หากว่าข้อมูลยังไม่สมบูรณ์ก็จะวางแผนร่วมกับคณะทำงานเพื่อเก็บข้อมูลนั้นซ้ำ ทำอย่างนี้จนกระทั่งได้ข้อมูลครบถ้วนและสมบูรณ์ที่สุด เนื่องจากประเด็นที่ผู้วิจัยศึกษานั้นเป็นการศึกษาคุณลักษณะ และพฤติกรรมของผู้คนในชุมชนตามความเป็นจริงของบริบทชุมชนที่ศึกษาผู้วิจัยจึงต้องเฝ้าสังเกต เข้าร่วมกิจกรรม และติดตามอย่างต่อเนื่อง ในการตัดสินใจต่อปรากฏการณ์ไม่ได้ใช้เกณฑ์ของผู้วิจัยตัดสินหรือให้ความหมายตามความรู้สึกของผู้วิจัยเอง

กลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีความประสงค์ที่จะทำความเข้าใจในปรากฏการณ์ทางสังคมใน ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทำแผนแม่บทชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งกระบวนการดังกล่าว พอจะจำแนกได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มบุคคลที่เป็นแกนนำหรือคณะกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้านทั่วไป ดังนี้

1. ผู้ใหญ่บ้าน	1	คน
2. คณะกรรมการหมู่บ้าน	10	คน
3. กำนัน	1	คน
4. ปราชญ์ชาวบ้าน	5	คน
5. ตัวแทนครัวเรือน	63	ครัวเรือน
6. ตัวแทนกลุ่มองค์กร / เครือข่าย	10	คน
7. ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	2	คน
8. หน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง	5	คน

เกณฑ์ในการเลือกตัวบุคคลที่เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจตนเองตลอดถึงการนำไปปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยได้กำหนดดังนี้

1. เป็นผู้มึบทบาทในการพัฒนาและเรียนรู้ รวมทั้งกระทำการเร่งเร้าหรือผลักดันในการ แก้ไขปัญหาต่างๆ จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนบ้านห้วยเตง จาก สภาพที่เป็นอยู่เดิมจนสามารถพึ่งตนเองได้และมีความพอเพียงในเวลาต่อมา
2. เป็นผู้ที่บุคคลในข้อที่ 1 ระบุมีส่วนร่วมในกิจกรรมและมีบทบาทเมื่อมีกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชน
3. เป็นหัวหน้าครอบครัว (สามีหรือภรรยา) จำนวน 63 ครอบครัวของชุมชนบ้านห้วยเตง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้ได้ข้อมูลและคำตอบที่เป็นความจริงครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการ วิจัยที่ผู้วิจัยมุ่งจะศึกษา การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยอาศัยเทคนิคการศึกษา หลายๆ อย่าง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงในชุมชนที่ศึกษา ตลอดถึงการลดช่องว่างระหว่างผู้วิจัยกับ กลุ่มเป้าหมาย ความสนิทสนมกันเกิดความสัมพันธ์ที่ดีตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นกัลยาณมิตร

เสมือนกับตัวผู้วิจัยเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ซึ่งทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นไปด้วยดี ใน การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย

1. ตัวผู้วิจัยเอง ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดในการวิจัยเชิงคุณภาพ
2. ผู้ช่วยผู้วิจัย คือคณะทำงานแผนแม่บทของชุมชน ซึ่งเป็นคนในชุมชนนั่นเองทำหน้าที่ช่วยเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ปัญหาและสาเหตุ ข้อมูลครัวเรือน บันทึกรายจ่าย ข้อมูลศักยภาพ ภูมิปัญญา ทรัพยากร ข้อมูลผู้นำชุมชน ตามที่ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือให้ทุกครั้ง ที่มีการเก็บข้อมูลผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยก็จะวางแผนการตรวจสอบข้อมูลทุกครั้งหายังไม่สมบูรณ์จะทำการเก็บในครั้งต่อไป
3. แบบสำรวจและแบบสอบถาม เป็นเครื่องมืออีกชนิดหนึ่งที่ผู้วิจัยนำมาใช้เก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ปัญหาและสาเหตุ ข้อมูลครัวเรือน บันทึกรายจ่าย ข้อมูลศักยภาพ ภูมิปัญญา ทรัพยากร ข้อมูลผู้นำชุมชน เป็นเครื่องมือที่ผู้นำชุมชนและชาวบ้านทั่วไปคุ้นเคยและมีประสบการณ์ในการใช้เครื่องมือแบบนี้ร่วมกับหน่วยงานรัฐและเอกชนมาก่อน
4. การศึกษาดูงาน เป็นเครื่องมือที่ชุมชนใช้เรียนรู้โลกภายนอก เรียนรู้จากเพื่อนบ้าน เพื่อนำสิ่งที่ได้มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับตนเอง การศึกษาดูงานจะเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น การเตรียมการ เพื่อทำความเข้าใจเบื้องต้นหรือข้อมูลทั่วไปของชุมชน จุดเด่นหรือประสบการณ์เด่นของชุมชน และเตรียมคำถามที่เหมาะสมกับชุมชนที่จะไปศึกษาดูงาน การจัดการในระหว่างศึกษาดูงาน มีวิธีอย่างไร มีใครเป็นที่เล็งเห็นผู้สรุปเชื่อมโยงประสบการณ์ระหว่างผู้ศึกษาดูงานและชุมชนที่ถูกศึกษา และข้อสรุปที่ได้จากการศึกษาดูงานในแต่ละครั้ง ซึ่งต้องสรุปให้ตรงประเด็น
5. การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยได้ใช้คำถามในการสัมภาษณ์พูดคุยแบบไม่มีโครงสร้าง ซึ่งได้ใช้จากผู้วิจัยได้เข้าไปสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้านนานพอสมควร จนเกิดความไว้วางใจและให้ความเป็นกันเองมีความรู้สึกเหมือนกับผู้วิจัยเป็นคนในชุมชน ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบเรียบง่ายบรรยากาศที่เป็นกัลยาณมิตร ไม่มีพิธีการหรือรูปแบบที่เป็นทางการ การสัมภาษณ์ทุกครั้งผู้วิจัยใช้รูปแบบอย่างนี้ทุกครั้งไป ซึ่งไม่ได้ทำให้ข้อมูลที่ได้นั้นขาดหายหรือไม่สมบูรณ์แต่อย่างใดเลย
6. การบันทึกภาคสนาม ซึ่งตัวผู้วิจัย ได้จัดสร้างขึ้นมาบันทึกเกี่ยวกับรายละเอียดของข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ การสังเกตเห็นและบริบทหรือสภาพแวดล้อมที่มีส่วนเกี่ยวข้องในขณะทำการศึกษาวิจัย
7. การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมและการสังเกตการณ์โดยทั่วไป ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้ร่วมกันควบคู่กันไปตลอดการศึกษาวิจัย

8. การสนทนากลุ่ม เป็นเครื่องมืออีกชนิดหนึ่งที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาวิจัยโดยมีการจัดกลุ่มสนทนาในระดับหัวหน้ากลุ่ม การสนทนากลุ่มผู้วิจัยได้ใช้พลังของกลุ่มเป็นตัวกระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่ม ได้แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยในขณะที่สนทนากัน ความคิดของคนหนึ่งในกลุ่มสนทนาสามารถไปกระตุ้นให้สมาชิกภายในกลุ่มคนอื่นๆ อยากพูดคุย อยากแสดงความคิดเห็นและประสบการณ์ที่ตัวเองมีออกมาให้คนอื่นในกลุ่มได้รับรู้

9. อุปกรณ์ที่ช่วยประกอบในการวิจัย ได้แก่ เทปพร้อมเครื่องบันทึกเสียง ซึ่งใช้บันทึกคำ

10. เวทีการเรียนรู้ เวทีการเรียนรู้หรืออีกนัยหนึ่ง คือ ระบบจัดการการเสวนาของชุมชน เป็นที่พบปะแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ และความคิดเห็น เวทีการเรียนรู้จึงไม่ได้มีความหมายเพียงการนัดคนมาชุมนุมและพูดคุยกัน ต้องสื่อความหมายในมิติทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชน ต้องมีการเตรียมการก่อนการชุมนุม การกำหนดประเด็นการพูดคุย และประเด็นต่อเนื่องจากการเสวนา มีการจัดระบบการประชุม มีการบันทึก มีการกำหนดประเด็นและสร้างเวทีย่อยอย่างต่อเนื่องหลังการประชุม และจัดการเสวนาเป็นเวทีย่อยหลายครั้งโดยมีการเชื่อมโยงให้ประเด็นและเนื้อหาให้ต่อเนื่องกัน เวทีการเรียนรู้ทำแผนแม่บทชุมชน ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มี 6 เวทีดังนี้

10.1 เวทีที่ 1 เปิดโลกแห่งการเรียนรู้ ทำความเข้าใจวิธีการ ให้เรียนรู้เรื่องประวัติศาสตร์ชุมชนโดยคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน กำหนด “การบ้าน” ให้ไปทำข้อมูลรายรับ รายจ่าย หนี้สิน ของแต่ละครัวเรือน

10.2 เวทีที่ 2 นำข้อมูลรายรับ รายจ่าย หนี้สิน มาวิเคราะห์ ประเมิน ประมวล ถึงทิศทางการแก้ปัญหาและพัฒนา กำหนด “การบ้าน” การทำข้อมูลทรัพยากร ความรู้ ภูมิปัญญา และสุขภาพ

10.3 เวทีที่ 3 นำข้อมูลทรัพยากร ความรู้ ภูมิปัญญา สุขภาพ มาวิเคราะห์ ประเมิน ประมวล ถึงทิศทางการแก้ปัญหาและพัฒนา กำหนด “การบ้าน” ให้ทำข้อมูลด้านกลุ่มองค์กรเครือข่าย

10.4 เวทีที่ 4 นำข้อมูลด้านกลุ่มองค์กร เครือข่าย มาวิเคราะห์ ประเมิน ประมวล ถึงทิศทางการแก้ปัญหาและพัฒนา

10.5 เวทีที่ 5 การนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ นำเสนอแผนแม่บทชุมชนบ้านห้วยเตง ประกอบด้วยแผนงาน โครงการ และกิจกรรม

10.6 เวทีที่ 6 การทำประชาพิจารณ์แผนแม่บทชุมชนบ้านห้วยเตง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเน้นความสำคัญที่การจัดเวทีเรียนรู้ ประเด็นเนื้อหาที่สำคัญในเวทีการเรียนรู้การทำแผนแม่บทชุมชน เช่น เรื่องเศรษฐกิจชุมชน รายได้ รายจ่าย หนี้สิน ปัญหาของชุมชน สุขภาพของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ผลผลิตของชุมชน แต่ละประเด็น มีข้อมูลมาจากแบบบันทึกและแบบสำรวจมีการสรุปและนำเข้าสู่เวที เป็นฐานการเรียนรู้ เพื่อให้การวิเคราะห์-สังเคราะห์วางอยู่บนฐานความเป็นจริงของชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลในพื้นที่ ผู้วิจัยเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชนด้วยตัวเอง ผู้วิจัยยังมีผู้ช่วยวิจัยคือคณะทำงานแผนแม่บทชุมชนที่รับผิดชอบข้อมูลแต่ละด้าน ช่วยเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิจัยวางแผนในการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้เป็นขั้นตอนดังนี้

1. โครงสร้างการทำข้อมูล

โครงสร้างการทำข้อมูล ผู้วิจัยนำมาเป็นขั้นตอนแรกในการดำเนินงานให้ได้มาซึ่งข้อมูลในการทำวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดโครงสร้างการทำข้อมูลดังนี้

ตารางที่ 3.1 โครงสร้างการทำข้อมูล

ข้อมูล	ใครทำ	ทำอย่างไร	กำหนดสรุปข้อมูล
1. ข้อมูลครอบครัว	สมาชิก สท. ผู้นำ อสม. กลุ่มแม่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน	1.ประกาศให้ชาวบ้านทราบ 2.แกนนำ 1 คนต่อสมาชิก 5 ครัวเรือน	1 เดือน
2. ข้อมูลพื้นฐาน	แกนนำหมู่บ้าน	การสำรวจ	1 เดือน
3. บันทึกรายจ่าย	แกนนำทุกคน	บันทึกด้วยตนเอง	1 เดือน
4. ข้อมูลศักยภาพ คน ภูมิปัญญา ชาวบ้าน ทรัพยากรท้องถิ่น	สมาชิก สท. ผู้รู้ในหมู่บ้าน หมอสุนไพรร ,ชาวบ้าน	การสำรวจ ตั้งกลุ่มพูดคุย	1 เดือน
5. ข้อมูลผู้นำ	สมาชิก สท.	ค้นหาผู้รู้,ผู้นำ	1 เดือน

2. การสร้างความคุ้นเคย และความสัมพันธ์กับชุมชน

ผู้วิจัยมีความมุ่งมั่นเพื่อให้งานวิจัยเชิงคุณภาพดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ได้รับทราบข้อมูลที่ชัดเจนและมีความน่าเชื่อถือมากที่สุด การที่จะเป็นเช่นนั้นได้จะต้องมีการสร้างความคุ้นเคยและสร้างการยอมรับจากชาวบ้านในชุมชนเสียก่อน โดยการแนะนำตัวอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งผู้วิจัยได้ไปแนะนำตัวผู้ใหญ่บ้านเป็นคนแรกและผู้นำที่เป็นทางการและไม่ทางการเป็นคนต่อมา ที่ผู้วิจัยแนะนำตัวให้คนในชุมชนทราบว่า ผู้วิจัยนั้นเข้ามาในชุมชนเพื่ออะไร มีวัตถุประสงค์อะไร เมื่อชุมชนมีกิจกรรมผู้วิจัยก็จะเข้าร่วมกิจกรรมด้วย จึงทำให้ผู้วิจัยสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชนได้

เหตุผลที่ผู้วิจัยต้องเข้าไปในชุมชนบ่อยๆ และต่อเนื่องเพื่อทำการเก็บข้อมูลนั้น เพราะผู้วิจัยมีความต้องการใช้การสังเกตชุมชนอย่างต่อเนื่อง และการสัมภาษณ์ ตลอดถึงการใช้ความคิดและชีวิตอยู่กับงานตลอดเวลาของการศึกษาวิจัย

3. การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

การสังเกต นอกจากสภาพของพื้นที่และวิถีชีวิตประจำวันของผู้คนในชุมชนแล้ว ผู้วิจัยยังใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง หรือแบบไม่เป็นทางการควบคู่กับการสังเกตการณ์ และผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญในการหาโอกาสเข้าไปสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมคือ กิจกรรมของหมู่บ้านเช่นการประชุมหมู่บ้านประจำเดือน การอบรมทรัพยากรประจำเดือน หรือกิจกรรมงานพัฒนาอื่นๆ

การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม นอกจากจะทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ด้วยตนเองแล้ว การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการหรือสอบถามแลกเปลี่ยนกับสมาชิกในชุมชนก็ทำให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนแก่ผู้วิจัยเพิ่มมากขึ้นด้วย แต่ทั้งนี้ตัวผู้วิจัยเองต้องได้รับการยอมรับ และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ให้ข้อมูล ซึ่งในส่วนนี้ผู้วิจัยเองก็ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชนรวมทั้งผู้นำอาวุโสของชุมชน ก็ได้ช่วยเหลือในการถ่ายทอดข้อมูลต่างๆ ให้ผู้วิจัยทราบและทุกครั้งที่ได้รับข้อมูลก็จะมีการตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูลจากบุคคลที่สามทุกครั้งไป

4. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ตัวผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในสนามก่อน จึงจะดำเนินการสัมภาษณ์ เพราะต้องการที่จะนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของการทำการวิจัยครั้งนี้ โดยตรวจสอบดูว่าควรรวบรวมข้อมูลอะไรบ้าง ที่สามารถตอบสนองวัตถุประสงค์ได้ครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมด หลังจากนั้นก็ทำการแลกเปลี่ยนพูดคุยกับกลุ่มบุคคลต่างๆ ที่กล่าวไว้ในตอนต้น

พร้อมกับตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ซ้ำ ในประเด็นเดียวกันด้วยคำถามต่างๆ กับบุคคลอื่นๆ โดยส่วนใหญ่ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในลักษณะกลุ่มบ้าง โดยตัวผู้วิจัยเป็นผู้ซักประเด็นคำถาม แต่เมื่อพิจารณาเห็นว่าการใช้ข้อมูลบางอย่าง โดยตัวผู้วิจัยเป็นผู้ซักประเด็นคำถาม แต่เมื่อพิจารณาเห็นว่าทำให้ข้อมูลบางอย่างของผู้ถูกวิจัยมีความอ่อนไหวต่อการเกิดความคิดเห็นไม่ตรงกันในกลุ่ม อันจะนำไปสู่การประนีประนอมทางความคิด ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงออกมา ผู้วิจัยก็จะนำประเด็นไปสัมภาษณ์เจาะลึกเป็นรายบุคคล ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกนี้ ส่วนใหญ่ ผู้วิจัยใช้กับผู้นำของหมวดหรือหัวหน้าหมวดต่างๆ ซึ่งถือได้ว่าเป็นบุคคลหรือผู้ให้ข่าวสำคัญเป็นหลัก และสัมภาษณ์บุคคลอื่นๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นส่วนเสริมเพื่อความต้องการข้อมูลเพิ่มเติมหรือความถูกต้องของข้อมูล

5. การสนทนากลุ่ม

เป็นเครื่องมืออีกประเภทหนึ่งที่ผู้วิจัยได้ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยการจัดกลุ่มสนทนากับ แกนนำชุมชน กลุ่ม อสม. กรรมการหมู่บ้าน กรรมการกลุ่มออมทรัพย์ การสนทนากลุ่มผู้วิจัยได้ใช้พลวัตของกลุ่ม เป็นสิ่งกระตุ้นให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นและทัศนคติอย่างเปิดเผยและจริงใจขณะที่มีการสนทนากันความคิดเห็นของคนหนึ่งในกลุ่มสามารถไปกระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่ม อยากพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านหรือการร่วมกันแก้ปัญหาต่างๆ ในขณะที่สนทนากัน ผู้วิจัยก็จะคอยควบคุมไม่ให้คุยนอกประเด็นและคอยตั้งประเด็นในการพูดคุยเป็นบางครั้ง ในการใช้เครื่องมือนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ภายหลังจากการที่ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์การสังเกตมาได้เวลาพอสมควรแล้วทั้งนี้เพื่อต้องการนำข้อมูลที่ได้รับในตอนแรกมาใช้เป็นประโยชน์ในการตั้งประเด็นในการสนทนา

ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยมีการเตรียมการก่อนที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยมีความพร้อมในการดำเนินเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วจึงได้เดินทางไปยังพื้นที่ที่ทำการวิจัย คือ ชุมชนบ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประมาณ 7 เดือน เริ่มตั้งแต่ต้นเดือนเมษายน 2556 ถึงเดือนมกราคม 2557 แต่ตลอดระยะเวลาประมาณ 10 เดือนนี้ ตัวเองไม่ได้อาศัยอยู่ในชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามโดยตลอดแต่ผู้วิจัยใช้เวลาส่วนหนึ่ง เพื่อกลับมาพบอาจารย์ที่ปรึกษาและทำการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปข้อมูลแล้วกลับไปยังชุมชนเพื่อทำการสำรวจและวิเคราะห์ สรุปข้อมูล

อีกจนถึงการทำกรวิเคราะห์ สรุปข้อมูลอีกจนถึงการทำกรวิเคราะห์และสรุปขั้นสุดท้าย รวมระยะเวลาที่อยู่ในชุมชนอย่างต่อเนื่องประมาณ 7 เดือน

ตลอดระยะเวลาประมาณ 7 เดือน ที่ผู้วิจัยเข้าไปอาศัย และทำการเก็บรวบรวมข้อมูล และจัดเวทีเรียนรู้อยู่ในชุมชนนั้น ผู้วิจัยได้แบ่งการทำงานออกเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะแรก ในช่วงต้นเดือนเมษายน 2556 ผู้วิจัยได้เข้าไปในชุมชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์และความคุ้นเคยกับบุคคลต่างๆในชุมชน ซึ่งในการเข้าไปในชุมชนระยะแรก ผู้วิจัยได้ไปพบผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโสเพื่อแนะนำตัวผู้วิจัยถึงวัตถุประสงค์ของการเข้ามาในชุมชน ต่อจากนั้นผู้ใหญ่บ้านได้พาไปพบกับแกนนำกลุ่มองค์กร ผู้วิจัยไปเยี่ยมชมสถานที่ต่างๆ ในหมู่บ้าน เช่นที่ตั้งของกลุ่มองค์กร โรงเรียน สถานีอนามัย จากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ผู้คนในชุมชนไม่ค่อยรู้สึกแปลกใจที่ผู้วิจัยเข้าไปอยู่ในชุมชน นอกจากนั้น ผู้วิจัยก็เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น การประชุมหมู่บ้าน การประชุมกลุ่มออมทรัพย์ หลังจากที่ผู้วิจัยได้สร้างความสัมพันธ์กับผู้คนในชุมชนพอสมควรแล้ว ก็ได้เริ่มทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเริ่มต้นศึกษาจากสภาพทั่วไปของชุมชน ประวัติศาสตร์ของชุมชน และแหล่งข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ศึกษาได้แก่ บ้านผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และกรรมการกลุ่มต่างๆ รวมทั้งที่มีที่มีส่วนและไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของกลุ่ม จึงกล่าวได้ว่าในระยะแรกของการเก็บรวบรวมข้อมูลของผู้วิจัยดำเนินและเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ ได้แก่ศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนประวัติศาสตร์ชุมชน นอกจากนั้นตัวผู้วิจัยยังได้สร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชน

ระยะที่ 2 ในช่วงต้นเดือนพฤษภาคม 2556 ถึงปลายเดือนกันยายน 2556 ซึ่งในระยะที่ 2 นี้ ผู้วิจัยได้รู้จักกับผู้คนในชุมชนและมีความรู้จักมักคุ้นสนิทสนมมากขึ้น จึงได้เริ่มทำการเพื่อเตรียมการทำแผนแม่บทตามกระบวนการ ได้แก่การออกแบบเครื่องมือเก็บข้อมูล การประสานงานสร้างทีมเพื่อจัดตั้งคณะทำงาน การวางแผนเก็บข้อมูลร่วมกับคณะทำงาน และการ จัดเวทีเรียนรู้เพื่อทำแผนแม่บทชุมชนตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ระยะที่ 3 ในช่วงต้นเดือนตุลาคม 2556 – ธันวาคม 2556 ผู้วิจัยได้ใช้เวลาช่วงสุดท้ายนี้เป็นช่วงที่ต้องเดินทางเข้าออกหมู่บ้านเป็นระยะๆเพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่างๆที่ได้ทำการเก็บข้อมูลมาแล้วใน 2 ช่วงที่ผ่านมา โดยเฉพาะถ้าหากว่าข้อมูลในส่วนใดได้ไม่ครบตามที่ผู้วิจัยต้องการหรือไม่สมบูรณ์และไม่ชัดเจน ก็จะไปตามติดตามเก็บข้อมูลในส่วนนั้น ๆ ให้ครบประเด็นที่ต้องการ

การตรวจสอบข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้มีความตระหนักเป็นอย่างยิ่งถึงประเด็นของการศึกษาวิจัย คือ ข้อมูลที่ได้รับจากการเก็บรวบรวมศึกษามานั้นมีความชัดเจนสมบูรณ์ ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและในขณะเดียวกันก็สามารถตอบปัญหาของการวิจัยได้อย่างชัดเจนสมบูรณ์มีความสอดคล้องกับกรอบทางความคิดในการวิจัย โดยผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลทุกครั้งที่ทำการศึกษาข้อมูล มีการบันทึกข้อมูลที่รวบรวมได้อย่างเป็นระบบโดยจัดทำบันทึกข้อมูลขึ้นมาเป็นการเฉพาะสามารถแยกแยะหมวดหมู่ประเภทของข้อมูล ตลอดจนการตรวจสอบข้อมูลได้อย่างสะดวก ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสอบเส้า ซึ่งมีวิธีการดังนี้

1. การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าหรือการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูลเป็นการตรวจสอบซึ่งแหล่งของข้อมูลที่ได้มา โดยประกอบด้วยแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล ซึ่งจะพิจารณาว่าข้อมูลที่ได้นั้นต่างเวลา ต่างสถานที่ และต่างบุคคลที่ให้ข้อมูล จะเป็นข้อมูลที่ตรงกันหรือไม่ถ้าหากว่าข้อมูลที่ได้นั้น เหมือนกันหรือซ้ำกัน ๆ กัน ผู้วิจัยถือว่าข้อมูลที่ได้นั้นมีความน่าเชื่อถือได้ และเป็นข้อมูลจริง จึงทำการจดบันทึกข้อมูลเหล่านั้นไว้

2. การตรวจสอบวิธีการรวบรวมข้อมูลแบบสามเส้า ตัวผู้วิจัยได้ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง หรือสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการซักถาม พร้อมทั้งศึกษาข้อมูลจากเอกสารและวารสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องหากเป็นข้อมูลที่ซ้ำ ๆ กัน หรือเหมือนกัน ซึ่งผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลตามวิธีการตรวจสอบดังกล่าวมาข้อมูลนั้นน่าจะเป็นข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้มีความถูกต้องเป็นจริงตามที่ผู้วิจัยศึกษา และนำข้อมูลเหล่านั้นมาบันทึกลงในแบบบันทึกที่จัดเตรียมไว้ พร้อมกับแยกแยะเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นเพื่อที่จะได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยมีความเชื่อว่า การที่จะให้ข้อมูลมีความหมายก็ต่อเมื่อได้ทำให้ข้อมูลนั้นผ่านกระบวนการวิเคราะห์แล้วเท่านั้น รวมทั้งทำให้เกิดการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นอันดับหนึ่งอันเดียวกันกับการวิจัยที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นระยะเวลาประมาณ 1 ปี จึงมีความจำเป็นที่จะวิเคราะห์ข้อมูลอยู่ตลอดเวลาของการวิจัย โดยผู้วิจัยเห็นว่ามียุทธศาสตร์การทิ้งข้อมูลไว้ก่อน แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์หลังเสร็จสิ้นการเก็บรวบรวมข้อมูล

รูปแบบการวิเคราะห์ข้อมูลที่ผู้วิจัยใช้ประโยชน์อย่างมากคือ เวทีเรียนรู้ตาม กระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนทั้ง 6 และเวทีการสนทนาแลกเปลี่ยน การสนทนา นอกกรอบอย่างไม่เป็นทางการ โดยกระทำอย่างต่อเนื่องทั้งในและนอกพื้นที่การวิจัย เวทีสนทนาจะมีผู้ร่วมสนทนา ตั้งแต่ 2-5 คนโดยผู้ร่วมสนทนานั้นจะเป็นกลุ่มผู้รู้ ผู้อาวุโสและผู้นำชุมชน รวมทั้งนักพัฒนาองค์กรเอกชน ซึ่งผู้วิจัยถือว่าบุคคลเหล่านั้นเป็นคลังข้อมูล ที่มีภูมิความรู้และใกล้ชิดกับชุมชนโดยผู้วิจัยจะหาโอกาสไปร่วมสนทนาอย่างเป็นธรรมชาติ และในบางครั้งก็ได้เชิญบุคคลดังกล่าว มาร่วมสนทนาและเปลี่ยนสถานที่แล้วแต่ความเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเป็นกันเองมากที่สุด เวทีสนทนาจะเริ่มต้นโดยผู้วิจัยจะนำเสนอประเด็นที่เกิดขึ้นในสนาม นำมาเป็นประเด็นในการแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็นนานาทัศนะการสนทนาแต่ละครั้งจะมีความหลากหลายของประเด็น ดังนั้นในขณะที่แลกเปลี่ยนผู้วิจัยจึงได้แยกแยะประเด็นให้สัมพันธ์และเชื่อมโยงกัน รวมทั้งพยายามย่อข้อมูลไปพร้อมกันด้วย ข้อจำกัดของการวิเคราะห์ในรูปแบบการสนทนาแลกเปลี่ยน แนวคิดแบบนี้ ผู้วิจัยจะต้องตั้งประเด็นให้ครอบคลุมและสร้างประเด็นคำถามให้ต่อเนื่องตลอดเวลาในการสนทนา

ขณะเดียวกันผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้ผ่านการวิเคราะห์แล้วจากเวทีเรียนรู้การทำแผนแต่ละครั้ง มาจัดความสัมพันธ์และจัดหมวดหมู่ให้เชื่อมโยงสัมพันธ์กับประเด็นเพื่อจัดทำกรอบแผน และในด้านอื่นๆ ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้การบันทึกประเด็นของข้อมูล โดยใช้แผนภาพโยงให้เห็นความสัมพันธ์ไว้เป็นลำดับ จากนั้นก็จะบันทึกประเด็นย่อยลงไปแผนภาพ ก่อนนำมาเป็นกรอบในการนำเสนอรายงานการวิจัยต่อไป ขณะที่การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมของผู้วิจัยแล้วทำการกำหนดคำถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ แลกเปลี่ยนกับกลุ่มบุคคลเป้าหมาย ก็เป็นขั้นตอนและเทคนิคอย่างหนึ่ง ที่ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ค้นคว้าศึกษาข้อมูลเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและเรื่องอื่นๆจากเอกสารเพื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลสนาม แผนแม่บท กิจกรรมการพัฒนา โดยอาศัยข้อมูลจากสนามเป็นเกณฑ์ในการจัดความสัมพันธ์ แล้วย่อข้อมูลที่ได้ให้เป็นหมวดหมู่เพื่อความสมบูรณ์ละตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลจากสนามและจากเอกสารตำราในการวิจัยครั้งนี้จึงไม่ได้เป็นการกลั่นกรองหรือย่อข้อมูลแต่เพียงอย่างเดียว นัยยะของการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาวิจัย ได้เกิดจากการแลกเปลี่ยนความรู้ และความคิดเห็นร่วมกันระหว่าง ผู้วิจัยกับผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ และกลุ่มบุคคลเป้าหมาย โดยเฉพาะกลุ่มผู้อาวุโสซึ่งเป็นผู้รู้ของชุมชน และนักพัฒนาผู้ทำงานคลุกคลีอยู่กับชุมชนอย่างต่อเนื่อง ตลอดช่วงของการศึกษาวิจัย รวมทั้งการจัดการสัมพันธ์ของข้อมูลโดยการทำ

ความเข้าใจในมุมมองที่เป็นองค์รวมให้เป็นภาพของการเคลื่อนไหวและดำรงอยู่ สิ่งเหล่านี้จึงนับว่าเป็นหัวใจของการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์ มาจัดทำกรอบในการเขียนเป็นโครงเรื่องเพื่อนำเสนอผลการวิจัย ด้วยการเขียนเชิงพรรณนาวิเคราะห์ประกอบด้วยการบรรยาย ตาราง และภาพประกอบ

บทที่ 4 ผลการวิจัย

กระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยทำการศึกษาจากสภาพทั่วไปของชุมชนและการจัดเวทีชุมชน 4 เวที ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อจัดกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชน ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาและร่วมปฏิบัติการจัดกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนเพื่อจัดกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนที่ชุมชนบ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ดังนี้

1. การศึกษากระบวนการทำแผนแม่บทชุมชน บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. การศึกษาการทำแผนแม่บทชุมชน (แผนอาชีพ แผนมาตรการสร้างความอยู่เย็นเป็นสุข แผนมาตรการสร้างชุมชนเข้มแข็ง และแผนมาตรการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของประชาชน) บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช

การศึกษาระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนบ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช

1. บริบทชุมชนบ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.1 ลักษณะทางด้านกายภาพ

ชุมชนบ้านห้วยเตง หมู่ที่ 2 ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดนครศรีธรรมราชประมาณ 28 กิโลเมตร และจากที่ว่าการอำเภอพรหมคีรี ไปทางทิศเหนือประมาณ 6 กิโลเมตรทิศเหนือติดต่อทางหลวงแผ่นดินสาย (4141) วังลุง-คอนคา ทิศใต้ ติดต่อ ลำห้วยอ้อ ทิศตะวันออก ติดต่อลำห้วยเตง ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตอุทยานแห่งชาติ (ภูเขาหลวง)

ลักษณะทางกายภาพ บ้านห้วยเตง เป็นที่ราบเชิงเขา มีลำห้วยเตง ไหลผ่าน ในพื้นที่ของชุมชน มีพื้นที่ทั้งหมด 1,400 ไร่ การเดินทางมายังที่ตั้งของชุมชนบ้านห้วยเตง สามารถใช้เส้นทางได้ 2 เส้นทาง คือ เส้นทางที่ 1 ตามถนนคอนกรีตชอยบ้านวังลุงห้วยเตง ประมาณ 3

กิโลเมตร เส้นทางที่ 2 ถนนคอนกรีต ซอยห้วยเตง 1 ระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร หากใช้เส้นทางให้เข้าทางเทศบาลตำบลทอนหงส์ และเลี้ยวซ้ายมือเข้าไปในชุมชนบ้านห้วยเตง

สำหรับถนนที่ทำการเชื่อมระหว่างชุมชนกับถนนใหญ่นั้น เมื่อสมัยก่อนถนนเข้าหมู่บ้านยังไม่มี ชาวบ้านได้ใช้เส้นทางลากเกวียนเข้าหมู่บ้าน ต่อมาเมื่อปีพ.ศ. 2522 ชาวบ้านต้องการขยายเส้นทางเข้าหมู่บ้านเพื่อความสะดวกในการสัญจรไปมาในปีพ.ศ. 2522 ชาวบ้านในชุมชนบ้านห้วยเตงได้รวมตัวของประมาณจาก ส.ส.สุรินทร์ มาศศิษฐ์ เพื่อทำถนนให้กว้างขึ้นเพื่อความสะดวก ปรากฏว่าได้รับงบประมาณมาจำนวน 700,000 บาท ทำเป็นถนนรังลูกรังเข้าไปในหมู่บ้าน ระยะทาง 2 กิโลเมตร และต่อมาในปีพ.ศ. 2537 ได้ทำการปรับปรุงและขยายใหม่เป็นถนนคอนกรีต ได้พัฒนาจากเทศบาลตำบลทอนหงส์เพราะตำบลทอนหงส์ยกฐานะจากสุขาภิบาลขึ้นมาเป็นเทศบาลตำบลทอนหงส์ ซึ่งในการพัฒนาถนน ซอกซอยภายในหมู่บ้านมาจากการเชื่อมโยงชุมชนกับเทศบาล จึงได้รับการสนับสนุนตลอดมา

พื้นที่ของชุมชนบ้านห้วยเตง เป็นพื้นที่ราบลุ่มและราบเชิงเขา พื้นที่ทางทิศใต้มีลำห้วยอ้อ และห้วยเตง มาพบกัน น้ำไหลผ่านชุมชน เมื่อถึงฤดูฝนมีฝนตกชุกน้ำก็ระบาย ลงลำน้ำคลองชุมขลิ่ง ที่ผ่านตำบลทอนหงส์ทุกๆ ปี ทำให้หมู่บ้านน้ำไม่ท่วม พื้นที่ของหมู่บ้านจะใช้ประโยชน์จากน้ำในลำคลองและลำห้วยในหมู่บ้านเพื่อไปประกอบอาชีพการเกษตรได้ตลอดทั้งปี ดังนั้นชุมชนบ้านห้วยเตงจึงมีศักยภาพในการทำเกษตรกรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.2 ประวัติศาสตร์ชุมชน

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ถึงความเป็นมาของชุมชนหมู่บ้านจากผู้รู้ อาวุโสของชุมชน จำนวนหลายคนที่มีอายุ 75-95 ปี โดยเฉพาะ นายเนื่อง อิวีโส ปัจจุบันอายุ 99 ปี ซึ่งมีความอาวุโสมากที่สุดของชุมชนบ้านห้วยเตง ในขณะนี้ จากคำสัมภาษณ์ และคำบอกเล่าของผู้คนในชุมชนสามารถสรุปการตั้งหมู่บ้านห้วยเตง เมื่อประมาณ 87 ปี ไม่มีใครบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรแต่สามารถสรุปได้ดังนี้

นายเนื่อง อิวีโส เล่าว่า คนแรกที่เข้ามาบุกเบิกบ้านห้วยเตง คนแรกคือนายอ้อม คีรีเพชร เป็นคนบ้านหัวปราง มีภรรยาชื่อนางกระจาง ที่อยู่บ้านอ้ายเขียว แล้วได้พาครอบครัวมาอยู่บ้านห้วยเตง มีบุตรชายสองคน คนที่ 1 คือนายวิจิต คีรีเพชร คนที่ 2 ชื่อนายวิชาญ คีรีเพชร นายอ้อมในสมัยที่ยังเป็นหนุ่มนั้นท่านได้ประกอบอาชีพทำไร่และทำสวนสมรม นายอ้อมได้นำผลผลิตจากไร่และจากสวน โดยใช้เกวียนเทียมควายนำผลผลิตการเกษตรไปแลกกับข้าวปลาและจำหน่ายที่ตลาดสี่แยกวัดโหนดระยะทางประมาณ 25 กิโลเมตร ทำอยู่อย่างนี้เป็นประจำ จนเวลาผ่านไปหลายปีจนทุกวันนี้ที่ดินแปลงดังกล่าวตกแก่ลูกหลาน ชื่อนายศิริชัย คีรีเพชร

ผู้วิจัยถามนายเนื่อง อิวโสะ ถึงชื่อลำห้วย 2 สายที่มาพบกันที่ (1) ห้วยอ้อ (2) ห้วยเตง เล่าว่าลำห้วยอ้อ มีต้นอ้อจำนวนมากอยู่ที่ลำห้วยเขาจึงเรียกห้วยอ้อ และลำห้วยเตง แก่แล้วว่ามีผลไม้ที่ริมลำห้วยเป็นผลไม้ป่าเวลาลมพัด ลมจะแกว่ง โดงเตง ๆ เขาจึงเรียกห้วยเตง เป็นที่มาของบ้านห้วยเตง

นายเทียบ ผกากรอง ซึ่งมีอายุ 95 ปี เล่าว่าคุณพ่อเป็นคนบ้านปลายอวน ได้ย้ายถิ่นฐานมาอยู่บ้านห้วยเตงตั้งแต่อายุ 25 ปีเพื่อมาทำไร่ทำสวนยาง พร้อมด้วยภรรยาและบุตรจำนวน 2 คน เมื่อก่อนในหมู่บ้านเป็นป่าไม้ดั้งเดิมมีพันธุ์ไม้นานาชนิดโดยเฉพาะไม้ตะลุมพือไม้ตะเคียนทองมีจำนวนมากอยู่ในพื้นที่ในสมัยนั้น ซึ่งปัจจุบันเป็นสวนยางพาราและสวนผสมผสานหมดทั้งพื้นที่ พ่อเทียบเล่าว่า เมื่อสมัยก่อนมีสัตว์ป่าเช่น ค่าง ลิง กวาง ฟาน หรือ อีเก้ง ส่งเสียงดังอยู่เป็นประจำ เพราะเป็นที่อาศัยของสัตว์ป่า

จากการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสที่มีอายุ 87 ปี คือนายเจียม พลรัตน์ ได้มาแต่งงานกับนางป้อม ได้เล่าให้ฟังว่าบ้านห้วยเตง มีสกุลต้นกำเนิดเพียง 5 ตระกูลเท่านั้น คือ (1)สกุลเกิดสมบัติ (2)สกุลผกากรอง (3) สกุลคงปัญญา (4) สกุลซ่างกลาง (5) สกุลคีรีเพชร ใน 5 ตระกูลที่คุณพ่อเล่าให้ฟังตอนสัมภาษณ์ ว่าเขาได้สร้างชุมชนบ้านห้วยเตง จนปัจจุบันลูกหลาน หลิน ได้อาศัยที่ดินทำมาหากินอยู่จนทุกวันนี้

จากคำบอกเล่าของผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ทำให้สามารถสันนิษฐานได้ว่าตระกูลทั้ง 5 ตระกูล เป็นตระกูลดั้งเดิมของชุมชนบ้านห้วยเตง เป็นผู้บุกเบิกตั้งถิ่นฐานมาประมาณ 87 ปี

1.3 โครงสร้างทางสังคมของชุมชน

ชุมชนบ้านห้วยเตง ได้ตั้งบ้านเรือน ตามแนวของลำน้ำห้วยเตง บางส่วนกระจายออกไปตามริมเขาและสองฟากของถนนลูกรังมาตั้งแต่ดั้งเดิมที่อยู่ลึกเข้าไปมีการจัดแบ่งอาณาเขตบ้านเรือนด้วยการปลูกต้นไม้เพื่อเป็นแนวเขตระหว่างบ้านต่อบ้าน ซึ่งโดยภาพรวมแล้วบ้านเรือนของชาวบ้านทั้งหมดมี 63 ครอบครั้ว บ้านเรือนทุกห้องมีลักษณะเป็นสองส่วนสองชั้น ชั้นบนสร้างกันไม้ ชั้นล่างสร้างกันคอนกรีต ส่วนหนึ่งเป็นบ้านแบบดั้งเดิม คือลักษณะบ้านเป็นแบบยกพื้นสูง ด้านล่างจะโล่ง ซึ่งจะมีความสะดวกและเป็นประโยชน์ในการใช้เป็นสถานที่ เก็บเครื่องมือทางการเกษตรและของใช้ในครัวเรือน อีกส่วนหนึ่งเป็นดินแบบมัยใหม่ โดยการก่อสร้างด้วยอิฐถือปูน ซึ่งเป็นบ้านแบบสมัยใหม่นิยมก่อสร้างแบบชั้นเดียว นอกจากนี้ชุมชนยังมีถนนและชอกชอยเข้าถึงทุกหลังคาเรือน ซึ่งพื้นที่บ้านห้วยเตง มีที่ตั้งอยู่ที่ราบเชิงเขาติดลำห้วย เป็นลักษณะชุมชนชนบท โดยบ้านเรือนที่อยู่อาศัยจะอยู่ตรงกลางของพื้นที่หมู่บ้าน และรอบ ๆ เขตบ้านออกไปจะเป็นสวนยางสวนผลไม้หรือสวนสมรม

1.4 ประชากรและอาชีพ

ชาวบ้านชุมชนบ้านห้วยเตง มีจำนวนทั้งสิ้น 63 ครอบครัวจำนวนประชากรในปัจจุบัน 249 คน ชาย 114 คน หญิง 135 คน ชาวบ้านชุมชนบ้านห้วยเตง ในอดีตได้มีการประกอบอาชีพแบบเดียวกันทั้งหมดบ้านคือทำไร่ปลูกข้าวและปลูกผัก และนำผลผลิตไปแลกเปลี่ยนสินค้าอุปโภคบริโภคที่ครอบครัวขาดแคลน หลังจากการเก็บเกี่ยวหรือหมดฤดูกาลแล้วจะปลูกยางพาราหรือผลไม้ แต่ในปัจจุบันการทำไร่ปลูกข้าวหรือผัก ของชาวบ้านในชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไป มาสร้างสวนยางพาราและสวนผลไม้ ชาวบ้านขอทุนสงเคราะห์จากองค์การสวนยางและใช้รถชุดต่อไถกลบ แล้วจึงปลูกยางพาราหรือบางรายปลูกปาล์มหรือผลไม้ บางครอบครัวประกอบอาชีพทางด้านเกษตรแล้วรายได้ไม่พอค่าใช้จ่ายจึงไปประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปโดยไปทำงานรอยู่ตามบริษัท ห้างร้านต่าง ๆ ในตัวจังหวัดนครศรีธรรมราช ดังนั้นชาวบ้านห้วยเตง ประกอบอาชีพด้านการเกษตรเป็นอาชีพหลัก ให้ดูข้อมูลอาชีพในตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 แสดงอาชีพหลักของประชากรในชุมชน

อาชีพ	จำนวนครอบครัว	ร้อยละ
ทำสวนยางพารา	40	63.5
ทำสวนผสม	9	14.3
ทำสวนมังคุด	6	9.5
ทำสวนปาล์ม	3	4.8
ทำสวนลองกอง	2	3.1
ทำสวนทุเรียน	3	4.8
รวม	93	100.0

ตารางที่ 4.1 พบว่าครอบครัวของชาวบ้านห้วยเตง ประกอบอาชีพทำสวนยางพารา มากที่สุดจำนวน 40 ครอบครัวคิดเป็นร้อยละ 63.5 รองลงมาประกอบอาชีพทำสวนผสมจำนวน 9 ครอบครัวคิดเป็นร้อยละ 14.3 และน้อยที่สุดประกอบอาชีพสวนลองกอง จำนวน 2 ครอบครัวคิดเป็นร้อยละ 3.1

1.5 การถือครองที่ดิน

ชุมชนบ้านห้วยเตง มีเนื้อที่ทั้งหมด 1,400 ไร่ การถือครองที่ดินภายในชุมชน โดยส่วนมากจะถือครองที่ดินที่มีโฉนดที่ดิน หรือ นส.3 ก ซึ่งมีลักษณะขนาดเล็ก โดยผู้ที่มีที่ดินมากที่สุด ในชุมชน 25 ไร่เศษเท่านั้น โดยทั่วไปแล้วจะมีการถือครองที่ดินเฉลี่ยครอบครัวละประมาณ 5-10 ไร่ ทั้งนี้เพราะที่ทำกินมีจำนวนจำกัดอยู่ในเขตหุบเขาหลวง และบางส่วนแบ่งให้ลูกหลานที่ย้ายครอบครัวเพิ่มขึ้น (ดูรายละเอียดในตารางที่ 4.1) ส่วนมากแล้วผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านห้วยเตง จะเป็นคนตระกูลดั้งเดิมหรือเครือญาติเดียวกัน ในชุมชน จะพากันต่างถิ่นมาอยู่ข้างเหมือนกัน แต่ที่เข้ามาอยู่ในลักษณะของการมาเป็นเจยหรือสะใภ้ของชุมชนซึ่งถือได้ว่าเป็นคนภายในชุมชน นอกจากนั้นผู้คนที่อยู่ในชุมชนบ้านห้วยเตง บางครอบครัวได้มีการถือครองที่ดินในชุมชนอื่นด้วย ซึ่งเป็นที่ดินที่อยู่บริเวณหมู่บ้านใกล้เคียงกับชุมชนบ้านห้วยเตง นั่นเอง

ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวนการถือครองที่ดินของคนในชุมชน

การถือครองที่ดิน(ไร่)	จำนวนไร่ % รวม	จำนวนครอบครัว	คิดเป็นร้อยละ
1-5	599.90	27	42.7
5-10	311.22	14	22.3
10-15	199.92	9	14.4
15-20	177.66	8	12.8
20-25	111.03	5	7.8
รวม	1,400.00	63	100.0

จากตารางที่ 4.2 การถือครองขนาดที่ดินของคนในชุมชนส่วนใหญ่จะถือครองที่ดิน 1-5 ไร่ จำนวน 27 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 42.7 รองลงมาถือครองที่ดิน 5-10 ไร่ จำนวน 14 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 22.3 และน้อยที่สุดคือ 20-25 ไร่ จำนวน 5 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 7.8

1.6 อาชีพ

ผู้คนที่อยู่ในชุมชนบ้านห้วยเตง ประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นหลัก โดยการทำสวนยางพาราและทำสวนผสมผสาน แต่ถึงกระนั้นก็ยังมิชาวบ้านอีกส่วนหนึ่งออกไปประกอบอาชีพบริการรับจ้างนอกชุมชนเวลาไม่ได้กรีดยางเพราะ 1 ปียางพารากรีดได้แค่ 120 วัน (ดูรายละเอียดในตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.3 แสดงการทำสวนของชาวบ้าน

เดือน	กริดยาง	ผลไม้
มกราคม	ฤดูฝน	ดูแลรักษา
กุมภาพันธ์	ฤดูฝน	ดูแลรักษา
มีนาคม	ข้างผลัดใบ	ดูแลรักษา
เมษายน	ข้างผลัดใบ	ดูแลรักษา
พฤษภาคม	ข้างผลัดใบ	ผลไม้ออกดอก
มิถุนายน	กริดยาง	ผลไม้ออกดอก
กรกฎาคม	กริดยาง	ผลไม้ออกดอก
สิงหาคม	กริดยาง	ผลไม้ออกดอก
กันยายน	กริดยาง	เก็บผลผลิต
ตุลาคม	ฤดูฝน	ดูแลรักษา
พฤศจิกายน	ฤดูฝน	ดูแลรักษา
ธันวาคม	ฤดูฝน	ดูแลรักษา

1.7 สภาพเศรษฐกิจและสังคม

ประชากรส่วนใหญ่จะตั้งถิ่นฐานที่ราบลุ่มเชิงเขา ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม เช่น สวนมังคุด สวนทุเรียน สวนยางพารา สวนเงาะ เป็นต้น รายได้ของประชากรในเขตชุมชนบ้านห้วยเตง ส่วนใหญ่จะได้อมาจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

ปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การประกอบอาชีพของชาวบ้านห้วยเตง ต้องประสบปัญหา รายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่ายจึงต้อง ไปกู้หนี้ยืมสินจากกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์การเกษตร ธนาคารพาณิชย์ ที่หนักที่สุดคือการกู้หนี้ยืมสินนอกระบบ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจึงทราบว่าแต่ละครัวเรือนที่มีหนี้สิน ดังนี้

1.8 ประเพณี วัฒนธรรม และศาสนา

ชาวบ้านในชุมชนบ้านห้วยเตง ทุกครอบครัว นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งได้เรียนรู้มาตั้งแต่บรรพบุรุษชาวบ้านยังรักษาและสืบสานอยู่ในปัจจุบัน ได้รับการอบรมจากพระสงฆ์และผู้อาวุโสที่ได้รับอบรมสั่งสอนกล่อมเกลามาและถ่ายทอดกันมานั้นทำให้กลุ่มชาวบ้านศรัทธาในชุมชนบ้านห้วยเตงได้รับประโยชน์จากหลักคำสอนสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน จนทำให้ชีวิตของตนเองและสังคมในชุมชน มีความสุขความสามัคคีและความเจริญตลอดมา

1.8.1 ประเพณีให้ทานไฟ

นายเริ่ม เยือนชลคำ ตามปกติชาวบ้านห้วยเตง จะกำหนดเอาวันเสาร์ที่ 2 ของเดือนมกราคมของทุกปี เมื่อหลังเทศกาลประเพณีปีใหม่ชาวบ้านห้วยเตง จะมารวมตัวกันที่วัด เวลาใกล้รุ่งของวันนั้นทำขนมร้อน อาหารร้อนๆ และก๋อกลงไฟก้นกองใหญ่บริเวณลานวัดเพื่อให้แสงสว่างและความอบอุ่น แก่พระภิกษุสงฆ์ เป็นการทำบุญเพื่อความอบอุ่นแก่พระภิกษุสงฆ์ พร้อมทั้งนำขนมที่ทำกันถวายพระและขายแก่ชาวบ้านกินกันในบริเวณลานวัด แต่เงินที่ได้นั้นชาวบ้านก็จะทำบุญถวายพระทั้งหมดไม่หักค่าใช้จ่ายใด ๆ

1.8.2 ประเพณีสงกรานต์

นางเจียร บุญคล่อง ได้เล่าว่าที่ชุมชนบ้านห้วยเตง จะเริ่มจัดงานตั้งแต่วันที่ 12 เมษายน ถึง 15 เมษายนของทุกปี ลูกหลานที่ทำงานในหมู่บ้านและที่ไปทำงานต่างจังหวัด จะพากันเดินทางกลับมาเยี่ยมหมู่บ้านและครอบครัวของตนเอง เพื่อประกอบกิจกรรมต่างๆ ในครอบครัว เช่นอาบน้ำ ผู้สูงอายุในหมู่บ้าน หรืออาบน้ำให้พ่อ-แม่ ปู่ย่าตายาย กิจกรรมในระดับครอบครัวที่ปฏิบัติกันคือในวันที่ 12 วันนี้ตั้งแต่พอวันรุ่งขึ้นจะเตรียมของเพื่อที่จะไปวัดและเลี้ยงลูกหลาน ในวันที่ 13 เมษายน และวันที่ 14 จะเล่นน้ำสงกรานต์กัน พอวันที่ 15 เมษายน ตอนเช้าจะทำบุญกันที่วัด และพอตอนบ่ายจะมีการอาบน้ำผู้สูงอายุเพื่อขอพรและขอขมาที่ได้ล่วงเกิน ซึ่งจะจัดงานกันที่วัดเลย

1.8.3 ประเพณีลากพระ (หรือชักพระ)

นายสมบัติ เกิดสมบัติ ได้เล่าว่าเป็นประเพณีที่สนุกและได้บุญมากชาวบ้านจะพากันไปที่วัดในวันออกพรรษา ชาวบ้านเขาเรียกวันพระเล็ก ความเชื่อทางพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากดาวดึงส์ตรงกับวัน 15 ค่ำเดือน 11 ชาวบ้านจะนำพระพุทธรูปที่เรียกกันว่าพระลากมาทรงน้ำ และชาวบ้านจะนำขนมต้มมาแขวนไว้เหมือนกับกระบี่ขบชาติ แล้วนำพระพุทธรูปนั้น ไปยังเรือพนมพระเพื่อทำการลากพระไปตามถนนในบริเวณหมู่บ้านแล้วไปค้างคืนตามที่ชาวบ้านกำหนดส่วนมากจะเป็นที่ตัว อำเภอพรหมคีรี จะมีการจัดงานประกวดเรือพนมพระ และจัดงานเฉลิมฉลองกันในคืนนั้น ให้พอรุ่งเช้าเขาจัดทำบุญเลี้ยงพระเมื่อเสร็จพิธี ชาวบ้านจะลากพระกลับวัด เป็นอันเสร็จตามความเชื่อทางพุทธศาสนา

1.8.4 ประเพณีเดือนสามหลามเหนียว

นางเสงี่ยม คงปัญญา ได้เล่าว่าทุกๆ ปี ในเดือนสามชาวบ้านห้วยเตงจะร่วมแรงร่วมใจกันทำข้าวหลามเพื่อจะนำไปวัด ก่อนวันพระ 2 วันชาวบ้านจะไปตัดไม้ไผ่เพื่อที่จะเตรียมมาทำข้าวหลามกันส่วนใหญ่แล้วญาติพี่น้องที่อยู่บ้านติดกันมักจะมาร่วมกันทำข้าวหลามแล้วก็แบ่ง

ส่วนหนึ่งไปถวายพระ อีกส่วนหนึ่งก็แบ่งกันกินและนำไปฝากเพื่อนบ้านเป็นการแบ่งปันกันตามนิสัยคนชนบท มีอะไรก็มักจะแบ่งกันกิน แบ่งกันใช้

1.8.5 ประเพณีวันสารทเดือนสิบ

นายเจียม พลรัตน์ เล่าว่า ชาวบ้านในชุมชนบ้านห้วยเตงจะจัดทำห่มรับที่มีขนมพอง ขนมลา ขนมไข่ปลา และขนมต่าง ๆ เพื่อนำไปวัดไปตั้งให้บรรพบุรุษ ทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้บรรพบุรุษของเครือญาติและครอบครัวที่ล่วงลับไปแล้ว ที่วัดใน วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปีและจะชิงเปรตกันอย่างสนุกสนานมาก

1.9 การดูแลสุขภาพและสาธารณสุขของชุมชน

การดูแลสุขภาพของประชาชนในชุมชนบ้านห้วยเตง ในอดีต ผู้คนในชุมชนได้ใช้วิธีการพึ่งพาสมุนไพรและรักษาโดยหมอพื้นบ้านตามความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับการถ่ายทอดจากผู้รู้และบรรพบุรุษที่ถ่ายทอดมาเป็นเวลานาน นอกจากนั้นในชุมชนยังมีหมอสุมไพโรคือคุณหมอวัน เกิดสมบัติ แกรักษาโดยสมุนไพรที่หาสมุนไพรจากป่าและมีความชำนาญมากที่ชาวบ้านในอดีตเล่าต่อกันมา

ในปัจจุบันผู้คนในชุมชนบ้านห้วยเตง เมื่อเวลามีปัญหาทางด้านสุขภาพอนามัยได้ไปรับการรักษาจากสถานอนามัยประจำตำบล ซึ่งตั้งอยู่บ้านดอนคา ห่างจากชุมชนบ้านห้วยเตงออกไปประมาณ 1 กิโลเมตร ทำให้ประชาชนในชุมชนมีความสะดวกในการไปขอคำปรึกษาและเขามีกการรับบริการนอกจากนั้นในโรงพยาบาลประจำอำเภอพรหมคีรีที่ตั้งอยู่ห่างจากชุมชนเพียง 6 กิโลเมตรเท่านั้น ซึ่งหากผู้คนในชุมชนบ้านห้วยเตง มีการเจ็บป่วยก็สามารถใช้บริการจากหน่วยงานทั้งสองแห่งได้ แต่ถ้าเป็นเรื่องอุบัติเหตุหรือโรคร้ายแรงหรือเจ็บป่วยหนักยังมีรถในยามฉุกเฉินของเทศบาล ไว้บริการประชาชน 24 ชั่วโมง ไปรับการรักษาจากโรงพยาบาลมหาราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.10 การศึกษา

ไม่มีโรงเรียนในหมู่บ้าน เด็กวัยเรียนต้องไปเรียนในหมู่บ้านอื่นๆ หรือบ้างก็ไปเรียนในตัวจังหวัดนครศรีธรรมราช

จากการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนพบว่า หัวหน้าครัวเรือนการศึกษาต่ำ ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 4.4 แสดงจำนวนและร้อยละของครัวเรือนจำแนกตามระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า ป.3	11	17.5
ป.3	12	19.1
ป.6	13	20.6
ม.3	9	14.3
ม.6/ปวช.	6	9.5
มศ.3	2	3.2
ปวส.	5	7.9
ปริญญาตรี	5	7.9
รวม	63	100.0

จากตารางที่ 4.4 ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่จะจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 20.6 รองลงมาคือมีจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 19.1 และน้อยที่สุดคือจบมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 3.2

1.11 สาธารณสมบัติและสาธารณสถาน

บ้านห้วยเตงเป็นชุมชนที่มีศักยภาพในด้านต่างๆ สูงจึงทำให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ในเรื่องของการได้รับความสนับสนุนทางด้านงบประมาณเพื่อการพัฒนาชุมชนนั้น ส่วนหนึ่งมาจากงบประมาณที่รัฐจัดสรรได้ และงบจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นอกจากนั้นเป็นงบที่มาจากกลุ่มศรัทธาในชุมชนช่วยกันบริจาคและหาเงินจากภายนอกเข้ามาเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งภายในชุมชนมีสิ่งก่อสร้างที่เป็นสาธารณสมบัติ ดังนี้

1.11.1 ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ตั้งอยู่ภายในบริเวณชุมชน ติดถนนเข้าออกชุมชน ตัวอาคารเป็นศาลาขนาดกว้าง 3 เมตรครึ่ง ยาว 5 เมตร ตอนแรกที่จัดตั้งหนังสือในห้องสมุดมีจำนวนน้อย ต่อมาเมื่อทางชุมชนได้ร่วมกับหน่วยงานราชการและประชาชนในชุมชน จึงจัดหาหนังสือมาเพิ่มให้ โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์มีวันละ 2 ฉบับ และมีคณะกรรมการบริหารห้องสมุดประชาชน 1 ชุด จำนวน 9 ท่าน

1.11.2 สำนักปฏิบัติธรรมพุทธจาริก เป็นสำนักสงฆ์ที่เก่าแก่อยู่คู่กับชุมชนมาเป็นเวลานานแล้ว ปัจจุบันตั้งอยู่ภายในชุมชนบ้านห้วยเตง

1.12 การเมืองการปกครอง

การปกครองของหมู่บ้านนั้นผู้มืบทบาทสำคัญคือผู้ใหญ่บ้าน โดยเฉพาะบทบาทในการติดต่อและประสานงานกับหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ทั้งที่เป็นของรัฐและเอกชน รวมทั้งบุคคลที่เกี่ยวข้องนอกจากนั้นบทบาทที่สำคัญในส่วนของชุมชนชาวบ้านได้มอบอำนาจให้ผู้ใหญ่บ้าน โดยมีส่วนร่วมและการประสานงานกับทางวัดคือ เจ้าอาวาส ในการแต่งตั้งผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ ผู้นำทางด้านศาสนาพิธี ร่วมกับทางวัดแต่การแต่งตั้งผู้นำที่ไม่เป็นทางการนั้น มีลักษณะของการกระจายอำนาจ คือให้วัดและกลุ่มศรัทธาวัดมีส่วนร่วมในการเสนอตัวบุคคลและแสดงข้อคิดเห็น ดังนั้นวัดและกลุ่มศรัทธาจึงมีส่วนในการคัดเลือก ผู้นำของชุมชนจึงเป็นผู้นำที่ทุกคนในชุมชนจากส่วนต่างๆ คือ จากวัด โรงเรียน และชุมชนให้การยอมรับ ถึงได้รับการยอมรับจากผู้นำที่เป็นทางการในชุมชนด้วย ดังนั้น ชุมชน และกลุ่มศรัทธาจึงเกิดการเชื่อมโยงผสมผสานเกี่ยวกับอำนาจของการปกครองอย่างสูง

สำหรับการคัดเลือกผู้นำของหมู่บ้านห้วยเตง ในอดีตที่ผ่านมา นั้น ชาวบ้านห้วยเตง ยอมรับนับถือจากอำนาจส่วนบุคคล คือถ้ามีอำนาจ มียศหรือฐานะ บุคคลผู้นั้นชาวบ้านจะยอมรับให้เป็นหัวหน้าดูแลปกครองหมู่บ้าน ในสมัยต่อมาเมื่อรัฐได้มีการแต่งตั้งการปกครองหมู่บ้านขึ้น ทำให้ชาวบ้านมีการคัดเลือกผู้ใหญ่บ้านได้ตามความต้องการของตนเอง ในช่วงแรกนั้นชาวบ้านจะทำการคัดเลือกจากบุคคลที่ชาวบ้านในชุมชนให้เคารพนับถือและยอมรับ มีความรู้ความสามารถมีคุณธรรม รวมทั้งความสามารถพิเศษในด้านต่าง ๆ เช่น รู้เรื่องสมุนไพรและรักษาโรคภัยไข้เจ็บได้ และมีความเข้าใจ สามารถกระทำพิธีกรรมต่างๆ เกี่ยวกับความเชื่อของชุมชนได้

ในเวลาต่อมาการเลือกผู้ใหญ่บ้านยังคงยึดพื้นฐานในเรื่องของคุณธรรม และความสามารถในการติดต่อเชื่อมโยงประสานงานได้ดี โดยเฉพาะในชุมชน สามารถประสานงานกับวัด โรงเรียนและกลุ่มต่างๆในชุมชนได้ การปกครองชุมชนบ้านห้วยเตง ในปัจจุบัน ซึ่งอยู่ในเขตปกครองของเทศบาลตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช มีนายคณิต คุณโลก เป็นกำนัน นายพันธ์ยศ เดชสุข เป็นผู้ใหญ่บ้าน โดยมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 3 คน มีคณะกรรมการหมู่บ้านและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 ฝ่าย เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำและช่วยเหลือผู้ใหญ่บ้านในการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ โดยได้แบ่งหน้าที่ดังนี้

- 1.12.1 ฝ่ายกิจการการปกครอง
- 1.12.2 ฝ่ายกิจการศึกษาและวัฒนธรรม
- 1.12.3 ฝ่ายกิจการพัฒนาหมู่บ้าน

1.12.4 ฝ่ายกิจการป้องกันและรักษาความสงบ

1.12.5 ฝ่ายกิจการสาธารณสุข

1.12.6 ฝ่ายกิจการการคลัง

1.12.7 ฝ่ายกิจการสวัสดิการและสังคม

นอกจากนั้นการปกครองในหมู่บ้านได้ใช้กลุ่มหมวดบ้านจำนวน 10 หมวดที่มีอยู่แล้วในการเอื้อประโยชน์และเป็นกลไกในการปกครอง โดยมีการประสานงานเชื่อมโยงกับหัวหน้าหมวดในการทำงานร่วมกันทั้งทางด้านการปกครอง การพัฒนา ชุมชนจึงมีความสงบเรียบร้อยและมีความสามัคคี และในขณะเดียวกันหัวหน้าหมวดก็มีตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาและเป็นกรรมการหมู่บ้านด้วย

แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านนั้นนอกจากจะมีการเชื่อมโยงจำนวนในการแต่งตั้งบุคคล หรือผู้นำไม่เป็นทางการ และผู้นำที่เป็นทางการแล้ว บุคคลที่เป็นผู้นำเหล่านั้นยังมีการทำงานที่มีการเชื่อมโยงและสัมพันธ์กันอีกด้วย

1.13 กลุ่มจัดตั้งจากภายนอก

จากการที่หน่วยงานของรัฐได้ดำเนินการอบรมผู้นำชาวบ้าน เพื่อให้มีบุคคลคอยช่วยเหลือและประสานงานในหน่วยงานของตนเองภายในหมู่บ้าน เมื่อมีบุคคลคอยประสานงานภายในหมู่บ้านแล้วจึงเป็นการง่ายต่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ให้กับชุมชน ชุมชนบ้านห้วยเตง มีกลุ่มที่จัดตั้งจากภายนอกมีจำนวน 2 กลุ่มใหญ่คือ

1.13.1 กลุ่มสตรีแม่บ้าน เกิดขึ้นมาจากการที่คณะสงฆ์อำเภอพรหมคีรีและทางการได้ร่วมมือกับผู้นำชาวบ้านในเรื่องการพัฒนาชุมชน โดยในขณะนั้นเจ้าคณะอำเภอพรหมคีรีท่านเป็นพระนักพัฒนารูปหนึ่งของนครศรีธรรมราชปัจจุบัน ท่านได้มีการประสานงานมีการอบรมความรู้และชี้ให้เห็นถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนให้กับพระในเขตปกครองระดับเจ้าอาวาส เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและเพิ่มรายได้ นั้น ท่านได้ร่วมกับเจ้าอาวาสในระดับหมู่บ้านและตำบลโดยประสานงานหน่วยงานของรัฐจัดประชุมอบรมชาวบ้านและได้จัดตั้งกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มสตรีแม่บ้านกลุ่มทอผ้า กลุ่มแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะกลุ่มสตรีแม่บ้านนั้นท่านได้จัดตั้งขึ้นเกือบทุกหมู่บ้านในอำเภอพรหมคีรี บ้านห้วยเตงก็เช่นกันท่านได้จัดตั้งกลุ่มสตรีแม่บ้านขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2524 เพื่อให้กลุ่มสตรีแม่บ้านมีรายได้เสริมและช่วยเหลือเศรษฐกิจของครอบครัว ตลอดจนช่วยกิจกรรมทางด้านศาสนาและการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ปัจจุบันกลุ่มสตรีแม่บ้านห้วยเตง มีกิจกรรมของกลุ่มสตรีแม่บ้านที่เป็นหลักในการเสริมรายได้มี 2 กิจกรรม คือ

1) กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้ากลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า ได้มีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาเมื่อปี พ.ศ. 2534 หลังจากการรวมกลุ่มสตรีแม่บ้านในชุมชนแล้ว เนื่องจากสมาชิกในกลุ่มจำนวนหนึ่งต้องการมีรายได้เพิ่มและสนใจการตัดเย็บเสื้อผ้า จึงได้เรียนให้เจ้าหน้าที่เคหะกิจการเกษตรและหลวงพ่อบุญทราบดี ให้การสนับสนุน โดยติดต่อขอความร่วมมือไปยังศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนประจำจังหวัดนครศรีธรรมราชทางศูนย์ ส่งเจ้าหน้าที่มาฝึกอบรมให้เป็นเวลา 28 วัน โดยใช้สถานที่ของวัดเป็นสถานที่ฝึกอบรมให้กับกลุ่มแม่บ้านผู้สนใจประมาณ 25 คน หลังจากจบการอบรมแล้ว ทางกลุ่มสตรี แม่บ้านได้รวมตัวกันตั้งกลุ่มทอผ้าขึ้นมาและจัดสร้างอาคารขึ้นมา 1 หลัง โดยทางการให้ความสนับสนุนงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์การดำเนินงานของกลุ่มทอผ้า ในปัจจุบันมีการรับงานมาจากภายนอกและงานในชุมชนมอบให้สมาชิกกลุ่มทำ ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิกทำงานอยู่ในศูนย์จำนวน 8 คน และนอกจากนั้นทางกลุ่มยังมีกองทุนชื่อว่า กองทุนคุณภาพชีวิต ให้สมาชิกกู้ยืมโดยไม่คิดดอกเบี้ย ปัจจุบันกลุ่มทอผ้ามี สมาชิกกลุ่มทั้งหมด 42 คน

2) กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เนื่องจากในชุมชนบ้านห้วยเตง อาชีพหลักคือการประกอบอาชีพทางการเกษตร โดยการปลูกผัก ผลไม้ และยางพารา หลังจากการกรีดยางในแต่ละวันแล้ว ชาวบ้านจะนิยมปลูกผัก และทำสวนผลไม้ทั้งหมู่บ้าน เนื่องจากผักและผลไม้พอเป็นรายได้เสริมให้แก่ครัวเรือนได้ ในขณะที่เดียวกันปัจจัยทางด้านอื่นก็เอื้อประโยชน์ เช่น น้ำ ที่ดิน ก็มีความอุดมสมบูรณ์ กลุ่มสตรีแม่บ้านจึงได้ปรึกษากันภายในกลุ่มถึงความต้องการมีรายได้เพิ่ม และไม่ต้องการออกไปทำงานนอกหมู่บ้านน่าจะมีการสร้างงานขึ้นมา วัตถุประสงค์เราก็มีในหมู่บ้านจึงนำความคิดเห็นเรียนให้เจ้าคณะอำเภอพรหมคีรีทราบ ท่านมีความเห็นด้วยจึงได้ประสานงานกับเจ้าหน้าที่เคหะกิจการเกษตร ให้มาทำการฝึกอบรมกลุ่มแม่บ้านเกี่ยวกับการทำอาหารและการแปรรูป หลังจากนั้นยังได้จัดส่งสมาชิกกลุ่มแม่บ้านไปอบรมและดูงานที่คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน 5 คน การไปศึกษาดูงานสมาชิกที่ไปจะได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเช่น การทำกระเทียมดอง หน่อไม้กระป๋อง มะม่วงดอง เงาะกระป๋อง น้ำสับปะรด เป็นต้น หลังจากทีแกนนำของกลุ่มไปศึกษาดูงานกลับมาแล้วก็ได้มีการถ่ายทอดความรู้ให้กับสมาชิก ด้วยการปฏิบัติจริงโดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากเคหะกิจการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร

เมื่อกลุ่มดำเนินงานไปได้ระยะหนึ่งหลวงพ่อบุญได้เห็นถึงความเป็นไปได้ของกลุ่มในการที่จะแปรรูปเงาะออกจำหน่าย หลวงพ่อบุญจึงได้ประชุมกลุ่มแม่บ้านและผู้นำชุมชนแนะนำให้จัดตั้งกลุ่มขึ้นเรียกว่า กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร และได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดำเนินงานในกิจกรรมของกลุ่ม เมื่อปี พ.ศ. 2534 การดำเนินงานในระยะแรกเปิดโอกาสให้มีการระดมหุ้นจากสมาชิกหุ้นละ 50 บาทท่านละไม่เกิน 10 หุ้นมีสมาชิกเข้าร่วมหุ้นจำนวน 118 ราย

ระดมทุนได้ตอนแรกจำนวน 80,000 บาท กิจกรรมของกลุ่มในปัจจุบันมีอาคารที่ทำการหนึ่งหลัง ทุนในการดำเนินงานประมาณ 300,000 บาท ทางกลุ่มได้ทำการแปรรูปเงาะ และสับปะรด การประชาสัมพันธ์และการจำหน่ายได้รับความช่วยเหลือจากเทศบาลตำบลทอนหงส์ นอกจากนั้นทางกลุ่มยังได้รับซื้อเงาะ สับปะรดจากนอกหมู่บ้านมาจ้างชาวบ้านในหมู่บ้านปอกเปลือกเป็นการสร้างรายได้เพิ่มให้ผู้คนในชุมชน การดำเนินงานของกลุ่มเมื่อสิ้นปีจะมีการประชุมสมาชิกผู้ถือหุ้นเพื่อปันผลให้สมาชิก สำหรับกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร

นอกจากกิจกรรมทั้งสองประเภทที่กลุ่มสตรี แม่บ้านในชุมชนบ้านห้วยเตง มีส่วนร่วมรับผิดชอบโครงการเข้ามาเป็นสมาชิกและบริหารแล้ว กลุ่มสตรีแม่บ้าน ยังมีการ กลุ่มของตนเองออกเป็น 6 กลุ่มเพื่อมีส่วนร่วมและช่วยกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนทั้งกิจกรรมของวัด โรงเรียน และชุมชน เช่นกิจกรรมของวัดเวลามีการนำโรงทานไปร่วมงานนอกชุมชนกับวัดต่าง ๆ จะเป็นหน้าที่ของกลุ่มแม่บ้าน โดยมีเจ้าอาวาสจะประสานงานขอความร่วมมือมายังประธานกลุ่มแม่บ้าน ประธานก็จะมอบหมายให้หัวหน้าหมวดรับงานไป การจะใช้หมวดไหนไปทำกิจกรรมนั้นก็จะมี การปรับเปลี่ยนไม่ให้ซ้ำกัน

1.13.2 กลุ่มฌาปนกิจ อาจจะกล่าวได้ว่า เป็นกลุ่มแรกในชุมชนที่ได้รับการจัดตั้งจากองค์กรภายนอกในลักษณะของกลุ่ม โดยความร่วมมือของชาวบ้าน เมื่อปี พ.ศ. 2525 ในสมัยที่นายสุนทร เดชทัต ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน จากการทำงานในตำแหน่งผู้นำของหมู่บ้าน มีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะงานราชการ และยังได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้กับบุคคลหลายระดับ ทำให้พ่อหลวงทราบถึงประโยชน์ของการมีกลุ่มฌาปนกิจภายในหมู่บ้านและเป็นสิ่งที่ควรสนับสนุน จึงนำความคิดมาปรึกษาหารือกับกรรมการหมู่บ้านและแกนนำของหมู่บ้านในขณะนั้น

เมื่อกรรมการหมู่บ้านเห็นด้วย ท่านจึงได้ไปปรึกษากับเจ้าอาวาสวัดทอนหงส์ เจ้าอาวาสจึงจัดให้พ่อหลวงพบปะชาวบ้านในวันพระซึ่งเป็นวันที่ชาวบ้านมารวมกันจำนวนมาก พ่อหลวงได้แจ้งแก่ชาวบ้านว่าภายในหมู่บ้านของเราน่าจะมีการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกัน ในเวลาที่มีผู้คนในหมู่บ้านของเราเสียชีวิตลงเป็นการแบ่งเบาภาระของญาติพี่น้องในเรื่องรายจ่ายได้บ้าง หลังจากนั้นจึงเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นซึ่งก็มีทั้งคนที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ในตอนสุดท้ายท่านเจ้าอาวาสได้สรุปถึงความสำคัญของการมีกลุ่มฌาปนกิจในฐานะที่ท่านเป็นพระมีความใกล้ชิดกับการจัดงานศพและมีประสบการณ์ได้พบเห็นมามาก ประชาชนซึ่งเป็นกลุ่มศรัทธาจึงมีความเข้าใจและมองเห็นความสำคัญ จึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นในเวลาต่อมา โดยมีสมาชิกในระยะแรกจำนวน 93 คน โดยทางกลุ่มได้กำหนดกฎระเบียบว่า ผู้สมัครเป็นสมาชิกทางกลุ่มจะออกบัตรให้และหากมีสมาชิกภายในกลุ่มหรือบุคคลที่มีรายชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านที่มีความเกี่ยวข้องกันทางสายเลือด

โดยตรงเสียชีวิตลง สมาชิกของกลุ่มต้องช่วยเหลือครอบครัวผู้ตายเป็นรายครอบครัว ๆ ละ 20 บาท พร้อมข้าวสาร จำนวน 1 ลิตร ในปัจจุบันกลุ่มฌาปนกิจในชุมชนบ้านห้วยเตงมีการแบ่งสมาชิกออกเป็น 2 ประเภทคือ

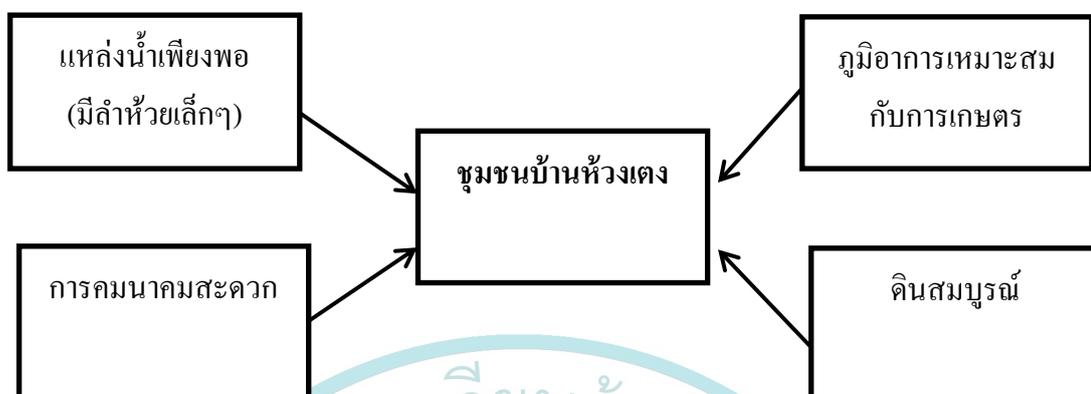
- 1) ประเภทรายบุคคล จะเก็บคนละ 20 บาท
- 2) ประเภทครอบครัวเก็บครอบครัวละ 30 บาท

การเก็บเงินแต่ละครั้งจะเก็บเมื่อมีการตายเกิดขึ้นในหมู่บ้าน โดยจะมีตัวแทนของกลุ่มไปรื้อเก็บเงินที่บ้านของผู้ตาย สมาชิกกลุ่มจะต้องนำเงินไปเสียค่าสมาชิกที่ในงานศพหรือก่อนวันเสียชีวิตเท่านั้นสำหรับสมาชิกที่ไม่ได้นำเงินมาจ่าย ทางกลุ่มจะให้โอกาสในการชำระเงินออกไปอีก 5 วัน นับจากวันเผาศพแล้ว หากยังไม่นำมาชำระจะขาดจากความเป็นสมาชิกของกลุ่มทันที สมาชิกของกลุ่มฌาปนกิจในปัจจุบันทั้งสองประเภทประมาณ 249 ราย โดยมีนายเจียม ผลิรัตน์ เป็นประธาน มีนายสวาท ภูมาวงศ์ และนายล้วน บุญยากุล เป็นผู้ช่วย

จึงกล่าวได้ว่า ชุมชนบ้านห้วยเตง เป็นชุมชนที่เก่าแก่ที่มีพัฒนาการของชุมชนเองมาเป็นเวลานานทั้งทางด้านการดำรงชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อและระบบคุณค่าต่างๆ ชุมชนมีการจัดระเบียบของชุมชน มีการจัดตั้งกลุ่มหรือหมวดขึ้นมาเพื่อประกอบกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนร่วมกัน โดยอาศัยวัฒนธรรมเดิม ความเป็นเครือญาติ ความเป็นพี่เป็นน้อง ในขณะเดียวกันชุมชนบ้านห้วยเตง ยังได้มีการปฏิสัมพันธ์กับภายนอกชุมชนจนเกิดมีการจัดตั้งกลุ่มใหม่ขึ้นมาซึ่งก็อยู่ภายใต้วัฒนธรรมของชุมชนนั่นเอง

2. บริบทชุมชนที่มีผลต่อการจัดกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนบ้านห้วยเตง ตำบลทองหล่อ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช

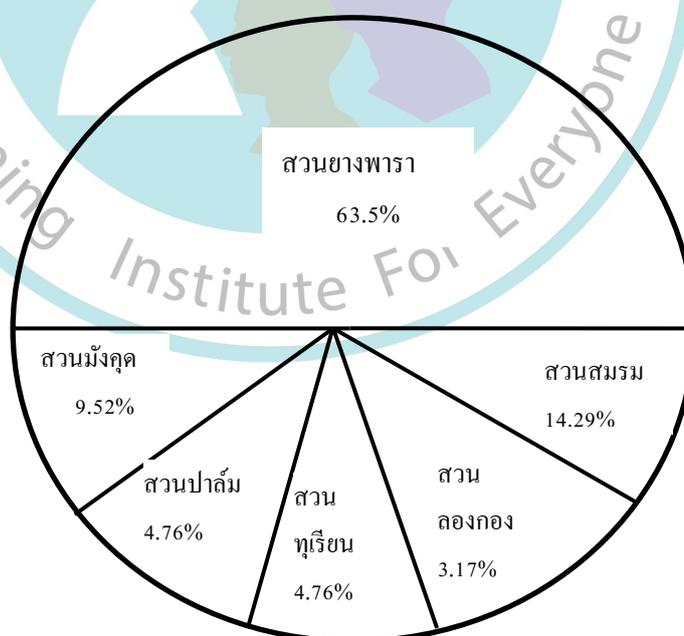
2.1 บริบทชุมชนที่มีผลต่อการจัดกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนที่ชุมชนบ้านห้วยเตง ชุมชนบ้านห้วยเตง เป็นชุมชนใหม่ที่เกิดขึ้นไม่นานแต่เป็นชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางการเกษตร ด้วยทรัพยากร ดิน น้ำ อากาศ ที่เหมาะสม ประกอบด้วยการคมนาคมสะดวก จึงมีคนมาตั้งถิ่นฐานหลักแหล่งอย่างมั่นคง

ภาพที่ 4.1 บริบทชุมชนที่มีผลต่อการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง

จากบริบทดังกล่าว ผู้คนในชุมชนบ้านห้วยเตง จึงได้ตั้งได้ตั้งถิ่นฐานถาวร จึงรวมตัวทำแผนแม่บทชุมชน ร่วมกันดูแลและพัฒนาชุมชนของตน ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

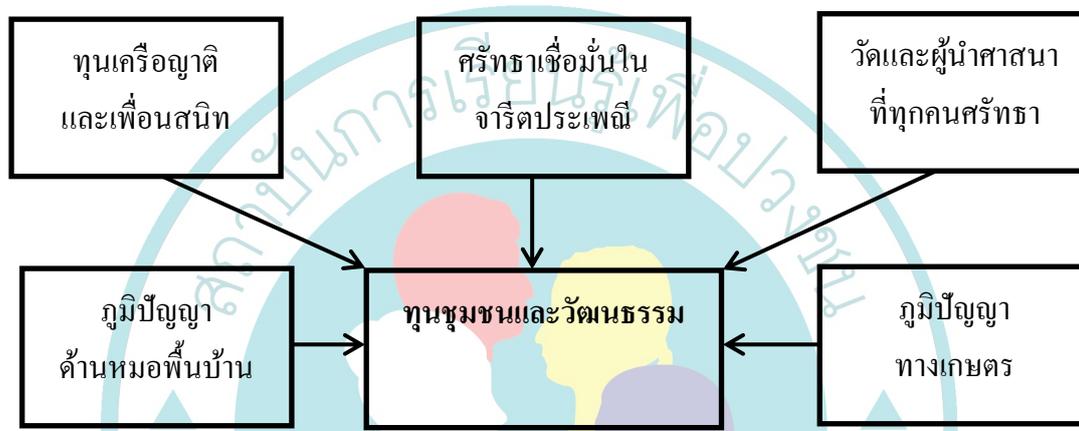
2.2 บริบทด้านอาชีพที่มีผลต่อการร่วมกันทำแผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า ชาวบ้านห้วยเตง มีภาพรวมของการประกอบอาชีพการเกษตร ดังนี้

ภาพที่ 4.2 บริบทด้านอาชีพที่มีผลต่อการเข้าร่วมทำแผนแม่บทชุมชน

บริบทด้านอาชีพการเกษตรชุมชนบ้านห้วยเตง เป็นชุมชนที่มีสวนยางพารา สวนผลไม้และพืชเศรษฐกิจประเภทยืนต้น ระยะเวลา การทำแผนแม่บทชุมชนทำให้เกิดประโยชน์ ต่อคนในชุมชนโดยตรง ทั้งการป้องกันปัญหาระยะยาวที่จะเกิดขึ้น การแก้ปัญหาระยะสั้น และการทำแผนพัฒนาเพื่อความมั่นคงของชีวิต ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

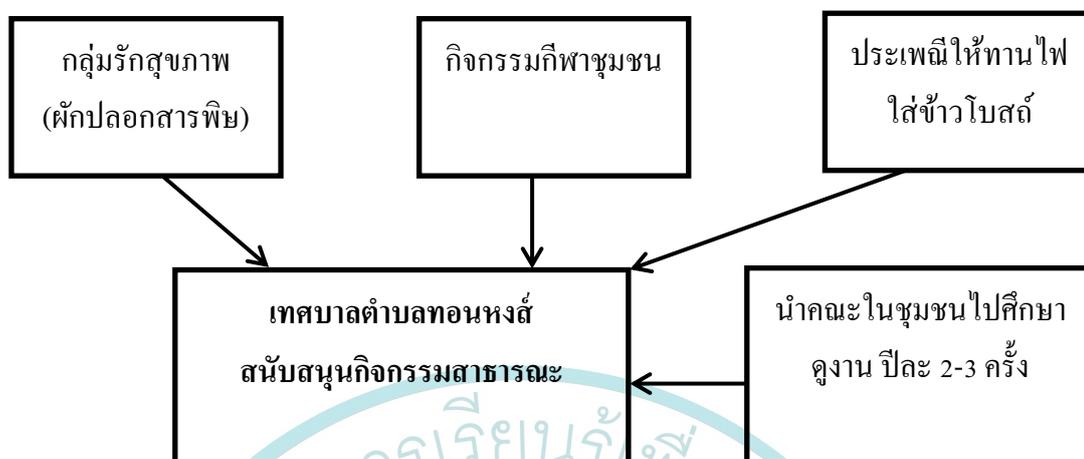
2.3 บริบทชุมชนด้านวัฒนธรรม ชุมชนบ้านห้วยเตง เป็นชุมชนที่ต้นทุนทางวัฒนธรรมสูง คนมีความร่วมมือร่วมใจในกิจกรรมต่าง ๆ ด้านสังคมได้ดี

ภาพที่ 4.3 บริบทชุมชนด้านชุมชนและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการทำแผนแม่บทชุมชน

จากชุมชนและวัฒนธรรมสามารถระดมความช่วยเหลือและความร่วมมือในกิจกรรมด้านต่างๆ ของชุมชนร่วมกันการทำแผนแม่บทชุมชน

2.4 บริบทชุมชนด้านการปกครองและกิจกรรมสาธารณะ ชุมชนบ้านห้วยเตง มีความโดดเด่นด้านกิจกรรมสาธารณะ โดยร่วมมือกับเทศบาลตำบลทอนหงส์ ได้มีผลงานเศรษฐกิจพอเพียงจนได้รับรางวัลดีเด่นจากเทศบาลตำบลทอนหงส์ มีฝักปลอดสารพิษออกสู่ตลาดทุกวัน มีกิจกรรมกลุ่ม ชมรมรักสุขภาพ มีการจัดระบบกลุ่มล้าน โดยมีประธานชุมชน คอยขับเคลื่อนกิจกรรมที่สนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่นเป็นระยะ

ภาพที่ 4.4 บริบทชุมชนด้านการปกครองและกิจกรรมสาธารณะ

ชุมชนบ้านห้วยเตง ที่ได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลในด้านสังคมต่าง ๆ คอยขับเคลื่อนกิจกรรมที่สนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่น เป็นอย่างดี ทำให้ก่อเกิดกลุ่มในชุมชน มีกลุ่มผักปลอดสารพิษ ชมรมรักสุขภาพ ทำให้การทำแผนพัฒนาเพื่อความมั่นคงของชีวิต ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

การศึกษาการทำแผนแม่บทชุมชน (แผนอาชีพ แผนมาตรการสร้างความอยู่เย็นเป็นสุข แผนมาตรการสร้างชุมชนเข้มแข็ง และแผนมาตรการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของประชาชน) บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช

กระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยได้จัดทำเวทีการเรียนรู้หรืออีกนัยหนึ่ง คือ ระบบจัดการการเสวนาของชุมชน เป็นที่พบปะแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร ประสบการณ์ และความคิดเห็น เวทีการเรียนรู้จึงไม่ได้มีความหมายเพียงการนัดคนมา ชุมนุมและพูดคุยกัน ต้องสื่อความหมายในมิติทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชน ต้องมีการเตรียมการก่อนการชุมนุม การกำหนดประเด็นการพูดคุย และประเด็นต่อเนื่องจากการเสวนา มีการจัดระบบการประชุม มีการบันทึก มีการกำหนดประเด็นและสร้างเวทีย่อยอย่างต่อเนื่องหลังการประชุม และจัดการเสวนาเป็นเวทีย่อยหลายครั้งโดยมีการเชื่อมโยงให้ประเด็นและเนื้อหาให้ต่อเนื่องกัน เวทีการเรียนรู้ทำแผนแม่บทชุมชน ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีดังนี้

1. เวทีที่ 1 เปิดโลกแห่งการเรียนรู้และวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน

ทำความเข้าใจวิธีการ ให้เรียนรู้เรื่องประวัติศาสตร์ชุมชน โดยคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน กำหนด “การบ้าน” ให้ไปทำข้อมูลรายรับ รายจ่าย หนี้สิน ของแต่ละครัวเรือน นำข้อมูลรายรับ รายจ่าย หนี้สิน มาวิเคราะห์ ประเมิน ประมวล ถึงทิศทางการแก้ปัญหาและพัฒนา

ในเขตชุมชนบ้านห้วยเตง โดยเฉพาะบริเวณตลาดคอนคา ซึ่งเป็นแหล่งชุมชน ประชาชนส่วนมากจะประกอบอาชีพค้าขาย ซึ่งเป็นร้านค้าย่อย และเป็นการขายปลีกเป็นส่วนใหญ่ มีตลาดเอกชน จำนวน 1 แห่ง เปิดให้ประชาชนมีการซื้อขายวันจันทร์และวันพฤหัสบดี มีประชาชนในพื้นที่เขตเทศบาลและพื้นที่ใกล้เคียงมาซื้อขายจำนวนมาก

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจึงได้ทราบถึงการใช้จ่ายของแต่ละครัวเรือนในการ บริโภคและอุปโภคดังนี้

ตารางที่ 4.5 การบันทึกรายจ่ายภายในครอบครัวด้านอาหาร

ประเภทอาหาร	ค่าเฉลี่ยต่อครัวเรือน	จำนวน 63 ครัวเรือน
ข้าวสาร	785	49,455
เนื้อวัว/ควาย	76	4,788
เนื้อหมู	959	60,417
เนื้อไก่ เนื้อเป็ด	362	22,806
ไข่ไก่ ไข่เป็ด	346	21,798
ปลาน้ำจืด	410	25,830
อาหารทะเล	759	47,817
ผัก	245	15,435
อื่น ๆ	260	16,380
รวม	4,202	264,726

จากตารางที่ 4.5 พบว่าค่าใช้จ่ายในการบริโภคคิดตามจำนวนเงิน ครัวเรือนที่บริโภค เนื้อหมูมากที่สุด จำนวน 60,417 บาท ลำดับรองลงมา ข้าวสาร จำนวน 49,455 บาท ส่วนการบริโภค เนื้อวัวเนื้อควาย ต่ำสุด 4,788 บาท

ตารางที่ 4.6 แสดงจำนวนรายการบริโภคประเภท อาหารสำเร็จรูป เครื่องปรุง จากรายจ่าย
พฤติกรรมของผู้บริโภคจำนวน 63 ครัวเรือน

รายการ	รายจ่าย	ร้อยละ
ชูรส	2,772	4.8
น้ำตาล	4,725	8.3
น้ำปลา	3,213	5.6
น้ำมันพืช	6,993	12.2
ซอสปรุงรส	5,859	10.2
บะหมี่สำเร็จรูป	2,205	3.9
ปลากระป๋อง	4,977	8.7
กะปิ	5,040	8.8
เครื่องเทศ พริกแกง	2,331	4.1
แกงสำเร็จรูป	13,167	22.9
อื่น ๆ	5,985	10.5
รวม	57,267	100.0

ตารางที่ 4.6 พบว่าประเภทค่าใช้จ่ายอาหารสำเร็จรูปจากจำนวน 63 ครัวเรือน แยกสำเร็จรูป 13,167 บาท คิดเป็นร้อยละ 22.9 ค่าน้ำมันพืช 6,993 บาท คิดเป็นร้อยละ 12.2 ค่าอื่น ๆ 5,985 บาท คิดเป็นร้อยละ 10.5 ค่ากะปิ 5,040 บาท คิดเป็นร้อยละ 8.8 ค่าปลากระป๋อง 4,977 บาท คิดเป็นร้อยละ 8.7 ค่าน้ำตาล 4,725 บาท คิดเป็นร้อยละ 8.3 ค่าน้ำปลา 3,213 บาท คิดเป็นร้อยละ 5.6 ค่าชูรส 2,772 บาท คิดเป็นร้อยละ 4.8 ค่าเครื่องเทศพริกแกง 2,331 บาท คิดเป็นร้อยละ 4.1 ค่าบะหมี่สำเร็จรูป 2,205 บาท คิดเป็นร้อยละ 3.9

ตารางที่ 4.7 แสดงจำนวนรายการบริ โภคประเภท ประเภทค่ารักษาพยาบาล ยารักษาโรค และ จาก
รายจ่ายพฤติกรรมของผู้บริ โภคจำนวน 63 ครอบครัว

รายการ	รายจ่าย	ร้อยละ
ยาแก้ปวดเมื่อย	1,764	4.1
ยาแก้โรคกระเพาะ	315	0.6
ยาแก้ปวดหัว	2,394	5.4
ยาแก้ปวดท้อง	504	1.5
ค่ารักษาพยาบาล	37,800	86.8
อื่น ๆ	694	1.6
รวม	43,471	100.0

จากตารางที่ 4.7 พบว่า ค่าใช้จ่ายค่ารักษาโรคและค่ารักษาพยาบาลพบว่า ค่า
รักษาพยาบาล 37,800 บาทคิดเป็นร้อยละ 86.8 ค่ายาแก้ปวดหัว 2,394 บาทคิดเป็นร้อยละ 5.4 ค่ายา
แก้ปวดเมื่อย 1,764 บาทคิดเป็นร้อยละ 4.1 ค่ายาแก้ปวดท้อง 504 บาทคิดเป็นร้อยละ 1.5 ค่ายาแก้
โรคกระเพาะ 315 บาทคิดเป็นร้อยละ 0.6

ตารางที่ 4.8 แสดงจำนวนรายการบริ โภคประเภท ค่าใช้จ่ายบุตรหลานในการศึกษาเล่าเรียน และ
จากรายจ่ายพฤติกรรมของผู้บริ โภคจำนวน 63 ครอบครัว

รายการ	รายจ่าย	ร้อยละ
ค่าอาหาร	12,031	35.2
ค่ารถ(รายวัน)	9,804	28.7
ค่าขนม(รายวัน)	5,014	14.7
ค่าใช้จ่ายอุปกรณ์อื่น ๆ	7,340	21.4
รวม	34,189	100.0

ตารางที่ 4.8 พบว่าค่าใช้จ่ายในการศึกษาของครอบครัวพบว่าค่าใช้จ่ายเป็นค่าอาหาร
12,031 บาทคิดเป็นร้อยละ 35.2 ค่ารถ 9,804 บาทคิดเป็นร้อยละ 28.7 ค่าใช้จ่ายอุปกรณ์อื่น ๆ 7,340
บาทคิดเป็นร้อยละ 21.4 ค่าขนม 5,014 บาทคิดเป็นร้อยละ 14.7

2. เวทีที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแกนนำที่เข้าร่วมกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชน และวิเคราะห์ สรุปผลเกี่ยวกับการแก้ปัญหาความยากจนพร้อมทั้งแผนพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อนำไปสู่การทำแผนแม่บทชุมชน

2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เข้าร่วมกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชน

ศึกษาประวัติผู้นำชุมชนและตัวแทนชุมชนที่เข้าร่วมกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนจำนวน 25 คน

ตารางที่ 4.9 แสดงจำนวนผู้เข้าร่วมกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนจำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	19	79.0
หญิง	6	21.0
รวม	25	100.0

จากตารางที่ 4.9 จำนวนผู้เข้าร่วมกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชน พบว่า เป็นเพศชายจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 79.0 เพศหญิง 6 คน คิดเป็นร้อยละ 21.0

ตารางที่ 4.10 แสดงระดับการศึกษาของผู้เข้าร่วมกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชน

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	3	12.0
เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	4	17.0
เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น	2	8.0
เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย	3	12.0
เรียนจบ มศ.3	3	12.0
เรียนจบระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง	4	17.0
เรียนจบปริญญาตรีหรือสูงกว่า	6	22.0
รวม	25	100.0

จากตารางที่ 4.10 พบว่าผู้คนบ้านห้วยเตงได้รับการศึกษามาเป็นเวลานานแล้ว โดยในระยะแรกได้ศึกษาเล่าเรียนจากโรงเรียนวัดในชุมชนสมัยนั้น จึงทำให้ชาวบ้านได้รับการศึกษากันทุกคนโดยส่วนมากแล้ว จะจบการศึกษาชั้นปริญญาตรีหรือสูงกว่า จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 22.0 เรียนจบระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 17.0 เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 17.0 เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 3 คนเรียนจบ มศ.3จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 12.0 เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4จำนวน 3 คนคิดเป็นร้อยละ และเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 8.0

ตารางที่ 4.11 แสดงอายุของผู้เข้าร่วมกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชน

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
25 – 35	2	8.0
36 – 45	9	32.0
46 – 60	11	48.0
สูงกว่า 61	3	12.0
รวม	25	100.0

จากตารางที่ 4.11 พบว่า ผู้เข้าร่วมกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนมากที่สุดอยู่ในช่วง 46-60 ปี จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 48.0 รองลงมาคือ อายุ 36-45 ปี จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 32.0 อายุสูงกว่า 61 ปี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 12.0 และ อายุ 25-35 ปี จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 8.0

ตารางที่ 4.12 แสดงสถานะของผู้เข้าร่วมกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชน

สถานะ	จำนวน	ร้อยละ
กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	3	12.0
สมาชิกเทศบาล	3	12.0
ตัวแทนชาวบ้านและผู้ทรงคุณวุฒิ	19	76.0
รวม	25	100.0

จากตารางที่ 4.12 ผู้เข้าร่วมกระบวนการแผนแม่บทชุมชนเป็นส่วนใหญ่เป็นตัวแทนชาวบ้านและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 76.0 รองลงมาเป็น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 12.0 และสมาชิกเทศบาล จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 12.0

ตารางที่ 4.13 แสดงประสบการณ์การเรียนรู้และฝึกอบรมในการวางแผนชุมชนเพื่อการแก้ปัญหาความยากจนและการทำแผนชุมชนอื่น ๆ

ประสบการณ์เรียนรู้และฝึกอบรม	จำนวน	ร้อยละ
เคยมีประสบการณ์	17	68.0
ไม่เคยมีประสบการณ์	8	32.0
รวม	25	100.0

จากตารางที่ 4.13 ประสบการณ์การเรียนรู้และฝึกอบรมในการวางแผนชุมชนเพื่อการแก้ปัญหาคความยากจนและการทำแผนชุมชนอื่น ๆ พบว่าผู้เข้าร่วมกระบวนการมีประสบการณ์ จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 68.0 ไม่เคยมีประสบการณ์ จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 32.0

ตารางที่ 4.14 แสดงประสบการณ์การเข้าร่วมในการวางแผนชุมชนเพื่อการแก้ปัญหาคความยากจน

ประสบการณ์วางแผนแม่บทชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
เคยมีประสบการณ์	15	60.0
ไม่เคยมีประสบการณ์	10	40.0
รวม	25	100.0

จากตารางที่ 4.14 ผู้เข้าร่วมมีประสบการณ์การเข้าร่วมการวางแผนชุมชน เพื่อการแก้ปัญหาความยากจน จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 60.0 และไม่เคยมีประสบการณ์ จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 40.0

2.2 ข้อมูลผู้นำที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาความยากจน

จากการสำรวจ ผู้นำ ได้สังเกตเห็น หลักคิดสำคัญในการแก้ปัญหาความยากจนโดยการทำแผนมาตรการสร้างเสริมชุมชนและอาชีพให้แก่ชุมชนได้ 4 ประการ เพื่อที่จะสามารถปรับประยุกต์มาเป็นแผนแม่บทชุมชนบ้านห้วยเตง ที่จะใช้แก้ปัญหาความยากจนในชุมชนบ้านห้วยเตง ได้สอดคล้องกับนโยบายชุมชนหรือมาตรการอื่นๆที่ต้องอาศัยชาวบ้านในชุมชนบ้านห้วยเตง เป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญ เช่น

2.2.1 แผนมาตรการสร้างเสริมสุขภาพและอาชีพเสริมให้แก่ชุมชนของประชาชนชาวบ้านห้วยเตงผลิตของกินและของใช้ในชุมชน

2.2.2 แผนมาตรการสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชนชาวบ้านห้วยเตงมีแหล่งเงินทุนของชุมชน

2.2.3 แผนมาตรการสร้าง ชุมชนแข็งแรง แหล่งทุนสามารถพึ่งพาตนเองได้

2.2.4 แผนมาตรการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของประชาชน

การพัฒนา แนวคิด การรวมกลุ่มองค์กรและเครือข่าย แนวคิดการแก้ปัญหาความยากจน แนวคิด กระบวนการเรียนรู้เพื่อทำแผนชุมชนและการสัมภาษณ์เจาะลึก ผู้บริหารและสมาชิกสภาเทศบาล ผู้นำธรรมชาติ แกนนำชุมชน ครั้วเรือนเป้าหมายจำนวน 63 ครั้วเรือนผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ทำให้ได้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการแก้ปัญหาความยากจนและสามารถสรุปความรู้เรื่องการแก้ปัญหาความยากจนพัฒนาสังคมโดยจากการแบ่งแกนนำออกเป็น 2 กลุ่มๆ ทำการวิเคราะห์ ของครั้วเรือน ดังนี้

ตารางที่ 4.15 แสดงการวิเคราะห์ ครั้วเรือนยากจน

<p>จุดเด่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - ขยัน - มีฝีมือด้าน ภูมิปัญญา 	<p>จุดด้อย</p> <ul style="list-style-type: none"> - รายรับ น้อย รายจ่ายมาก - มีที่ทำกินน้อย - ไม่มีงานทำ - ขาดเงินทุน
<p>โอกาส</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีกลุ่มออมทรัพย์ - กองทุนหมู่บ้าน - กลุ่มสตรีแม่บ้าน 	<p>ข้อจำกัด</p> <ul style="list-style-type: none"> - เกิดภัยพิบัติ (ลม) - ขาดการสนับสนุนจากรัฐ

ครัวเรือนที่ยากจนเกิดจากที่ทำกินไม่เพียงพอจึงทำให้รายได้ของครัวเรือนไม่เพียงพอต่อรายจ่ายและยังไม่มีหน่วยงานไหนเข้าให้การช่วยเหลืออย่างจริงจัง

การวิเคราะห์แนวทางในการแก้ปัญหาความยากจนเพื่อที่จะนำไปสู่การทำแผนแม่บทชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สามารถแยกเป็นด้านต่างสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 4.16 แสดงปัญหาความยากจน

ปัญหาความยากจน	สาเหตุ	แนวทางแก้ไขและวิธีแก้ปัญหา
1. รายได้ไม่สม่ำเสมอ	<ul style="list-style-type: none"> - ในรอบปี กรีดยาง ได้เพียง 4-5 เดือน - สวนผลไม้ได้ปีละครั้ง ราคาตกต่ำ - ภัยธรรมชาติ - ไม่มีทุนในการประกอบอาชีพ - ไม่มีเงินออม 	-สนับสนุนอาชีพเสริม แก้ครัวเรือนยากจน
2. ขาดเงินทุนในการประกอบอาชีพ	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีเงินออม 	<ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมการออม - จัดหาแหล่งเงินทุน - จัดอุปกรณ์ที่ทันสมัย ให้
3. รายได้ต่ำ	<ul style="list-style-type: none"> - ภัยธรรมชาติ - สภาพภูมิประเทศ - ขาดเงินทุน - อาชีพไม่มั่นคง 	<ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมอาชีพ - ยกระดับผลผลิต
4. ขาดแรงงาน	<ul style="list-style-type: none"> - เนื่องจากเป็นงานตามฤดูกาล - ไม่สม่ำเสมอจึงขาดแรงงาน - คนหนุ่มสาวจะไปศึกษาและทำงานในตัวเมืองกรุงเทพฯ 	<ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมให้หนุ่มสาวรักถิ่น - ส่งเสริมแรงงานคืนถิ่น - สร้างอาชีพในชุมชน

3. เวกที่ที่ 3 ประชาพิชัย

ผู้วิจัยได้ทำการเชิญตัวแทนชุมชนกลุ่มบุคคลที่เป็นแกนนำหรือคณะกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้านทั่วไป ดังนี้

1) ผู้ใหญ่บ้าน	1	คน
2) คณะกรรมการหมู่บ้าน	10	คน
3) กำนัน	1	คน
4) ปราชญ์ชาวบ้าน	5	คน
5) ตัวแทนครัวเรือน	63	ครัวเรือน
6) ตัวแทนกลุ่มองค์กร / เครือข่าย	10	คน
7) ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	2	คน
8) หน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง	5	คน

จากเวทีที่ 3 ผู้เข้าร่วมในเวทีประชาพิชัย ได้นำเสนอแผนนำไปสู่แผนการส่งเสริมสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนบ้านห้วยเตงได้ดังนี้

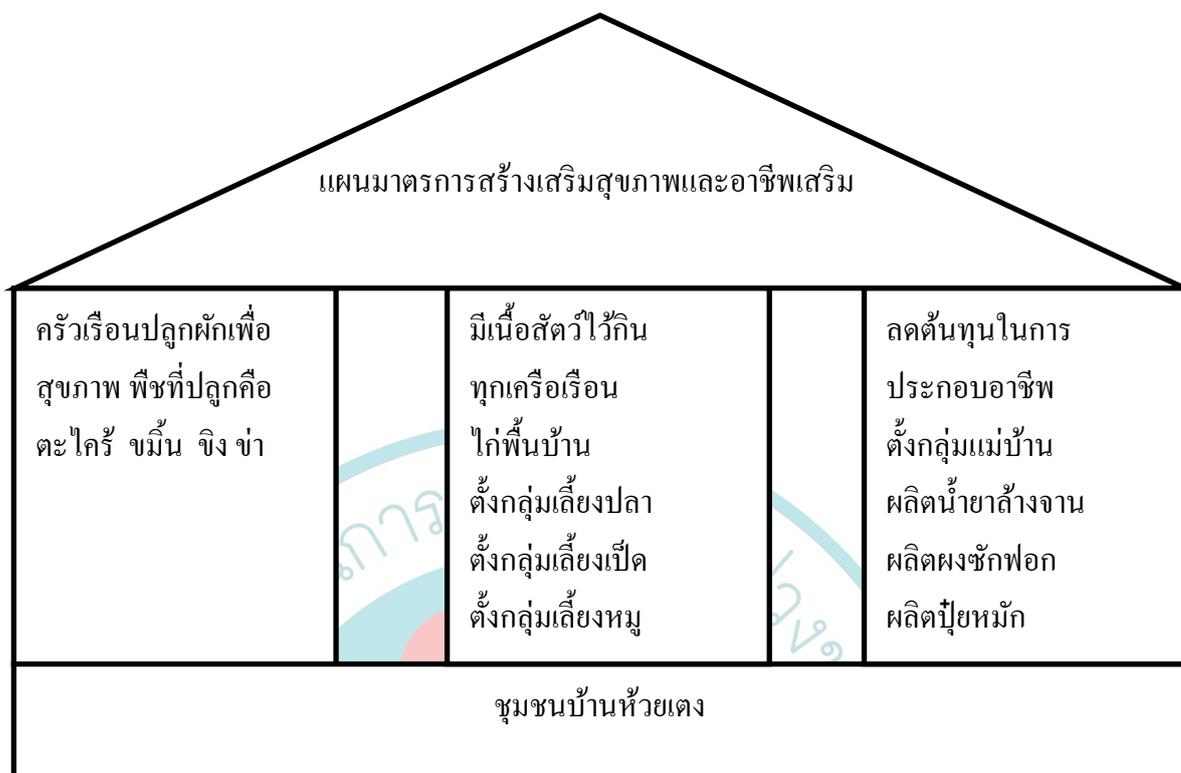
3.1 แผนอาชีพที่ 1 แผนมาตรการสร้างเสริมสุขภาพและอาชีพเสริมให้แก่ชุมชนของประชาชนชาวบ้านห้วยเตง คือ ชุมชนต้องมีอาหารที่ดี

3.1.1 กำหนดให้ครัวเรือนปลูกผักเพื่อสุขภาพขึ้น โดยมีกลุ่มเป้าหมายทุกครัวเรือน โดยบริโภคร่างกายในครัวเรือนที่เหลือจึงนำมาจำหน่ายให้แก่ชุมชนภายนอก พืชที่ปลูกคือ ตะไคร้ ขมิ้น จิงข้าว

3.1.2 กำหนดให้ครัวเรือนมีเนื้อสัตว์ไว้กินทุกครัวเรือน ตั้งกลุ่มเลี้ยงไก่พื้นบ้าน ตั้งกลุ่มเลี้ยงปลา ตั้งกลุ่มเลี้ยงเป็ด ตั้งกลุ่มเลี้ยงหมู

3.1.3 กำหนดให้ครัวเรือนลดต้นทุนในการประกอบอาชีพ ตั้งกลุ่มแม่บ้าน ผลิตน้ำยาล้างจาน ผลิตผงซักฟอก ผลิตปุ๋ยหมัก

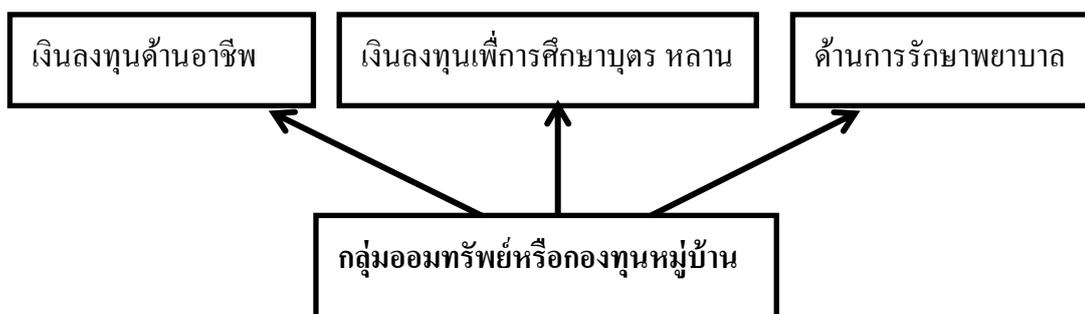
ชุมชนบ้านห้วยเตงมีความพร้อม ดิน แหล่งน้ำ ด้านความอุดมสมบูรณ์ของดินของอากาศ ที่เหมาะสมในการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ได้อย่างประสิทธิผล ผู้คนร่วมมือ ร่วมแรงทำกิจกรรม ช่วยเหลือกัน เช่น ฝ่ายแม่่ว มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ภาพที่ 4.5 แผนอาชีพที่ 1 แผนมาตรการสร้างเสริมสุขภาพและอาชีพเสริมให้แก่ชุมชน

3.2 แผนอาชีพที่ 2 แผนมาตรการสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชนชาวบ้าน
ห้วยเตงคือมีแหล่งเงินทุนของชุมชน โดยกลุ่มออมทรัพย์หรือกองทุนหมู่บ้านเพื่อเป็นแหล่งเงินทุน
ของชุมชน

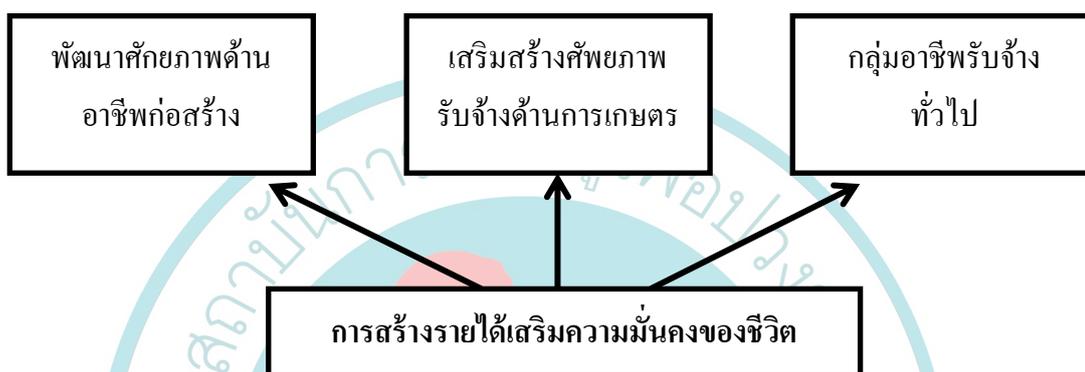
- 3.2.1 เงินทุนด้านอาชีพ
- 3.2.2 เงินทุนเพื่อการศึกษาบุตรหลาน
- 3.2.3 ด้านการรักษาพยาบาล

ภาพที่ 4.6 แผนมาตรการสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชนชาวบ้านห้วยเตง

3.3 แผนอาชีพที่ 3 แผนมาตรการสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีแหล่งทุนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ร่วมกันสร้างกลุ่มอาชีพด้านต่าง ๆ ดังนี้ กลุ่มอาชีพก่อสร้าง กลุ่มอาชีพรับจ้างทั่วไป

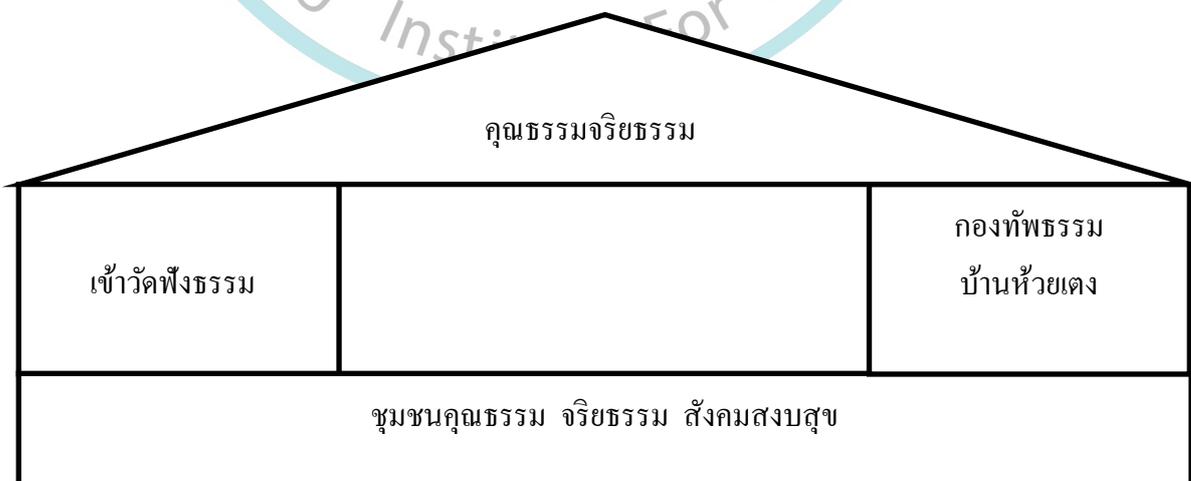
- 3.3.1 พัฒนาศักยภาพด้านอาชีพก่อสร้าง
- 3.3.2 เสริมสร้างศักยภาพรับจ้างด้านการเกษตร
- 3.3.3 กลุ่มอาชีพรับจ้างทั่วไป

ภาพที่ 4.7 แผนมาตรการสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีแหล่งทุนสามารถพึ่งพาตนเองได้

3.4 แผนอาชีพที่ 4 แผนมาตรการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของประชาชน

- 3.4.1 เข้าวัดฟังธรรมทุกวันพระ
- 3.4.2 การจัดตั้งกลุ่มกองทัพนธรรมขึ้นในชุมชนบ้านห้วยเตง

ภาพที่ 4.8 แผนมาตรการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของประชาชน

4. เวทีที่ 4 เวทีประชาพิจารณ์ประเมินผลการใช้แผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

กระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยการศึกษาศรีนครศรีธรรมราช บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัย กำหนดการประชุมในเวทีประชาพิจารณ์ประเมินผลการใช้แผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

08.00 – 9.00 น.	ลงทะเบียน
09.01 – 11.00 น.	นำเสนอร่างแผนแม่บทโดยนายวิโรจน์ คงปัญญา
11.01 – 12.00 น.	ที่ประชุมแสดงความคิดเห็น
12.01 – 13.00 น.	พักรับประทานอาหารเที่ยง
13.01 – 14.30 น.	แบ่งกลุ่มเพื่อประชาพิจารณ์ พร้อมสรุปแนวทางนำเสนอ
14.31 – 15.00 น.	นำเสนอผลสรุป โดยตัวแทนของแต่ละกลุ่ม
15.01 – 15.30 น.	ที่ประชุมลงมติ สรุปผลและให้ผู้ปฏิบัติชุมชนนำไปใช้
16.00 น.	ปิดการประชุม

กระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยการศึกษาศรีนครศรีธรรมราช บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัย ได้นำหลักประชาพิจารณ์ (เสรี พงศ์พิศ, หน้า 143) มาดำเนินการทำแผนแม่บทชุมชน

ภาพที่ 4.9 ชุมชนบ้านห้วยเตง ชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การประเมินผลการใช้แผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านห้วยเตง พบว่า

4.1 รู้จักตนเอง รู้จักโลก พบว่า ชาวบ้านห้วยเตงได้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ในเวทีเปิดโลกการเรียนรู้ มีการเสนอ ความคิดเห็นกันหลากหลาย จึงสรุป ออกมาเป็นแนวหลักๆ ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติดังนี้ คือ การลดรายจ่ายสร้างรายได้เสริมในครัวเรือน การจัดกลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชนขึ้น โดยกำหนดรูปแบบการทำงานออกเป็นกลุ่มตามที่อยู่สนใจในชุมชนกันหลากหลายไม่ว่าจะเป็นการเลี้ยงไก่พื้นบ้าน ปลูกผักสวนครัวไว้กินเอง การรับจ้างทั่วไป

ภาพที่ 4.10 การเข้าร่วมการประชุมเวทีเปิดโลกการเรียนรู้ของชาวบ้านห้วยเตง

4.2 รู้จักรากเหง้าและเอกลักษณ์ ชาวบ้านห้วยเตง ได้มีส่วนร่วมเรียนรู้ประวัติชุมชน ได้ตระหนักและคุณค่าของบรรพบุรุษ ของทรัพยากรชุมชน วัฒนธรรมชุมชน โดยประกาศเจตนารมณ์ร่วมสืบทอดประเพณีของชุมชน ทุกประเพณีที่ได้ปฏิบัติกันมา

ภาพที่ 4.11 การร่วมประเพณีชักพระของชาวบ้านห้วยเตง

ภาพที่ 4.12 การเข้าวัดฟังธรรมของชาวบ้านห้วยเตง ที่วัดห้วยเตง ต.ทอนหงส์

4.3 รู้จักศักยภาพและทุน ชาวบ้านห้วยเตงได้เรียนรู้ศักยภาพของชุมชนและทุน ของตนเองกับชุมชน ด้วยการค้นหารวบรวมจัดทำแผน คู่มือศักยภาพธรรมชาติ ด้วยการดูแล แหล่งป่าต้นน้ำธรรมชาติเพื่อการบริโภค ใช้ในชุมชนอย่างเพียงพอต่อการอุปโภคและบริโภค

ภาพที่ 4.13 การร่วมปลูกป่าของชาวบ้านห้วยเตง และผู้นำท้องถิ่น

4.4 รายรับรายจ่าย ชาวบ้านห้วยเตงได้ตระหนักที่จะทำบัญชีครัวเรือนของตนเอง และกระตือรือร้น แนะนำขยายผลไปยังเพื่อนบ้าน ให้รู้การเคลื่อนไหวของเงินในครัวเรือนว่าแต่ละวันได้ใช้อะไรไปบ้างให้จดบันทึกเพื่อจะได้ทราบว่าค่าใช้จ่ายของครัวเรือนเพื่อนำรายการมาเปรียบเทียบกับรายได้ที่ได้รับแต่ละเดือนจะส่งผลต่อการกำหนดทิศทางการใช้จ่ายอย่างมีเอกภาพ

ภาพที่ 4.14 การจดบันทึกบัญชีครัวเรือน

4.5 การเรียนรู้จากตัวอย่างและความสำเร็จของชุมชนอื่น ชาวบ้านห้วยเตง ได้ตระหนักว่าการไผ่หาความรู้ ได้รับความร่วมมือและกระตือรือร้นที่ได้ไปศึกษาดูงานด้านเศรษฐกิจพอเพียง ณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น และ ณ กองทัพอากาศที่ 4 จังหวัดนครศรีธรรมราช

ภาพที่ 4.15 การไปศึกษาดูงาน ณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จ.ขอนแก่น

ภาพที่ 4.16 การไปศึกษาดูงานจากกองทัพอากาศที่ 4 จ.นครศรีธรรมราช

4.6 วิเคราะห์ข้อมูลและค้นหาทางเลือกใหม่ ชาวบ้านห้วยเตง ได้ร่วมกันประชุมกลุ่มในเวทีที่ 3 ร่วมกันแสดงความคิดเห็นแนะนำค้นหาทางเลือกในการป้องกันปัญหาเดิม ๆ ที่เกิดขึ้นและพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพที่ 4.17 การประชุมแกนนำของชุมชนบ้านห้วยเตง

4.7 ส่งแผนแม่บทและทำประชาพิจารณ์ ชาวบ้านห้วยเตง ได้ร่วมการจัดการประชาพิจารณ์ในเวทีที่ 3 ประชาพิชญ์เชิญตัวแทนชุมชนกลุ่มบุคคลที่เป็นแกนนำหรือคณะกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้านทั่วไป และ เวทีที่ 4 หลังจากนำแผนแม่บทมาใช้ 3 เดือนนำมาสรุปผลการใช้ ทำให้ได้ข้อสรุปที่ชาวบ้านห้วยเตง ทั้งหมด สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ตามแนวการทำแผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพที่ 4.18 แปลงผักที่ชาวห้วยเตงได้ปลูกในครัวเรือน

ชาวบ้านห้วยเตงได้เข้ามามีบทบาท มีส่วนร่วมในกระบวนการทำแผนชุมชนตามกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามที่ผู้วิจัยได้วางไว้ครบตามแบบแผนที่ได้วางไว้ทุกๆ กระบวนการครบถ้วน จนได้เกิดแผนแม่บทชุมชนบ้านห้วยเตงและได้นำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนบ้านห้วยเตง

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

กระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ การปฏิบัติแบบมีส่วนร่วม เป็นแนวทางการยกระดับการพัฒนาเพื่อเพิ่มขีดความสามารถ การแก้ปัญหาความยากจนที่สอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและเพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคม จุดเน้นของกระบวนการเรียนรู้คือปลูกจิตสำนึกของประชาชนให้มีความตระหนักว่าประชาชนมีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาของชุมชนให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ใช้การประชุมแบบมีส่วนร่วม บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าชุมชนสามารถคิดวิเคราะห์ และสังเคราะห์ สถานการณ์ปัญหาของตนเอง สามารถวางแผน การดำเนินงานและประเมินผลการดำเนินงานได้ การวิจัยครั้งนี้ สามารถสรุป อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการทำแผนแม่บทชุมชน บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. ศึกษาการทำแผนแม่บทชุมชน (แผนอาชีพ แผนมาตรการสร้างความอยู่เย็นเป็นสุข แผนมาตรการสร้างชุมชนเข้มแข็ง และแผนมาตรการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของประชาชน) บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีความประสงค์ที่จะทำความเข้าใจในปรากฏการณ์ทางสังคมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทำแผนแม่บทชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งกระบวนการดังกล่าวพอจะจำแนกได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มบุคคลที่เป็นแกนนำหรือคณะกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้านทั่วไปดังนี้

1.1 ผู้ใหญ่บ้าน	1 คน
1.2 คณะกรรมการหมู่บ้าน	10 คน
1.3 กำนัน	1 คน
1.4 ปราชญ์ชาวบ้าน	5 คน
1.5 ตัวแทนครัวเรือน	63 ครัวเรือน
1.6 ตัวแทนกลุ่มองค์กร / เครือข่าย	10 คน
1.7 ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	2 คน
1.8 หน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง	5 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้ได้ข้อมูลและคำตอบที่เป็นความจริงครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ผู้วิจัยมุ่งจะศึกษา การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยอาศัยเทคนิคการศึกษาหลายๆ อย่าง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงในชุมชนที่ศึกษา ตลอดถึงการลดช่องว่างระหว่างผู้วิจัยกับกลุ่มเป้าหมาย ความสนิทสนมกันเกิดความสัมพันธ์ที่ดีตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นกัลยาณมิตรเสมือนกับตัวผู้วิจัยเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ซึ่งทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นไปด้วยดี ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย

2.1 ตัวผู้วิจัยเอง ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดในการวิจัยเชิงคุณภาพ

2.2 ผู้ช่วยผู้วิจัย คือคณะทำงานแผนแม่บทของชุมชน ซึ่งเป็นคนในชุมชนนั่นเองทำหน้าที่ช่วยเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ปัญหาและสาเหตุ ข้อมูลครัวเรือน บันทึกรายจ่าย ข้อมูลศักยภาพ ภูมิปัญญา ทรัพยากร ข้อมูลผู้นำชุมชน ตามที่ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือให้ทุกครั้ง ที่มีการเก็บข้อมูลผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยก็จะวางแผนการตรวจสอบข้อมูลทุกครั้งหาอย่างไม่สมบูรณ์จะทำการเก็บในครั้งต่อไป

2.3 แบบสำรวจและแบบสอบถาม เป็นเครื่องมืออีกชนิดหนึ่งที่ผู้วิจัยนำมาใช้เก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ปัญหาและสาเหตุ ข้อมูลครัวเรือน บันทึกรายจ่าย ข้อมูลศักยภาพ ภูมิปัญญา ทรัพยากร ข้อมูลผู้นำชุมชน เป็นเครื่องมือที่ผู้นำชุมชนและชาวบ้านทั่วไปคุ้นเคยและมีประสบการณ์ในการใช้เครื่องมือแบบนี้ร่วมกับหน่วยงานรัฐและเอกชนมาก่อน

2.4 การศึกษาดูงาน เป็นเครื่องมือที่ชุมชนใช้เรียนรู้โลกภายนอก เรียนรู้จากเพื่อนบ้าน เพื่อนำสิ่งที่ได้มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับตนเอง การศึกษาดูงานจะเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น การเตรียมการ เพื่อทำความเข้าใจ เบื้องต้นหรือข้อมูลทั่วไปของชุมชน จุดเด่นหรือประสบการณ์เด่นของชุมชน และเตรียมคำถามที่

เหมาะสมกับชุมชนที่จะไปศึกษาดูงาน การจัดการในระหว่างศึกษาดูงาน มีวิธีอย่างไร มีใครเป็นที่
เลียงเป็นผู้สรุปเชื่อมโยงประสบการณ์ระหว่างผู้ศึกษาดูงานและชุมชนที่ถูกศึกษา และข้อสรุปที่ได้
จากการศึกษาดูงานในแต่ละครั้ง ซึ่งต้องสรุปให้ตรงประเด็น

2.5 การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยได้ใช้คำถามในการสัมภาษณ์พูดคุย
แบบไม่มีโครงสร้าง ซึ่งได้ใช้จากผู้วิจัยได้เข้าไปสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้านนานพอสมควร จน
เกิดความไว้วางใจและให้ความเป็นกันเองมีความรู้สึกเหมือนกับผู้วิจัยเป็นคนในชุมชน ผู้วิจัยใช้
การสัมภาษณ์แบบเรียงขานบรรยากาศที่เป็นกัลยาณมิตร ไม่มีพิธีการหรือรูปแบบที่เป็นทางการ
การสัมภาษณ์ทุกครั้งผู้วิจัยใช้รูปแบบอย่างนี้ทุกครั้งไป ซึ่งไม่ได้ทำให้ข้อมูลที่ได้นั้นขาดหาย
หรือไม่สมบูรณ์แต่อย่างใดเลย

2.6 การบันทึกภาคสนาม ซึ่งตัวผู้วิจัย ได้จัดสร้างขึ้นมาบันทึกเกี่ยวกับรายละเอียด
ของข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ การสังเกตเห็นและบริบทหรือสภาพแวดล้อมที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
ในขณะที่ทำการศึกษาวิจัย

2.7 การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมและการสังเกตการณ์
โดยทั่วไป ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้ร่วมกันควบคู่กัน ไปตลอดการศึกษาวิจัย

2.8 การสนทนากลุ่ม เป็นเครื่องมืออีกชนิดหนึ่งที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาวิจัยโดยมี
การจัดกลุ่มสนทนาในระดับหัวหน้ากลุ่ม การสนทนากลุ่มผู้วิจัยได้ใช้พลวัตของกลุ่มเป็นตัวกระตุ้น
ให้สมาชิกในกลุ่ม ได้แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยในขณะที่สนทนากัน ความคิดของคนหนึ่งใน
กลุ่มสนทนาสามารถไปกระตุ้นให้สมาชิกภายในกลุ่มคนอื่นๆ อยากพูดคุย อยากแสดงความคิด
เห็นและประสบการณ์ที่ตัวเองมีออกมาให้คนอื่นในกลุ่มได้รับรู้

2.9 อุปกรณ์ที่ช่วยประกอบในการวิจัย ได้แก่ เทปพร้อมเครื่องบันทึกเสียง ซึ่งใช้
บันทึกคำ

2.10 เวทีการเรียนรู้ เวทีการเรียนรู้หรืออีกนัยหนึ่ง คือ ระบบจัดการการเสวนาของ
ชุมชน เป็นที่พบปะแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ และความคิดเห็น เวทีการเรียนรู้จึง
ไม่ได้มีความหมายเพียงการนัดคนมาชุมนุมและพูดคุยกัน ต้องสื่อความหมายในมิติทางสังคม
วัฒนธรรมของชุมชน ต้องมีการเตรียมการก่อนการชุมนุม การกำหนดประเด็นการพูดคุย และ
ประเด็นต่อเนื่องจากการเสวนา มีการจัดระบบการประชุม มีการบันทึก มีการกำหนดประเด็นและ
สร้างเวทีย่อยอย่างต่อเนื่องหลังการประชุม และจัดการเสวนาเป็นเวทีย่อยหลายครั้ง โดยมีการ
เชื่อมโยงให้ประเด็นและเนื้อหาให้ต่อเนื่องกัน เวทีการเรียนรู้ทำแผนแม่บทชุมชน ตามปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียง มี 6 เวทีดังนี้

2.10.1 เวทีที่ 1เปิดโลกแห่งการเรียนรู้ ทำความเข้าใจวิธีการ ให้เรียนรู้เรื่องประวัติศาสตร์ชุมชนโดยคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน กำหนด “การบ้าน” ให้ไปทำข้อมูลรายรับ รายจ่าย หนี้สิน ของแต่ละครัวเรือน

2.10.2 เวทีที่ 2 นำข้อมูลรายรับ รายจ่าย หนี้สิน มาวิเคราะห์ ประเมิน ประมวล ถึงทิศทาง การแก้ปัญหาและพัฒนา กำหนด “การบ้าน” การทำข้อมูลทรัพยากร ความรู้ ภูมิปัญญา และสุขภาพ

2.10.3 เวทีที่ 3 นำข้อมูลทรัพยากร ความรู้ ภูมิปัญญา สุขภาพ มาวิเคราะห์ ประเมิน ประมวล ถึงทิศทาง การแก้ปัญหาและพัฒนา กำหนด “การบ้าน” ให้ทำข้อมูลด้านกลุ่มองค์กร เครือข่าย

2.10.4 เวทีที่ 4 นำข้อมูลด้านกลุ่มองค์กร เครือข่าย มาวิเคราะห์ ประเมิน ประมวล ถึงทิศทาง การแก้ปัญหาและพัฒนา

2.10.5 เวทีที่ 5 การนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ นำเสนอแผนแม่บทชุมชน บ้านห้วยเตง ประกอบด้วยแผนงาน โครงการ และกิจกรรม

2.10.6 เวทีที่ 6 การทำประชาพิจารณ์แผนแม่บทชุมชนบ้านห้วยเตง การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเน้นความสำคัญที่การจัดเวทีเรียนรู้ ประเด็นเนื้อหาที่สำคัญในเวที การเรียนรู้การทำแผนแม่บทชุมชน เช่น เรื่องเศรษฐกิจชุมชน รายได้ รายจ่าย หนี้สิน ปัญหาของชุมชน สุขภาพของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ผลผลิตของชุมชน แต่ละประเด็นมีข้อมูลมาจากแบบบันทึกและแบบสำรวจมีการสรุปและนำเสนอเข้าสู่เวที เป็นฐานการเรียนรู้ เพื่อให้การวิเคราะห์-สังเคราะห์วางอยู่บนฐานความเป็นจริงของชุมชน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลในพื้นที่ ผู้วิจัยเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชนด้วยตัวเอง ผู้วิจัยยังมีผู้ช่วยวิจัยคือคณะทำงานแผนแม่บทชุมชนที่รับผิดชอบข้อมูลแต่ละด้าน ช่วยเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิจัยวางแผนในการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้เป็นขั้นตอนดังนี้

3.1 โครงสร้างการทำข้อมูล ผู้วิจัยนำมาเป็นขั้นตอนแรกในการดำเนินงานให้ได้มาซึ่งข้อมูลในการทำวิจัย

3.2 การสร้างความคุ้นเคย และความสัมพันธ์กับชุมชนผู้วิจัยมีความมุ่งมั่นเพื่อให้งานวิจัยเชิงคุณภาพดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ได้รับทราบข้อมูลที่ชัดเจนและมีความน่าเชื่อถือมากที่สุด การที่จะเป็นเช่นนั้นได้จะต้องมีการสร้างความคุ้นเคยและสร้างการยอมรับจากชาวบ้านในชุมชนเสียก่อน โดยการแนะนำตัวอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งผู้วิจัยได้ไปแนะนำตัวผู้ใหญ่บ้านเป็น

คนแรกและผู้หน้าที่เป็นทางการและไม่ทางการเป็นคนต่อมาที่ผู้วิจัยแนะนำตัวให้คนในชุมชนทราบว่า ผู้วิจัยนั้นเข้ามาในชุมชนเพื่ออะไร มีวัตถุประสงค์อะไร เมื่อชุมชนมีกิจกรรมผู้วิจัยก็จะเข้าร่วมกิจกรรมด้วย จึงทำให้ผู้วิจัยสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชนได้

3.3 การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมการสังเกต นอกจากสภาพของพื้นที่และวิถีชีวิตประจำวันของผู้คนในชุมชนแล้ว ผู้วิจัยยังใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างหรือแบบไม่เป็นทางการควบคู่กับการสังเกตการณ์ และผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญในการหาโอกาสเข้าไปสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมคือ กิจกรรมของหมู่บ้านเช่นการประชุมหมู่บ้านประจำเดือน การออมทรัพย์ประจำเดือน หรือกิจกรรมงานพัฒนาอื่นๆ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม นอกจากจะทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ด้วยตนเองแล้ว การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการหรือสอบถามแลกเปลี่ยนกับสมาชิกในชุมชนก็ทำให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนแก่ผู้วิจัยเพิ่มมากขึ้นด้วย แต่ทั้งนี้ตัวผู้วิจัยเองต้องได้รับการยอมรับและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ให้ข้อมูล ซึ่งในส่วนนี้ผู้วิจัยเองได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน รวมทั้งผู้นำอาวุโสของชุมชน ก็ได้ช่วยเหลือในการถ่ายทอดข้อมูลต่างๆ ให้ผู้วิจัยทราบและทุกครั้งที่ได้รับข้อมูลก็จะมีการตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูลจากบุคคลที่สามทุกครั้งไป

3.4 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกตัวผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในสนามก่อนจึงจะดำเนินการสัมภาษณ์ เพราะต้องการที่จะนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของการทำ การวิจัยครั้งนี้ โดยตรวจสอบว่าควรรวบรวมข้อมูลอะไรบ้าง ที่สามารถตอบสนองวัตถุประสงค์ได้ครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมด หลังจากนั้นก็ทำการแลกเปลี่ยนพูดคุยกับกลุ่มบุคคลต่างๆ ที่กล่าวไว้ในตอนต้น พร้อมทั้งตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ซ้ำ ในประเด็นเดียวกันด้วยคำถามต่างๆ กับบุคคลอื่นๆ โดยส่วนใหญ่ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในลักษณะกลุ่มบ้าง โดยตัวผู้วิจัยเป็นผู้ซักประเด็นคำถาม แต่เมื่อพิจารณาเห็นว่าการใช้ข้อมูลบางอย่าง โดยตัวผู้วิจัยเป็นผู้ซักประเด็นคำถาม แต่เมื่อพิจารณาเห็นว่าทำให้ข้อมูลบางอย่างของผู้ถูกวิจัยมีความอ่อนไหวต่อการเกิดความคิดเห็นไม่ตรงกันในกลุ่ม อันจะนำไปสู่การประนีประนอมทางความคิด ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงออกมา ผู้วิจัยก็จะนำประเด็นไปสัมภาษณ์เจาะลึกเป็นรายบุคคล ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกนี้ ส่วนใหญ่ ผู้วิจัยใช้กับผู้นำของหมวดหรือหัวหน้าหมวดต่างๆ ซึ่งถือได้ว่าเป็นบุคคลหรือผู้ให้ข่าวสำคัญเป็นหลัก และสัมภาษณ์บุคคลอื่นๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นส่วนเสริมเพื่อความต้องการข้อมูลเพิ่มเติมหรือความถูกต้องของข้อมูล

3.5 การสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมืออีกประเภทหนึ่งที่ผู้วิจัยได้ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยการจัดกลุ่มสนทนากับ แกนนำชุมชน กลุ่ม อสม. กรรมการหมู่บ้าน กรรมการกลุ่มออมทรัพย์ การสนทนากลุ่มผู้วิจัยได้ใช้พลวัตของกลุ่ม เป็นสิ่งกระตุ้นให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็น

และทัศนียภาพเปิดเผยและจริงใจขณะที่มีการสนทนากันความคิดเห็นของคนหนึ่งในกลุ่มสามารถไปกระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่ม อยากพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านหรือการร่วมกันแก้ปัญหาต่าง ๆ ในขณะที่สนทนากัน ผู้วิจัยก็จะคอยควบคุมไม่ให้คุยนอกประเด็นและคอยตั้งประเด็นในการพูดคุยเป็นบางครั้ง ในการใช้เครื่องมือนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ภายหลังจากการที่ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ การสังเกตมาได้เวลาพอสมควรแล้วทั้งนี้เพื่อต้องการนำข้อมูลที่ได้รับในตอนแรกมาใช้เป็นประโยชน์ในการตั้งประเด็นในการสนทนา

4. ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยมีการเตรียมการก่อนที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยมีความพร้อมในการดำเนินเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วจึงได้เดินทางไปยังพื้นที่ที่ทำการวิจัย คือ ชุมชนบ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประมาณ 7 เดือน เริ่มตั้งแต่ต้นเดือนเมษายน 2556 ถึงเดือนมกราคม 2557 แต่ตลอดระยะเวลาประมาณ 10 เดือนนี้ ตัวเองไม่ได้อาศัยอยู่ในชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามโดยตลอดแต่ผู้วิจัยใช้เวลาส่วนหนึ่ง เพื่อกลับมาพบอาจารย์ที่ปรึกษาและทำการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปข้อมูลแล้วกลับไปยังชุมชนเพื่อทำการสำรวจและวิเคราะห์ สรุปข้อมูลอีกจนถึงการทำการวิเคราะห์ สรุปข้อมูลอีกจนถึงการทำการวิเคราะห์และสรุปขั้นสุดท้าย รวมระยะเวลาที่อยู่ในชุมชนอย่างต่อเนื่องประมาณ 7 เดือน

ตลอดระยะเวลาประมาณ 7 เดือน ที่ผู้วิจัยเข้าไปอาศัย และทำการเก็บรวบรวมข้อมูล และจัดเวทีเรียนรู้อยู่ในชุมชนนั้น ผู้วิจัยได้แบ่งการทำงานออกเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะแรก ในช่วงต้นเดือนเมษายน 2556 ผู้วิจัยได้เข้าไปในชุมชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์และความคุ้นเคยกับบุคคลต่างๆ ในชุมชน ซึ่งในการเข้าไปในชุมชนระยะแรก ผู้วิจัยได้ไปพบผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโสเพื่อแนะนำตัวผู้วิจัยถึงวัตถุประสงค์ของการเข้ามาในชุมชน ต่อจากนั้นผู้ใหญ่บ้านได้พาไปพบกับแกนนำกลุ่มองค์กร ผู้วิจัยไปเยี่ยมชมสถานที่ต่างๆ ในหมู่บ้าน เช่นที่ตั้งของกลุ่มองค์กร โรงเรียน สถานีอนามัย จากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ผู้คนในชุมชนไม่ค่อยรู้สึกแปลกใจที่ผู้วิจัยเข้าไปอยู่ในชุมชน นอกจากนั้น ผู้วิจัยก็เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น การประชุมหมู่บ้าน การประชุมกลุ่มออมทรัพย์ หลังจากที่ผู้วิจัยได้สร้างความสัมพันธ์กับผู้คนในชุมชนพอสมควรแล้ว ก็ได้เริ่มทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเริ่มต้นศึกษาจากสภาพทั่วไปของชุมชน ประวัติศาสตร์ของชุมชน และแหล่งข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ศึกษาได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และกรรมการกลุ่มต่างๆ รวมทั้งที่มีที่มมีส่วนและไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของกลุ่ม จึงกล่าวได้ว่าในระยะแรกของการเก็บรวบรวมข้อมูลของผู้วิจัยดำเนินและ

เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ ได้แก่ศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนประวัติศาสตร์ชุมชน นอกจากนี้ตัวผู้วิจัยยังได้สร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชน

ระยะที่ 2 ในช่วงต้นเดือนพฤษภาคม 2556 ถึงปลายเดือนกันยายน 2556 ซึ่งในระยะที่ 2 นี้ ผู้วิจัยได้รู้จักกับผู้คนในชุมชนและมีความรู้จักมักคุ้นสนิทสนมมากขึ้น จึงได้เริ่มทำการเพื่อเตรียมการทำแผนแม่บทตามกระบวนการ ได้แก่การออกแบเครื่องมือเก็บข้อมูล การประสานงาน สร้างทีมเพื่อจัดตั้งคณะทำงาน การวางแผนเก็บข้อมูลร่วมกับคณะทำงาน และการ จัดเวทีเรียนรู้เพื่อทำแผนแม่บทชุมชนตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ระยะที่ 3 ในช่วงต้นเดือนตุลาคม 2556 – ธันวาคม 2556 ผู้วิจัยได้ใช้เวลาช่วงสุดท้ายนี้เป็นช่วงที่ต้องเดินทางเข้าออกหมู่บ้านเป็นระยะๆ เพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่าง ๆ ที่ได้ทำการเก็บข้อมูลมาแล้วใน 2 ช่วงที่ผ่านมา โดยเฉพาะถ้าหากว่าข้อมูลในส่วนใดได้ไม่ครบตามที่ผู้วิจัยต้องการหรือไม่สมบูรณ์และไม่ชัดเจน ก็จะไปติดตามเก็บข้อมูลในส่วนนั้น ๆ ให้ครบประเด็นที่ต้องการ

5. การตรวจสอบข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้มีความตระหนักเป็นอย่างยิ่งถึงประเด็นของการศึกษาวิจัย คือ ข้อมูลที่ได้รับจากการเก็บรวบรวมศึกษานั้นมีความชัดเจนสมบูรณ์ ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและในขณะเดียวกันก็สามารถตอบปัญหาของการวิจัยได้อย่างชัดเจนสมบูรณ์มีความสอดคล้องกับกรอบทางความคิดในการวิจัย โดยผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลทุกครั้งที่ทำการศึกษาข้อมูล มีการบันทึกข้อมูลที่รวบรวมได้อย่างเป็นระบบโดยจัดทำบันทึกข้อมูลขึ้นมาเป็นการเฉพาะ สามารถแยกแยะหมวดหมู่ประเภทของข้อมูล ตลอดจนการตรวจสอบข้อมูลได้อย่างสะดวก ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ซึ่งมีวิธีการดังนี้

5.1 การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าหรือการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูลเป็นการตรวจสอบซึ่งแหล่งของข้อมูลที่ได้มา โดยประกอบด้วยแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล ซึ่งจะพิจารณาว่าข้อมูลที่ได้นั้นต่างเวลา ต่างสถานที่ และต่างบุคคลที่ให้ข้อมูล จะเป็นข้อมูลที่ตรงกันหรือไม่ถ้าหากว่าข้อมูลที่ได้นั้น เหมือนกันหรือซ้ำกัน ๆ กัน ผู้วิจัยถือว่าข้อมูลที่ได้นั้นมีความน่าเชื่อถือได้ และเป็นข้อมูลจริง จึงทำการจดบันทึกข้อมูลเหล่านั้นไว้

5.2 การตรวจสอบวิธีการรวบรวมข้อมูลแบบสามเส้า ตัวผู้วิจัยได้ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง หรือสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการซักถาม พร้อมทั้งศึกษาข้อมูลจากเอกสารและวารสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องหากเป็นข้อมูลที่ซ้ำ ๆ กัน หรือเหมือนกัน ซึ่งผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลตามวิธีการ

ตรวจสอบดังที่กล่าวมาข้อมูลนั้นน่าจะเป็นข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้มีความถูกต้องเป็นจริงตามที่ผู้วิจัยศึกษา และนำข้อมูลเหล่านั้นมาบันทึกลงในแบบบันทึกที่จัดเตรียมไว้ พร้อมกับแยกแยะเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นเพื่อที่จะได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยมีความเชื่อว่า การที่จะให้ข้อมูลมีความหมายก็ต่อเมื่อได้ทำให้ข้อมูลนั้นผ่านกระบวนการวิเคราะห์แล้วเท่านั้น รวมทั้งทำให้เกิดการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นอันดับหนึ่งอันเดียวกันกับการวิจัยที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นระยะเวลาประมาณ 1 ปี จึงมีความจำเป็นที่จะวิเคราะห์ข้อมูลอยู่ตลอดเวลาของการวิจัย โดยผู้วิจัยเห็นว่าผลดีกว่าการทิ้งข้อมูลไว้ก่อน แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์หลังเสร็จสิ้นการเก็บรวบรวมข้อมูล

รูปแบบการวิเคราะห์ข้อมูลที่ผู้วิจัยใช้ประโยชน์อย่างมากคือ เวทีเรียนรู้ตามกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนทั้ง 6 และเวทีการสนทนาแลกเปลี่ยน การสนทนา นอกรอบอย่างไม่เป็นทางการ โดยกระทำอย่างต่อเนื่องทั้งในและนอกพื้นที่การวิจัย เวทีสนทนาจะมีผู้ร่วมสนทนาตั้งแต่ 2-5 คนโดยผู้ร่วมสนทนานั้นจะเป็นกลุ่มผู้รู้ ผู้อาวุโสและผู้นำชุมชน รวมทั้งนักพัฒนาองค์กรเอกชน ซึ่งผู้วิจัยถือว่าบุคคลเหล่านั้นเป็นคลังข้อมูล ที่มีภูมิความรู้และใกล้ชิดกับชุมชน โดยผู้วิจัยจะหาโอกาสไปร่วมสนทนาอย่างเป็นธรรมชาติ และในบางครั้งก็ได้เชิญบุคคลดังกล่าวมาร่วมสนทนาและเปลี่ยนสถานที่แล้วแต่ความเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเป็นกันเองมากที่สุด

เวทีสนทนาจะเริ่มขึ้นโดยผู้วิจัยจะนำเสนอประเด็นที่เกิดขึ้นในสนาม นำมาเป็นประเด็นในการแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็นนานาทัศนะการสนทนาแต่ละครั้งจะมีความหลากหลายของประเด็น ดังนั้นในขณะที่แลกเปลี่ยนผู้วิจัยจึงได้แยกแยะประเด็นให้สัมพันธ์และเชื่อมโยงกัน รวมทั้งพยายามย่อข้อมูลไปพร้อมกันด้วย ข้อจำกัดของการวิเคราะห์ในรูปแบบการสนทนาแลกเปลี่ยนแนวคิดแบบนี้ ผู้วิจัยจะต้องตั้งประเด็นให้ครอบคลุมและสร้างประเด็นคำถามให้ต่อเนื่องตลอดเวลาในการสนทนา

ขณะเดียวกันผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้ผ่านการวิเคราะห์แล้วจากเวทีเรียนรู้การทำแผนแต่ละครั้ง มาจัดความสัมพันธ์และจัดหมวดหมู่ให้เชื่อมโยงสัมพันธ์กับประเด็นเพื่อจัดทำกรอบแผน และในด้านอื่นๆซึ่งผู้วิจัยได้ใช้การบันทึกประเด็นของข้อมูลโดยใช้แผนภาพโยงให้เห็นความสัมพันธ์ไว้เป็นลำดับ จากนั้นก็จะบันทึกประเด็นย่อยลงไปแผนภาพ ก่อนนำมาเป็นกรอบในการนำเสนอรายงานการวิจัยต่อไป ขณะที่การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมของผู้วิจัยแล้วทำการกำหนดคำถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ แลกเปลี่ยนกับกลุ่มบุคคลเป้าหมาย ก็เป็นขั้นตอนและเทคนิคอย่างหนึ่ง ที่ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ค้นคว้าศึกษาข้อมูลเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและเรื่องอื่นๆจากเอกสาร เพื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลสนาม แผนแม่บท กิจกรรมการพัฒนา โดยอาศัยข้อมูลจากสนามเป็นเกณฑ์ในการจัดความสัมพันธ์ แล้วย่อยข้อมูลที่ได้ให้เป็นหมวดหมู่เพื่อความสมบูรณ์ ตลอดจนต่อวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลจากสนามและจากเอกสารดำราในการวิจัยครั้งนี้จึงไม่ได้เป็นการคัดกรองหรือย่อยข้อมูลแต่เพียงอย่างเดียว นัยยะของการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาวิจัย ได้เกิดจากการแลกเปลี่ยนความรู้ และความคิดเห็นร่วมกันระหว่าง ผู้วิจัยกับผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ และกลุ่มบุคคลเป้าหมาย โดยเฉพาะกลุ่มผู้อาวุโสซึ่งเป็นผู้รู้ของชุมชน และนักพัฒนาผู้ทำงานคลุกคลีอยู่กับชุมชนอย่างต่อเนื่อง ตลอดช่วงของการศึกษาวิจัย รวมทั้งการจัดการสัมพันธ์ของข้อมูลโดยการทำ ความเข้าใจในมุมมองที่เป็นองค์รวม ให้เป็นภาพของการเคลื่อนไหวและดำรงอยู่ สิ่งเหล่านี้จึงนับว่าเป็นหัวใจของการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์ มาจัดทำกรอบในการเขียนเป็น โครงเรื่อง เพื่อนำเสนอผลการวิจัย ด้วยการเขียนเชิงพรรณนาวิเคราะห์ประกอบด้วยการบรรยาย ตาราง และ ภาพประกอบ

สรุปผล

กระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราชสรุปผลดังนี้

1. การศึกษากระบวนการทำแผนแม่บทชุมชน บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.1 บริบทชุมชนบ้านห้วยเตง มีครัวเรือน 63 ครัวเรือน จำนวนประชากรในปัจจุบัน 249 คน ชาย 114 คน หญิง 135 คน ในอดีตได้มีการประกอบอาชีพแบบเดียวกันทั้งหมดบ้านคือทำไร่ปลูกข้าวและปลูกผัก และนำผลผลิตไปแลกเปลี่ยนสินค้าอุปโภคบริโภคที่ครอบครัวขาดแคลน หลังจากการเก็บเกี่ยวหรือหมดฤดูกาลแล้วจะปลูกยางพารา หรือผลไม้ แต่ในปัจจุบันการทำไร่ปลูกข้าวหรือผัก ของชาวบ้านในชุมชนได้เปลี่ยนแปลงเป็นสร้างสวนยางพาราและสวนผลไม้ เป็นอาชีพหลัก ชุมชนบ้านห้วยเตงมีเนื้อที่ทั้งหมด 1,400 ไร่ การถือครองที่ดินภายในชุมชนโดยส่วนมากจะถือครองที่ดินที่มี โคนดที่ดิน หรือ นส.3 ก ซึ่งมีลักษณะขนาดเล็ก โดยผู้ที่มีที่ดินมากที่สุดในชุมชน 25 ไร่เศษเท่านั้น โดยทั่วไปแล้วจะมีการถือครองที่ดินเฉลี่ยครอบครัวละประมาณ 5-10 ไร่ ทั้งนี้เพราะที่ทำกินมีจำนวนจำกัดอยู่ในเขตหุบเขาหลวง และบางส่วนแบ่งให้ลูกหลานที่ขยายครอบครัว

เพิ่มขึ้นประชากรส่วนใหญ่จะตั้งถิ่นฐานที่ราบลุ่มเชิงเขา รายได้ของประชากรในเขตชุมชนบ้านห้วยเตง ส่วนใหญ่จะได้มาจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของชาวบ้านห้วยเตงต้องประสบปัญหาหารายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่ายจึงต้องไปกู้หนี้ยืมสินจากกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์การเกษตร ธนาคารพาณิชย์ ที่หนักที่สุดคือการกู้หนี้ยืมสินนอกระบบ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจึงทราบว่าแต่ละครัวเรือนมีหนี้สิน

1.2 บริบทชุมชนที่มีผลต่อการจัดกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนบ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นชุมชนใหม่ที่เกิดขึ้นไม่นานแต่เป็นชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทางการเกษตร ด้วยทรัพยากร ดิน น้ำ อากาศ ที่เหมาะสมประกอบด้วย การคมนาคมสะดวก จึงมีคนมาตั้งถิ่นฐานหลักแหล่งอย่างมั่นคง ด้านอาชีพการเกษตรชุมชนบ้านห้วยเตง เป็นชุมชนที่มีสวนยางพารา สวนผลไม้และพืชเศรษฐกิจประเภทยืนต้น ระยะเวลา การทำแผนแม่บทชุมชนทำให้เกิดประโยชน์ ต่อคนในชุมชนโดยตรง ทั้งการป้องกันปัญหาระยะยาวที่จะเกิดขึ้น การแก้ปัญหาระยะสั้น และการทำแผนพัฒนาเพื่อความมั่นคงของชีวิต ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงบริบทชุมชนด้านวัฒนธรรม ชุมชนบ้านห้วยเตง เป็นชุมชนที่ต้นทุนทางวัฒนธรรมสูง คนมีความร่วมมือร่วมใจในกิจกรรมต่าง ๆ ด้านสังคมได้ดี ด้านการปกครองและกิจกรรมสาธารณะ ชุมชนบ้านห้วยเตง มีความโดดเด่นด้านกิจกรรมสาธารณะ โดยร่วมมือกับเทศบาลตำบลทอนหงส์ ได้มีผลงานเศรษฐกิจพอเพียงจนได้รับรางวัลดีเด่นจากเทศบาลตำบลทอนหงส์ มีผักปลอดสารพิษ ออกสู่ตลาดทุกวัน มีกิจกรรมกลุ่ม ชมรมรักสุขภาพ มีการจัดระบบกลุ่มล้าน โดยมีประธานชุมชนคอยขับเคลื่อนกิจกรรมที่สนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่นเป็นระยะ ชุมชนบ้านห้วยเตง ที่ได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลในด้านสังคมต่าง ๆ คอยขับเคลื่อนกิจกรรมที่สนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่นเป็นอย่างดี ทำให้ก่อเกิดกลุ่มในชุมชน มีกลุ่มผักปลอดสารพิษ ชมรมรักสุขภาพ ทำให้การทำแผนพัฒนาเพื่อความมั่นคงของชีวิต ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

2. การศึกษาการทำแผนแม่บทชุมชน (แผนอาชีพ แผนมาตรการสร้างความอยู่เย็นเป็นสุข แผนมาตรการสร้างชุมชนเข้มแข็งและแผนมาตรการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของประชาชน) บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้จัดทำเวทีการเรียนรู้ 4 เวที คือ

2.1 เวทีที่ 1 เปิดโลกแห่งการเรียนรู้และวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน ทำความเข้าใจวิธีการ ให้เรียนรู้เรื่องประวัติศาสตร์ชุมชนโดยคนเล่าคนแก่ในชุมชน กำหนด “การบ้าน” ให้ไปทำข้อมูลรายรับ รายจ่าย หนี้สิน ของแต่ละครัวเรือน นำข้อมูลรายรับ รายจ่าย หนี้สิน มาวิเคราะห์ ประเมิน ประมวล ถึงทิศทางการแก้ปัญหาและพัฒนา

2.2 เวทีที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแกนนำที่เข้าร่วมกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชน และวิเคราะห์ สรุปผลเกี่ยวกับการแก้ปัญหาความยากจนพร้อมทั้งแผนพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อนำไปสู่การทำแผนแม่บทชุมชน

2.3 เวทีที่ 3 ผู้เข้าร่วมในเวทีประชาพิชัย ได้นำเสนอแผนนำไปสู่แผนการส่งเสริมสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนบ้านห้วยเตง ได้ดังนี้

2.3.1 แผนอาชีพที่ 1 แผนมาตรการสร้างเสริมสุขภาพและอาชีพเสริมให้แก่ชุมชนของประชาชนชาวบ้านห้วยเตง คือ ชุมชนต้องมีอาหารที่ดี โดยกำหนดให้ครัวเรือนปลูกผักเพื่อสุขภาพขึ้นบริเวณภายในครัวเรือนที่เหลือจึงนำมาจำหน่ายให้แก่ชุมชนภายนอก ให้ครัวเรือนมีเนื้อสัตว์ไว้กินทุกครัวเรือน และให้ครัวเรือนลดต้นทุนในการประกอบอาชีพ

2.3.2 แผนอาชีพที่ 2 แผนมาตรการสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชนคือ มีแหล่งเงินทุนด้านอาชีพเงินทุนเพื่อการศึกษาบุตรหลาน และด้านการรักษาพยาบาล

2.3.3 แผนอาชีพที่ 3 แผนมาตรการสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีแหล่งทุนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ร่วมกันสร้างกลุ่มอาชีพด้านต่าง ๆ พัฒนาศักยภาพด้านอาชีพก่อสร้าง เสริมสร้างศักยภาพรับจ้างด้านการเกษตร และกลุ่มอาชีพรับจ้างทั่วไป

2.3.4 แผนอาชีพที่ 4 แผนมาตรการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของประชาชน โดยการเข้าวัดฟังธรรมทุกวันพระ และการจัดตั้งกลุ่มกองทัพนธรรมขึ้นในชุมชน

2.4 เวทีที่ 4เวทีประชาพิจารณ์ประเมินผลการใช้แผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าชาวบ้านห้วยเตงได้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ในเวทีเปิดโลกการเรียนรู้ มีการเสนอ ความคิดเห็นกันหลากหลาย รู้จักรากเหง้าและเอกลักษณ์ รู้จักศักยภาพและทุน ชาวบ้านห้วยเตงได้ตระหนักที่จะทำบัญชีครัวเรือน เรียนรู้จากตัวอย่างและความสำเร็จของชุมชนอื่น สามารถวิเคราะห์ข้อมูลและค้นหาทางเลือกใหม่ตามแนวทงเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน และได้นำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนบ้านห้วยเตงได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

อภิปรายผล

กระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราชอภิปรายผลดังนี้

1. การศึกษากระบวนการทำแผนแม่บทชุมชน บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ในด้านบริบทชุมชนบ้านห้วยเตง มีครัวเรือน 63 ครัวเรือน

จำนวนประชากรในปัจจุบัน 249 คน ชาย 114 คน หญิง 135 คน ในอดีตได้มีการประกอบอาชีพแบบเดียวกันทั้งหมู่บ้านคือทำไร่ปลูกข้าวและปลูกผัก และนำผลผลิตไปแลกเปลี่ยนสินค้าอุปโภคบริโภคที่ครอบครัวขาดแคลน หลังจากการเก็บเกี่ยวหรือหมดฤดูการผลิตจะปลูกยางพารา หรือผลไม้ แต่ในปัจจุบันการทำไร่ปลูกข้าวหรือผัก ของชาวบ้านในชุมชนได้เปลี่ยนแปลงเป็นสร้างสวนยางพาราและสวนผลไม้ เป็นอาชีพหลัก ชุมชนบ้านห้วยเตงมีเนื้อที่ทั้งหมด 1,400 ไร่ การถือครองที่ดินภายในชุมชนโดยส่วนมากจะถือครองที่ดินที่มีโฉนดที่ดิน หรือ นส.3 ก ซึ่งมีลักษณะขนาดเล็ก โดยผู้ที่มีที่ดินมากที่สุดในชุมชน 25 ไร่เศษเท่านั้น โดยทั่วไปแล้วจะมีการถือครองที่ดินเฉลี่ยครอบครัวละประมาณ 5-10 ไร่ ทั้งนี้เพราะที่ทำกินมีจำนวนจำกัดอยู่ในเขตหุบเขาหลวง และบางส่วนแบ่งให้ลูกหลานที่ขยายครอบครัวเพิ่มขึ้น ประชากรส่วนใหญ่จะตั้งถิ่นฐานที่ราบลุ่มเชิงเขา รายได้ของประชากรในเขตชุมชนบ้านห้วยเตง ส่วนใหญ่จะได้มาจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของชาวบ้านห้วยเตงต้องประสบปัญหา รายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่ายจึงต้องไปกู้หนี้ยืมสินจากกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ การเกษตร ธนาคารพาณิชย์ ที่หนักที่สุดคือการกู้หนี้ยืมสินนอกระบบ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจึงทราบว่าแต่ละครัวเรือนมีหนี้สิน ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ อนุชาติ ศปวัน (2547 : บทคัดย่อ) การศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการทำแผนแม่บทชุมชน ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งกวาว อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ประกอบไปด้วยหมู่บ้าน 13 หมู่บ้าน เป็นชุมชนมีการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่ยุคล้านนา มีประวัติศาสตร์ของชุมชนยาวนานกว่า 700 ปีมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่เรียบง่ายสามารถพึ่งตนเองคงไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ เป็นเมืองที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นเป็นของตนเอง ต่อมาได้เข้าสู่ยุคการเปลี่ยนแปลงเมื่อมีการสร้างทางรถไฟมายังภาคเหนือทำให้เกิดการขยายตัวของระบบทุนนิยม มีความต้องการใช้เงินตราของชุมชนในการซื้อสิ่งของจากนอกชุมชนมากขึ้น เป็นพัฒนาการที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและส่งผลกระทบต่อมากขึ้น การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในช่วง 40 ปีที่ผ่านมาได้มีการตัดถนนเข้าไปในหมู่บ้าน มีการนำไม้ไผ่ออกนอกชุมชนอย่างมากทำให้ป่าหมดไป ชาวบ้านเปลี่ยนวิธีการผลิตมาเป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว วิถีชีวิตชุมชนเปลี่ยนไป การเกษตรต้องลงทุนสูงชาวบ้านเริ่มกู้เงินมาขยายผลผลิตโดยนำเงินที่ได้มาซื้อปุ๋ย และยาฆ่าแมลง ผลผลิตในระยะแรกๆ ได้ผลผลิตดี แต่ในปีต่อๆ มาพบว่าดินเริ่มมีปัญหาจึงต้องเพิ่มปุ๋ยและยาฆ่าแมลง ทำให้ต้องลงทุนเพิ่มขึ้นและบางปีแห้งแล้งเนื่องจากระบบนิเวศน์เปลี่ยนไป จึงทำให้ชาวบ้านต้องเป็นหนี้เพิ่มมากขึ้น และเป็นที่มาของปัญหาความยากจน สาเหตุมาจากการไม่มีที่ดินเป็นของตนเองหรือมีที่ดินน้อย ไม่มีคนเลี้ยงดูหรือดูแล เป็นผู้สูงอายุ ขาดแรงงานช่วยทำงาน และในครอบครัวมีคนพิการร่วมอยู่ด้วย ชีวิตของคนจนดำเนินชีวิตด้วยการพึ่งพิงการเกษตรเป็นหลัก รายได้เสริมคือการรับจ้างทั้งในและนอกหมู่บ้าน รายได้จึงขึ้นอยู่กับความขยันความอดทน

และการ ต่อสู้ชีวิตส่วนบุคคล การแก้ปัญหาเมื่อไม่มีเงินหรือจำเป็นต้องใช้เงิน คือ การกู้ยืมเงินจากญาติพี่น้อง และทำงานหาเงินมาใช้คืนภายหลัง หากเป็นผู้สูงอายุก็ขอให้ญาติพี่น้องหรือบางคนก็ได้รับเบี้ยยังชีพ จากองค์การบริหารส่วนตำบล กล่าวได้ว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่แต่เดิมเป็นเกษตรกรที่ผลิตเพื่อยังชีพแต่เมื่อสังคมเปลี่ยนไปพวกเขาไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับเศรษฐกิจตามระบบทุนนิยมที่กลุ่มทุนอาศัยความได้เปรียบในด้านกลไกการตลาด ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงกลายเป็นคนยากจนในที่สุด ด้านบริบทชุมชนที่มีผลต่อการจัดกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนบ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นชุมชนใหม่ที่เกิดขึ้นไม่นานแต่เป็นชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทางการเกษตร ด้วยทรัพยากร ดิน น้ำ อากาศ ที่เหมาะสม ประกอบด้วยการคมนาคมสะดวก จึงมีคนมาตั้งถิ่นฐานหลักแหล่งอย่างมั่นคง ด้านอาชีพการเกษตรชุมชนบ้านห้วยเตง เป็นชุมชนที่มีสวนยางพารา สวนผลไม้และพืชเศรษฐกิจประเภทยืนต้น ระยะเวลา การทำแผนแม่บทชุมชนทำให้เกิดประโยชน์ ต่อคนในชุมชน โดยตรง ทั้งการป้องกันปัญหาระยะยาวที่จะเกิดขึ้น การแก้ปัญหาระยะสั้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ ประยงค์ วรรณรงค์ (2547) ที่กล่าวว่า แผนแม่บทชุมชนคือผลผลิตของการเรียนรู้ของชุมชน การเรียนรู้ของชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา กระบวนการของแผนแม่บทชุมชนจึงเป็นเครื่องมือประเภทหนึ่งที่จะทำให้คนในชุมชนได้มีโอกาสเรียนรู้ร่วมกัน แต่การเรียนรู้จากกระบวนการนี้เพียงเพื่อทำให้เกิดแนวคิด ได้ทิศทางที่ถูกต้อง ได้ข้อมูลที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด แต่การจะให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงจะต้องมีการนำไปปฏิบัติ และการทำแผนพัฒนาเพื่อความมั่นคงของชีวิต ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวความคิดของ สุนทร กุลวัฒน์วรพงศ์ (2544 : 55-63) กล่าวว่าเศรษฐกิจพอเพียงหรือระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น อาจมองได้ 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่งๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิด เพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ และเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาทตน ตามฐานะ ตามอัตภาพ ที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใดบริบทชุมชนด้านวัฒนธรรม ชุมชนบ้านห้วยเตง เป็นชุมชนที่ต้นทุนทางวัฒนธรรมสูง คนมีความร่วมมือร่วมใจในกิจกรรมต่าง ๆ ด้านสังคมได้ดีซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ เสรี พงศ์พิศ (2548) ได้ที่กล่าวไว้ว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่ชุมชนร่วมกันพัฒนาขึ้นมา โดยกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เข้าใจตนเองและเข้าใจศักยภาพที่เป็น “ทุน” ที่แท้จริงของตนเอง และพบแนวทางในการพัฒนาทุนดังกล่าวไปสู่การพึ่งตนเองด้านการปกครองและกิจกรรมสาธารณะ ชุมชนบ้านห้วยเตง มีความโดดเด่นด้านกิจกรรมสาธารณะ โดยร่วมมือกับเทศบาลตำบลทอนหงส์ ได้มี

ผลงานเศรษฐกิจพอเพียงจนได้รับรางวัลดีเด่นจากเทศบาลตำบลทอนหงส์ มีผักปลอดสารพิษออกสู่ตลาดทุกวัน มีกิจกรรมกลุ่ม ชมรมรักสุขภาพ มีการจัดระบบกลุ่มล้าน โดยมีประธานชุมชน คอยขับเคลื่อนกิจกรรมที่สนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่นเป็นระยะ ชุมชนบ้านห้วยเตง ที่ได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลในด้านสังคมต่าง ๆ คอยขับเคลื่อนกิจกรรมที่สนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่นเป็นอย่างดี ทำให้ก่อเกิดกลุ่มในชุมชน มีกลุ่มผักปลอดสารพิษ ชมรมรักสุขภาพ ทำให้การทำแผนพัฒนาเพื่อความมั่นคงของชีวิต ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ สุวีริยาธิ (2550) ความพอเพียงหมายถึงความพอประมาณความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิธีการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีจิตสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทนความเพียรมีสติปัญญาและความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุสังคมสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

2. การศึกษาการทำแผนแม่บทชุมชน (แผนอาชีพ แผนมาตรการสร้างความอยู่เย็นเป็นสุข แผนมาตรการสร้างชุมชนเข้มแข็ง และแผนมาตรการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของประชาชน)บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้จัดทำเวทีการเรียนรู้ 4 เวที คือ เวทีที่ 1 เปิดโลกแห่งการเรียนรู้และวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน ทำความเข้าใจวิธีการ ให้เรียนรู้เรื่องประวัติศาสตร์ชุมชน โดยคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน กำหนด “การบ้าน” ให้ไปทำข้อมูลรายรับ รายจ่าย หนี้สิน ของแต่ละครัวเรือน นำข้อมูลรายรับ รายจ่าย หนี้สิน มาวิเคราะห์ ประเมิน ประมวล ถึงทิศทางการแก้ปัญหาและพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ ประเวศ วะสี (อ้างถึงในกรมการพัฒนาชุมชน, 2548) ที่กล่าวไว้ว่า แผนแม่บทชุมชน คือ กระบวนการวิเคราะห์ วินิจฉัยปัญหาว่าคืออะไรและจะทำอะไร คือ การวิเคราะห์ทางเลือก เป็นกระบวนการทางปัญญาที่ทรงพลัง เมื่อวิเคราะห์แล้วนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหา กระบวนการจัดทำแผนชุมชนเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Interactive Learning Interaction) เวทีที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแกนนำที่เข้าร่วมกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชน และวิเคราะห์ สรุปผลเกี่ยวกับการแก้ปัญหาความยากจนพร้อมทั้งแผนพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อนำไปสู่การทำแผนแม่บทชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุวิทย์ศรีสาวัต (2533, หน้า 5) ที่กล่าวไว้ว่า ศักยภาพของชุมชนคือขีดความสามารถอันที่จะตอบสนองความต้องการและแก้ไข

ปัญหาของคนส่วนใหญ่ในชุมชน รวมทั้งความสามารถของชุมชนในการประสานความร่วมมือการดำเนินงานกับคนภายในชุมชน ขณะเดียวกันก็ดำเนินการแก้ไขปัญหามาจากภายนอกชุมชนด้วย ทั้งนี้ ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อความปกติสุขในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน องค์ประกอบที่ทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพในการดำเนินการใด ๆ นั้น ได้แก่ โครงสร้างประชากร ระบบเครือญาติ ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศวิทยา โครงสร้างอำนาจ และระบบการปกครอง อาชีพ และระบบการผลิต ปัจจัยในการผลิต และระบบความเชื่อเวทีที่ 3 ผู้เข้าร่วมในเวทีประชาพิชัย ได้นำเสนอแผนนำไปสู่แผนการส่งเสริมสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนบ้านห้วยเตงคือแผนอาชีพที่ 1 แผนมาตรการสร้างเสริมสุขภาพและอาชีพเสริมให้แก่ชุมชนของประชาชนชาวบ้านห้วยเตง คือ ชุมชนต้องมีอาหารที่ดี โดยกำหนดให้ครัวเรือนปลูกผักเพื่อสุขภาพขึ้น บริโภคภายในครัวเรือนที่เหลือจึงนำมาจำหน่ายให้แก่ชุมชนภายนอก กำหนดให้ครัวเรือนมีเนื้อสัตว์ไว้กินทุกครัวเรือน และกำหนดให้ครัวเรือนลดต้นทุนในการประกอบอาชีพแผนอาชีพที่ 2 แผนมาตรการสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชนคือมีแหล่งเงินทุนด้านอาชีพ เงินทุนเพื่อการศึกษาบุตรหลาน และด้านการรักษาพยาบาลแผนอาชีพที่ 3 แผนมาตรการสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีแหล่งทุนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ร่วมกันสร้างกลุ่มอาชีพด้านต่าง ๆ พัฒนาศักยภาพด้านอาชีพก่อสร้างเสริมสร้างศักยภาพรับจ้างด้านการเกษตร และกลุ่มอาชีพรับจ้างทั่วไปและแผนอาชีพที่ 4 แผนมาตรการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของประชาชน โดยการเข้าวัดฟังธรรมทุกวันพระ และการจัดตั้งกลุ่มกองทัพธรรมขึ้นในชุมชนซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของขงจื้อจากจรรยาบรรณ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2548) ที่กล่าวไว้ว่าแผนแม่บทชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของระบบการบริหารจัดการชุมชน ซึ่งแสดงถึงประสิทธิภาพของความร่วมมือและการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนของตน ชุมชนที่สามารถบริหารจัดการกับการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ ชุมชนจะมีการดำเนินการใน 6 เรื่อง คือ มีระบบข้อมูล มีแผนชุมชน มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน มีการนำแผนไปปฏิบัติ มีทุนของชุมชน และมีองค์กรเข้มแข็งอย่างน้อย 1 องค์กร และแนวความคิดของ เสรี พงศ์พิศ (2546) ได้กล่าวถึงผลที่ได้จากการทำแผนชุมชน คือหลุดพ้นจากวิถีคิดแบบพึ่งพา มาพึ่งตนเอง เป็นตัวของตัวเองหลุดพ้นจากวัฒนธรรมอุปถัมภ์เข้าสู่วัฒนธรรมข้อมูลความรู้หลุดพ้นจากวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบรับ มาเรียนรู้แบบรุก สืบค้น สืบหา วิจัย แสวงหา พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเองหลุดพ้นจากวิถีคิดและวิถีจัดการแบบแยกส่วน มาคิดแบบเชื่อมโยง หรือบูรณาการ และจัดการแบบผนึกพลัง (Synergy) ก่อให้เกิดผลไม่เพียงบวกแต่ทวีคูณชุมชนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ภูมิใจในรากเหง้า วัฒนธรรม ค้นพบ “ทุน” และศักยภาพที่แท้จริงของตนเอง จนกล้า “ลงทุน” โดยไม่ต้องรอรัฐช่วย ถ้าช่วยก็ถือว่า “ต่อยอด-สมทบ” เกิดวงจรชีวิตใหม่ของชุมชน จัดการชีวิตของตนเองเป็นระบบ ตัดสินใจได้เองว่า จะกิน จะอยู่ จะทำอะไร อย่างไร เกิดระบบเศรษฐกิจ

ชุมชนที่สร้างหลักประกัน ความมั่นคง และ ระบบสวัสดิการให้ครอบครัว วันนี้และวันหน้ายามแก่เฒ่าเวทีที่ 4เวทีประชาพิจารณ์ประเมินผลการใช้แผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ชาวบ้านห้วยเตงได้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ในเวทีเปิดโลกการเรียนรู้ มีการเสนอ ความคิดเห็นกันหลากหลาย รู้จักรากเหง้าและเอกลักษณ์ รู้จักศักยภาพและทุน ชาวบ้านห้วยเตงได้ตระหนักที่จะทำบัญชีครัวเรือน เรียนรู้จากตัวอย่างและความสำเร็จของชุมชนอื่น สามารถวิเคราะห์ข้อมูลและค้นหาทางเลือกใหม่ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และได้นำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนบ้านห้วยเตงได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดกรมการพัฒนาชุมชน(2548) ที่กล่าวไว้ว่า ประโยชน์ 10 ประการที่เกิดกับชุมชนอย่างแน่นอน คือ คนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันคนในชุมชนได้เห็นข้อเด่น ข้อดี โอกาส และข้อจำกัดของชุมชนในการพัฒนาอย่างมีเป้าหมายคนในชุมชนมีช่องทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างเหมาะสมและครอบคลุมคนในชุมชนสามารถกำหนดกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ทำให้คนในชุมชนสามารถคิดเป็นและกล้าที่จะตัดสินใจด้วยตนเองได้ชุมชนสามารถวางแผนจัดการกับทรัพยากรหรือทุนในชุมชน ทั้งทุนบุคคลและทุนสังคมที่มีอยู่ได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพชุมชนคนในชุมชนสามารถรับผลประโยชน์ร่วมกันได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมความร่วมมือกันของคนในชุมชนจะก่อให้เกิดทัศนคติที่ดี เอื้ออาทรต่อกัน ได้ปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยมที่ดีให้กับลูกหลานสามารถหาแนวร่วมในการทำงานเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเองได้อย่างง่ายดายและสอดคล้องกับแนวความคิดของนางกรรณ ไซยเมือง และคณะ (2554 : บทคัดย่อ) ในเรื่อง การพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนบ้านสันกลาง ตำบลจำปาหวาย อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ในการพัฒนาหรือการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนฯ ต้องเริ่มต้นจากการสร้างกระบวนการเรียนรู้ ๆ เพื่อให้เกิดการระเบิดจากข้างใน โดยเริ่มตั้งแต่การสร้างกระบวนการเรียนรู้ ที่เริ่มจากการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน ให้กับสมาชิกในชุมชนฯ เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิต ทั้งการอบรมให้ความรู้ การศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบ และการประเมินความเห็นและทัศนคติเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการจัดการที่ยั่งยืนซึ่งกระบวนการเรียนรู้มีส่วนร่วมในชุมชนฯ ได้นำไปสู่การตกผลึกความคิดจากปัญหาสู่ปัญญาร่วมกันกำหนดแผนแม่บทของชุมชนฯ โดยมีวิสัยทัศน์การพัฒนาชุมชนฯ คือ ชุมชนพอเพียงที่มีความเป็นอยู่ที่ดีและมีมีความสุข มีการกำหนดแผนแม่บทชุมชนฯ 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ทางด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านสังคม 3) ด้านสิ่งแวดล้อม 4) ด้านการเมืองและการบริหารจัดการภายในชุมชนฯ และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาในพื้นที่ของชุมชนฯ ซึ่งผลการวิเคราะห์ห้องปฏิบัติการที่สำคัญของการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของ

เศรษฐกิจพอเพียงมีลักษณะสำคัญดังนี้ 1) การดำเนินงานมีลักษณะการสร้างเครือข่าย 2) การดำเนินงานต้องเป็นไปในลักษณะแบบบูรณาการ หรือมีลักษณะแบบองค์รวม 3) ปัจจัยร่วมที่มีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาชุมชนได้แก่ การมีคณะกรรมการบริหารหรือผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ในการมุ่งพัฒนาชุมชนอย่างบูรณาการ 4) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการดำเนินการพัฒนาชุมชนในทุกขั้นตอน 5) กระบวนการสร้างการเรียนรู้ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน ที่สำคัญที่สุดคือการศึกษาคุณงานชุมชนที่เป็นต้นแบบและมีการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเองอย่างเข้มแข็ง มีการจัดเวทีประชาคม การร่วมสรุปบทเรียน การจัดเก็บข้อมูลชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และโดยชุมชนนำไปสู่การวิเคราะห์ชุมชนเพื่อจัดทำแผนพัฒนาชุมชนพึ่งตนเอง 6) การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ ที่มีส่วนช่วยตั้งแต่ขั้นก่อตั้ง ตลอดจนการพัฒนา เสริมสร้างความเข้มแข็งทุกระยะ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ผู้นำท้องถิ่นควรทำความเข้าใจแนวทางและแนวคิดการพัฒนาแผนแม่บทชุมชน บ้านห้วยเตง แบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงตลอดจนมีความมุ่งมั่นอย่างแรงกล้าในการผลักดันให้เกิดการปฏิบัติอย่างจริงจัง

1.2 ควรจัดตั้งองค์กรชุมชนเพื่อที่จะสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างพลังชุมชนในการพัฒนาชุมชน และควรจัดให้มีเวทีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และศึกษาดูงาน เรียนรู้ความสำเร็จหรืออุปสรรคระหว่างชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

1.3 การขับเคลื่อนพลังชุมชนในการพัฒนาชุมชนจำเป็นต้องมีวิทยากรกระบวนการ และที่ปรึกษาทางวิชาการ สนับสนุนท้องถิ่น จึงควรค้นหาวิทยากรในพื้นที่ และเสริมสร้างคนรุ่นใหม่เข้ามาร่วมทีมงานเพิ่มมากขึ้น

1.4 สร้างความเข้มแข็งแก่เครือข่ายชุมชนนำอยู่ จัดให้มีระบบการลงทะเบียนร่วมเป็นเครือข่าย และมีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ

2. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

2.1 การวิจัยในครั้งนี้ ควรศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อกระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่คาดว่าเป็นปัจจัยสำคัญเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนและเป็นประโยชน์มากที่สุด

2.2 ควรศึกษาแผนอาชีพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละด้านให้ละเอียด เพื่อค้นหาศักยภาพของคนในชุมชนสู่การจัดการตนเองและจัดการชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล

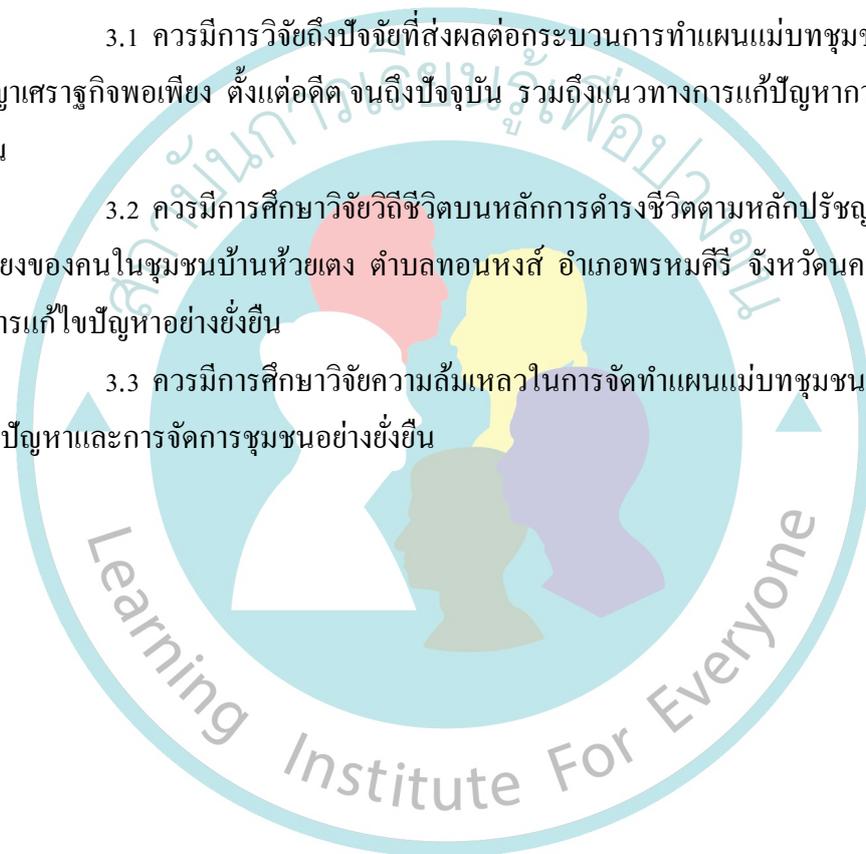
2.3 ควรศึกษาวิจัยเปรียบเทียบก่อนและหลังกระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชน ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์สู่แนวทางพัฒนาอย่างยั่งยืน

3. ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการวิจัยถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน รวมถึงแนวทางการแก้ปัญหาการทำแผนแม่บทชุมชน

3.2 ควรมีการศึกษาวิจัยวิถีชีวิตบนหลักการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของคนในชุมชนบ้านห้วยแดง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน

3.3 ควรมีการศึกษาวิจัยความล้มเหลวในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาและการจัดการชุมชนอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- เกษม วัฒนชัย. (2555X เศรษฐกิจพอเพียงกับการศึกษา การสัมมนาผู้บริหารโรงเรียนไทยรัฐ
วิทยา 10. (Online) เข้าถึงได้จาก <http://www.positioningmag.com/Magazine/Details.aspx?id=54043>.
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2548). เอกสารแนวคิด แนวทาง และกรณีตัวอย่างการดำเนินงานศูนย์
ประสานงานเครือข่ายองค์กรชุมชน. กรุงเทพฯ : สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพ
ชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน.
- ขนิษฐา กาญจนรังษิณนท์. (2548). การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ: กลุ่มงานวิจัยและ
พัฒนากรมการพัฒนาชุมชน.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2532). ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไทย. สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย.
- ชอบ เข้มกลัด และ โกวิท พวงงาม. การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเชิงประยุกต์.
กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.
- ชินรัตน์ สมสืบ. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. นนทบุรี :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมวิราช, 2539.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2530). การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.
_____. (2540). มิติทางวัฒนธรรมในยุคเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยา
สิรินธร.
- นงคราญ ไชยเมือง และคณะ. (2554). การพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง :
กรณีศึกษาชุมชนบ้านสันกลาง ตำบลจำปาหวาย อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. สำนักงาน
คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- นิศรา จันท์เจริญสุข, ประภาพร หัสสรังสี, และ รัฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ธร. (2555). การพัฒนาแผน
ชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงบ้านสันลมจอย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัด
เชียงใหม่. คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
ภาคพายัพ. จังหวัดเชียงใหม่.
- ประเวศ วะสี. (2530). การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ :
ไทยวัฒนาพานิชย์.
- ประยงค์ รัตนรงค์. (2547). เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนไม่เรียง. (Online) เข้าถึงได้จาก
<http://www.oknation.net/blog/chawsaun/2007/09/08/entry-2>

- พรพิไล เลิศวิชา. (2530). คีรีวง. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์.
- พีรชัย กุลชัย, สุขุมารมณ์ ชันศรีศรี . (2549). **แผนแม่บทชุมชน ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง**. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา. กระทรวงศึกษาธิการ. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วรลักษณ์ โรจน์ธารงค์ . (2553). **การประเมินโครงการแผนชุมชนพึ่งตนเองตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ชุมชนศาลเจ้าพ่ออู่ยง เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร .** หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขา นโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- วิฑูรย์ ปัญญากุล. (2535). **การพัฒนาต้องมาจากประชาชน : เยาวชนบ้าน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. พิมพ์ลักษณ์, กรุงเทพฯ สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา
- วิจิต นันทสุวรรณ. (2542). **ภูมิปัญญาชาวบ้านในงานพัฒนา .** วารสารสังคมพัฒนา.
- สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์. (2533). **รากฐานชีวิต .** กรุงเทพฯ หมู่บ้าน.
- เสวี พงศ์พิศ และคณะ. (2544). **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. สำนักพิมพ์ภูมิปัญญาไทย.** กรุงเทพฯ.
- เสวี พงศ์พิศ และ วิจิต นันทสุวรรณ (บรรณาธิการ). (2545). **แผนแม่บทชุมชน : ประชาพิชัยและพัฒนา. สำนักพิมพ์ภูมิปัญญาไทย.** กรุงเทพฯ.
- เสวี พงศ์พิศ. (2546). **ฐานคิดจากแผนแม่บทสู่วิสาหกิจชุมชน. สำนักพิมพ์ภูมิปัญญาไทย.** กรุงเทพฯ.
- สุนทร กุลวัฒนารพงศ์. (2544). **ตามรอยพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง-ทฤษฎีใหม่. กรุงเทพฯ : ชมรมเด็กจัดพิมพ์.**
- สุริพร เอื้อถาวร. (2550). **การบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนรู้ : กรณีศึกษาโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.**
- สุวิทย์ ชีรสาดวัต. (2533). **ศักยภาพของชุมชนอีสาน : กรณีศึกษาบึงฝาง : รายงานการศึกษา. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. สถาบันศึกษาและพัฒนา. มหาวิทยาลัยขอนแก่น**
- สายทิพย์ สุกดีพันธ์. **อุดมการณ์พัฒนากับการสาธารณสุขมูลฐานในประเทศไทย ปัญหาผู้นำกับการกำหนดนโยบายแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.**
- สมพันธ์ เตชะอธิก. **ศัพท์พัฒนาเพื่อชุมชน. ขอนแก่น : หจก.ขอนแก่นการพิมพ์ จำกัด, 2547.**
- สมหมาย แจ่มกระจ่าง , ศรีวรรณ มีคุณ, พิระพงษ์ สุดประเสริฐ. (2551). **การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน : กรณีศึกษาการจัดทำแผนชุมชนเทศบาลตำบลบางพระ จังหวัด**

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. เศรษฐกิจพอเพียง. (Online)

เข้าถึงได้จาก <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=326> 18/04/2555

อกิน รพีพัฒน์. การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนในการวิจัยเชิงคุณภาพ. บรรณาธิการโดย อุทัย คุณเกษม.

ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2536.

อิระวัชช์ จันทร์ประเสริฐ. (2539). ยุทธศาสตร์เชิงรุกเพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่หมู่บ้าน : ศึกษา

เฉพาะกรณีฝ่อก้อและฝ่อกะเหรี่ยง. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยชาวเขา.

อนุชาติ ขศปิ่น. (2547). การศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการทำแผนแม่บทชุมชนในพื้นที่

องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งกว๋าว อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. มหาวิทยาลัยราชภัฏ

ลำปาง.

เอกชัย ไชแสง. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชนในจังหวัดตรัง. วิทยานิพนธ์

ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล,

2535.

บุคลากรกรม

- นายเนื่อง อิวีโส. ผู้อำนวยการในหมู่บ้าน. นายวิโรจน์ คงปัญญา ผู้สัมภาษณ์. สถานที่สัมภาษณ์
บ้านเลขที่ 120 บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช
เมื่อวันที่ 17 มกราคม พ.ศ.2555.
- นายเทียบ ผกากรอง. ผู้อำนวยการในหมู่บ้าน. นายวิโรจน์ คงปัญญา ผู้สัมภาษณ์. สถานที่สัมภาษณ์
บ้านเลขที่ 153 บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช
เมื่อวันที่ 17 มกราคม พ.ศ.2555.
- นายเจียม พลรัตน์. ผู้อำนวยการในหมู่บ้าน. นายวิโรจน์ คงปัญญา ผู้สัมภาษณ์. สถานที่สัมภาษณ์
บ้านเลขที่ 69 บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช
เมื่อวันที่ 17 มกราคม พ.ศ.2555.
- นายเริ่ม เขื่อนชลคำ. ผู้อำนวยการในหมู่บ้าน. นายวิโรจน์ คงปัญญา ผู้สัมภาษณ์. สถานที่สัมภาษณ์
บ้านเลขที่ 81/1 บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช
เมื่อวันที่ 18 มกราคม พ.ศ.2555.
- นางเจียร บุญค่อง. ผู้อำนวยการในหมู่บ้าน. นายวิโรจน์ คงปัญญา ผู้สัมภาษณ์. สถานที่สัมภาษณ์
บ้านเลขที่ 143 บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช
เมื่อวันที่ 18 มกราคม พ.ศ.2555.
- นายสมบัติ เกิดสมบัติ. ผู้อำนวยการในหมู่บ้าน. นายวิโรจน์ คงปัญญา ผู้สัมภาษณ์. สถานที่สัมภาษณ์
บ้านเลขที่ 152 บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช
เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ.2555.
- นางเสงี่ยม คงปัญญา. ผู้อำนวยการในหมู่บ้าน. นายวิโรจน์ คงปัญญา ผู้สัมภาษณ์. สถานที่สัมภาษณ์
บ้านเลขที่ 68/1 บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช
เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ.2555.

ภาคผนวก ก.
เครื่องมือในการทำวิจัย

แบบสอบถาม

เรื่อง กระบวนการทำแผนแผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
กรณีศึกษา บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี
จังหวัดนครศรีธรรมราช

คำชี้แจง:

1. แบบสอบถามนี้ จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาเรื่อง กระบวนการทำแผนแผนแม่บทชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา บ้านห้วยเตง ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. แบบสอบถามนี้ประกอบด้วย 3 ตอน ได้แก่
ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล
ตอนที่ 2 สภาพทั่วไป
ตอนที่ 3 บันทึกGRAYจ่าย
3. กรุณาตอบแบบสอบถามทุกข้อคำถาม เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล
4. คำตอบทั้งหมดจะไม่เปิดเผยชื่อผู้ตอบ ซึ่งจะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อผู้ตอบ กรุณาตอบคำถามตามความเป็นจริงมากที่สุด

.....

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความกรุณาตอบแบบสอบถามด้วยดี
นายวิโรจน์ คงปัญญา

แบบฟอร์มสำรวจข้อมูลส่วนบุคคล

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

ชื่อ () นาย / () นาง / () นางสาว.....นามสกุล.....ชื่อเล่น.....

ชื่อ-สกุล ภาษาอังกฤษ (Mr./Mrs./Miss)

เกิดวันที่..... เดือน พ.ศ. อายุ ปี สัญชาติ.....

เชื้อชาติ.....ศาสนา..... หมู่โลหิต..... สถานที่เกิด.....

เลขที่บัตรประจำตัวประชาชน.....

เลขที่บัตรประจำตัวผู้เสียภาษี..... เลขที่บัตรประกันสังคม.....

เลขที่บัตรประกันสุขภาพ..... โทรศัพท์.....

โทรศัพท์มือถือ.....

ที่อยู่ตามบัตรประจำตัวประชาชน บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ซอย.....

ถนน..... ตำบล/แขวง..... อำเภอ/เขต.....

จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....

e-mail :

ที่อยู่ปัจจุบัน (ถ้าเหมือนตามบัตรประจำตัวประชาชนไม่ต้องกรอก)

บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ซอย..... ถนน.....

ตำบล/แขวง..... อำเภอ/เขต..... จังหวัด.....

รหัสไปรษณีย์.....

บิดา ชื่อ-สกุล..... อายุปี อาชีพ.....

มารดา ชื่อ-สกุล..... อายุปี อาชีพ.....

สถานภาพ () โสด () สมรส () แยกกันอยู่ () หม้าย/หย่าร้าง จำนวนบุตร.....คน

คู่สมรส ชื่อ-สกุล..... อาชีพ.....

บุตรคนที่ 1 ชื่อ – สกุล วัน/เดือน/ปีเกิด..... อายุ.....ปี

บุตรคนที่ 2 ชื่อ – สกุล วัน/เดือน/ปีเกิด..... อายุ.....ปี

บุตรคนที่ 3 ชื่อ – สกุล วัน/เดือน/ปีเกิด..... อายุ.....ปี

ตอนที่ 2 สภาพทั่วไป

ลักษณะที่ตั้ง

- แผนที่แสดงอาณาเขตการปกครอง (แผนที่มาตราส่วนมาตรฐาน เพื่อแสดงสถานที่สำคัญ เส้นทางคมนาคม แหล่งน้ำและอาณาเขตติดต่อ)
- อาณาเขต เขตการปกครองมีพื้นที่.....ไร่ หรือ.....ตร.กม.
- เขตการปกครอง
 - อาณาเขตทางทิศเหนือ ติดต่อกับ.....
 - อาณาเขตทางทิศใต้ ติดต่อกับ.....
 - อาณาเขตทางทิศตะวันออก ติดต่อกับ.....
 - อาณาเขตทางทิศตะวันตก ติดต่อกับ.....
- ประชากร
 - จำนวนหลังคาเรือนทั้งหมดในเขตพื้นที่รับผิดชอบ.....บ้าน
 - มีประชากรทั้งหมด.....คน แบ่งเป็น

ชาย.....คน	หญิง.....คน
เด็ก (ทารก – 9 ปี).....คน	เด็ก (ทารก – 9 ปี).....คน
เด็กโต (10-14 ปี).....คน	เด็กโต (10-14 ปี).....คน
วัยรุ่น (15-19 ปี).....คน	วัยรุ่น (15-19 ปี).....คน
ผู้ใหญ่ (20-59 ปี).....คน	ผู้ใหญ่ (20-59 ปี).....คน
คนชรา (60 ปี ขึ้นไป).....คน	คนชรา (60 ปี ขึ้นไป).....คน
 - จำนวนประชากรแฝง.....คน
 - จำนวนประชากรที่พิการหรือทุพพลภาพหรือป่วยเรื้อรังในเขตพื้นที่.....คน
 - ความหนาแน่นของประชากร.....คน/ตร.กม.
 - อัตราการเพิ่มขึ้นของประชากร ตั้งแต่ ปี 2553 ร้อยละ.....
 - อัตราการเพิ่มขึ้นของประชากร ตั้งแต่ ปี 2554 ร้อยละ.....
 - อัตราการเพิ่มขึ้นของประชากร ตั้งแต่ ปี 2555 ร้อยละ.....
 - ลักษณะอาชีพของประชากร
 - จำนวนประชากรในเขตประกอบอาชีพเกษตรกรรม.....คน
 - จำนวนประชากรในเขตประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม.....คน
 - สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญในเขตพื้นที่รับผิดชอบ.....บ้าน

ด้านโครงสร้างพื้นฐาน

การคมนาคม การจราจร

- ถนน.....สาย

ประเภทของถนน

- ถนนลูกรัง.....สาย
- ถนนลาดยาง.....สาย
- ถนนคอนกรีต.....สาย
- อื่นๆ.....สาย
- สะพาน.....แห่ง
- สะพานลอยคนข้าม.....แห่ง
- แม่น้ำ.....แห่ง คลองที่เป็นทางสัญจรทางน้ำ.....แห่ง

การสื่อสาร

- โทรศัพท์ส่วนบุคคลในพื้นที่.....เลขหมาย.....
- โทรศัพท์สาธารณะในเขตพื้นที่.....เลขหมาย.....
- จำนวนชุมสายโทรศัพท์ในเขตพื้นที่.....ชุมสาย
- ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข.....พื้นที่
- สถานีวิทยุกระจายเสียง.....สถานี สถานีวิทยุโทรทัศน์.....สถานี
- สื่อมวลชนในพื้นที่/หนังสือพิมพ์.....ฉบับ
- ระบบเสียงตามสาย/หอกระจายข่าวในพื้นที่
- ให้บริการครอบคลุมร้อยละ.....ของพื้นที่
- หน่วยงานที่มีข่ายวิทยุสื่อสารในพื้นที่.....แห่ง

การประปา

- จำนวนครัวเรือนที่ใช้ประปา.....ครัวเรือน
- หน่วยงานเจ้าของกิจการประปา.....หลังคาเรือน
- น้ำประปาที่ผลิต.....ลบ.ม./วัน
- น้ำประปาที่ใช้.....ลบ.ม./วัน
- แหล่งน้ำดิบที่ใช้ผลิตน้ำประปา.....แห่ง
- แหล่งน้ำดิบสำรอง.....แห่ง

ไฟฟ้า

- จำนวนครัวเรือนที่ใช้ไฟฟ้า.....แห่ง
- พื้นที่ที่ได้รับบริการไฟฟ้า ร้อยละ.....ของพื้นที่ทั้งหมด
- ไฟฟ้าสาธารณะ (ไฟฟ้าส่องสว่าง) จำนวน.....จุด/ครอบคลุมถนน..... สาย

ลักษณะการใช้ที่ดิน

- พื้นที่พักอาศัย.....ไร่
- พื้นที่พาณิชยกรรม.....ไร่
- พื้นที่ตั้งหน่วยงานของรัฐ.....ไร่
- สวนสาธารณะ/นันทนาการ.....ไร่
- พื้นที่เกษตรกรรม.....ไร่
- พื้นที่ตั้งสถานศึกษา.....ไร่
- พื้นที่ว่าง.....ไร่

ด้านเศรษฐกิจ

- รายได้/ประชากร รายได้เฉลี่ยของประชากร..... /คน/ปี
- เกษตรกรรม.....ครัวเรือน
- มูลค่าผลผลิตทางการเกษตร.....บาท

การพาณิชยกรรมและบริการ

- สถานีบริการน้ำมัน.....แห่ง
- ศูนย์การค้า/ห้างสรรพสินค้า.....แห่ง
- ตลาดสด.....แห่ง
- ร้านค้าทั่วไป.....แห่ง

การท่องเที่ยว

- จำนวนแหล่งท่องเที่ยว.....แห่ง
- จำนวนนักท่องเที่ยว.....แห่ง
- รายได้จากการท่องเที่ยว.....บาท/ปี
- ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว.....บาท/ปี

ด้านสังคม

- ชุมชน จำนวน.....แห่ง
- จำนวนบ้าน.....หลังคาเรือน
- จำนวนประชากรในชุมชน.....คน

ศาสนา

- ผู้นำถือศาสนาพุทธ ร้อยละ.....ของจำนวนประชากรทั้งหมด
- วัด จำนวน.....วัด
- ผู้นำถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ.....ของจำนวนประชากรทั้งหมด
- มัสยิด จำนวน.....แห่ง
- ผู้นำถือศาสนาคริสต์ ร้อยละ.....ของจำนวนประชากรทั้งหมด
- โบสถ์ จำนวน.....แห่ง
- ผู้นำถือศาสนาอื่นๆ ร้อยละ.....ของจำนวนประชากรทั้งหมด
- ผู้ที่ไม่นับถือศาสนาใดเลย ร้อยละ.....ของจำนวนประชากรทั้งหมด

วัฒนธรรม

- ประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญ (เรียงตามลำดับความสำคัญมากที่สุด ไปหาน้อยที่สุด)
 - 1.....เดือน.....
 - กิจกรรมโดยสังเขป.....
 - 2.....เดือน.....
 - กิจกรรมโดยสังเขป.....
 - 3.....เดือน.....
 - กิจกรรมโดยสังเขป.....
 - 4.....เดือน.....
 - กิจกรรมโดยสังเขป.....
 - 5.....เดือน.....
 - กิจกรรมโดยสังเขป.....

การศึกษา

- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน.....แห่ง
- โรงเรียนรัฐบาล จำนวน.....แห่ง
- โรงเรียนเอกชน จำนวน.....แห่ง

สาธารณสุข

- โรงพยาบาลในเขตพื้นที่(ถ้ามี) สังกัด.....
- เป็นของท้องถิ่น จำนวน.....แห่ง เตียงคนไข้ จำนวน.....เตียง
- เป็นของเอกชน จำนวน.....แห่ง เตียงคนไข้ จำนวน.....เตียง
- เป็นของรัฐบาล จำนวน.....แห่ง เตียงคนไข้ จำนวน.....เตียง
- ศูนย์บริการสาธารณสุข จำนวน.....แห่ง
- คลินิกเอกชน จำนวน.....แห่ง

บุคลากรทางการแพทย์ที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานพยาบาลทุกแห่ง ทุกสังกัดในเขตพื้นที่

- แพทย์ จำนวน.....คน
- พยาบาล จำนวน.....คน
- ทันตแพทย์ จำนวน.....คน
- เภสัชกร จำนวน.....คน
- เจ้าพนักงานส่งเสริมสาธารณสุข จำนวน.....คน
- พนักงานอนามัย จำนวน.....คน
- เจ้าพนักงานสุขาภิบาล จำนวน.....คน
- เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน จำนวน.....คน
- อสม.....คน
- ศูนย์บริการสาธารณสุข.....คน

คุณภาพชีวิตด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (จากสถิติในรอบปีที่ผ่านมา)

- จำนวนผู้เสียชีวิตโดยอุบัติเหตุจากรถยนต์ จำนวน.....คน
- ความเสียหายจากภัยพิบัติที่เกิดจากมนุษย์ทำและจากภัยธรรมชาติ จำนวน.....บาท
- จำนวนคดีประทุษร้ายต่อทรัพย์สินและประชาชน จำนวน.....คดี
- จำนวนคดีเสียชีวิต ร่างกาย และเพศ จำนวน.....คดี

- จำนวนอุบัติเหตุจากรถยนต์ จำนวน.....ครั้ง

การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

- สถิติเพลิงไหม้ในรอบปี(1 ม.ค. - 31 ธ.ค.) จำนวน.....ครั้ง
- ความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินจากเหตุเพลิงไหม้ในรอบปีที่ผ่านมา
- คิดเป็นผู้เสียชีวิต.....คน
- บาดเจ็บ.....คน
- ทรัพย์สินมูลค่าบาท
- อาสาสมัครป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย จำนวน.....คน
- การฝึกซ้อมบรรเทาสาธารณภัยปีที่ผ่านมา จำนวน.....คน

สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

- อุณหภูมิสูงสุด.....องศาเซลเซียส ต่ำสุด.....องศาเซลเซียส
- อุณหภูมิเฉลี่ยต่อเดือน มี.ค.-มิ.ย.องศาเซลเซียส
- อุณหภูมิเฉลี่ยต่อเดือน ก.ค.-ต.ค.องศาเซลเซียส
- อุณหภูมิเฉลี่ยต่อเดือน พ.ย.-ก.พ.องศาเซลเซียส
- ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยสูงสุด พ.ศ.
- ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยต่ำสุด พ.ศ.

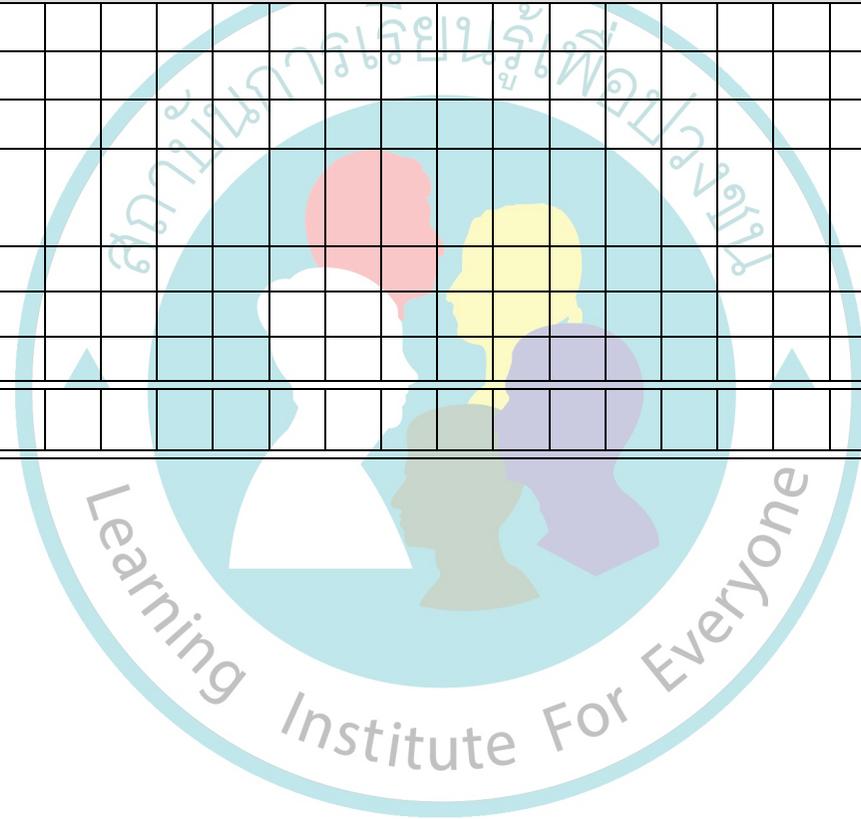
แหล่งน้ำ

- หนอง บึง จำนวน.....แห่ง ได้แก่(ระบุชื่อ).....
-คิดเป็นพื้นที่กักเก็บน้ำประมาณ.....ลบ.ม.
-คิดเป็นพื้นที่กักเก็บน้ำประมาณ.....ลบ.ม.
-คิดเป็นพื้นที่กักเก็บน้ำประมาณ.....ลบ.ม.
-คิดเป็นพื้นที่กักเก็บน้ำประมาณ.....ลบ.ม.
- คลอง ลำธาร ห้วย จำนวน.....แห่ง ได้แก่(ระบุชื่อ).....

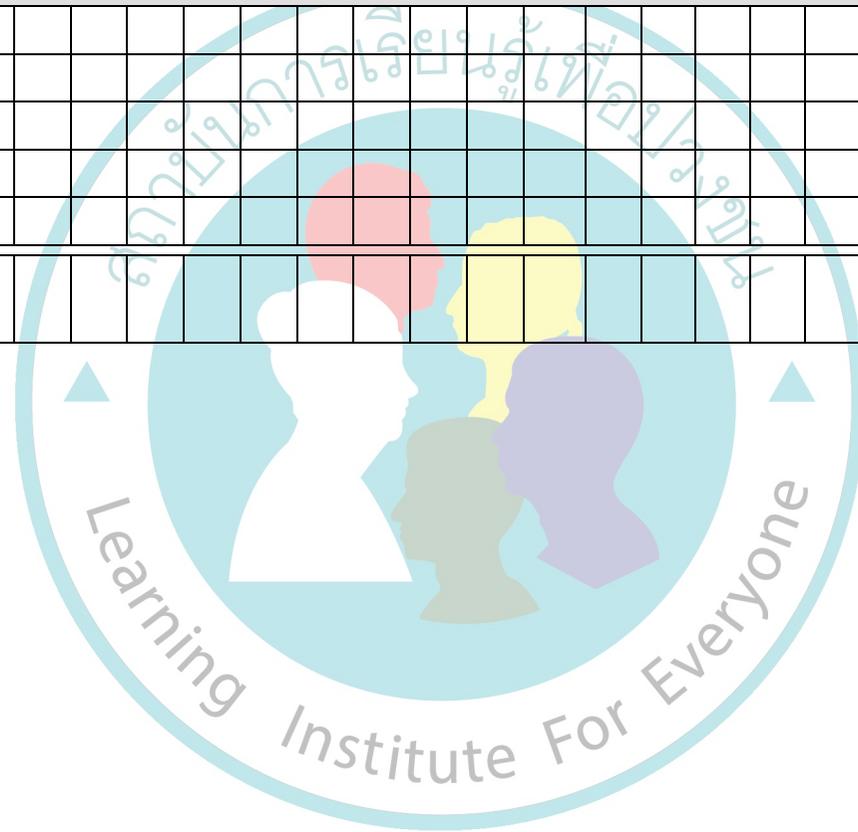
ด้านการเมือง การบริหาร

- จำนวนสมาชิกสภาท้องถิ่น.....คน
- โครงสร้างและอัตรากำลังในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ประเภท การใช้จ่าย	รายจ่ายในแต่ละวัน (บาท)																														ต่อเดือน
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	
4. ยารักษาโรค																															
4.1 ยาแก้ปวดเมื่อย																															
4.2 ยาแก้โรค																															
4.3 ยาแก้ปวดหัว																															
4.4 ยาแก้ปวดท้อง/ ท้องเสีย																															
4.5																															
4.6																															
4.7																															
รวมรายวัน																															

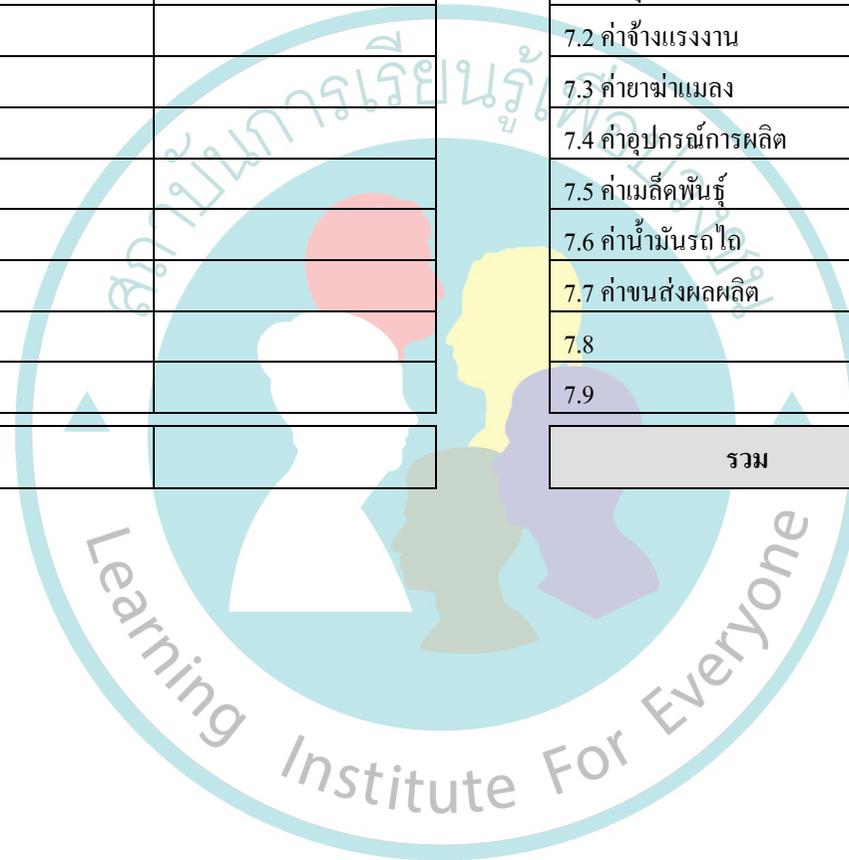

ประเภท การใช้จ่าย	รายจ่ายในแต่ละวัน (บาท)																														รวม ต่อเดือน
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	
6. ค่าใช้จ่ายในการศึกษา																															
6.1 ค่าอาหาร																															
6.2 ค่ารถ																															
6.3 ค่าขนม																															
6.4 ค่าใช้จ่ายอื่นๆ																															
6.5																															
รวมรายวัน																															

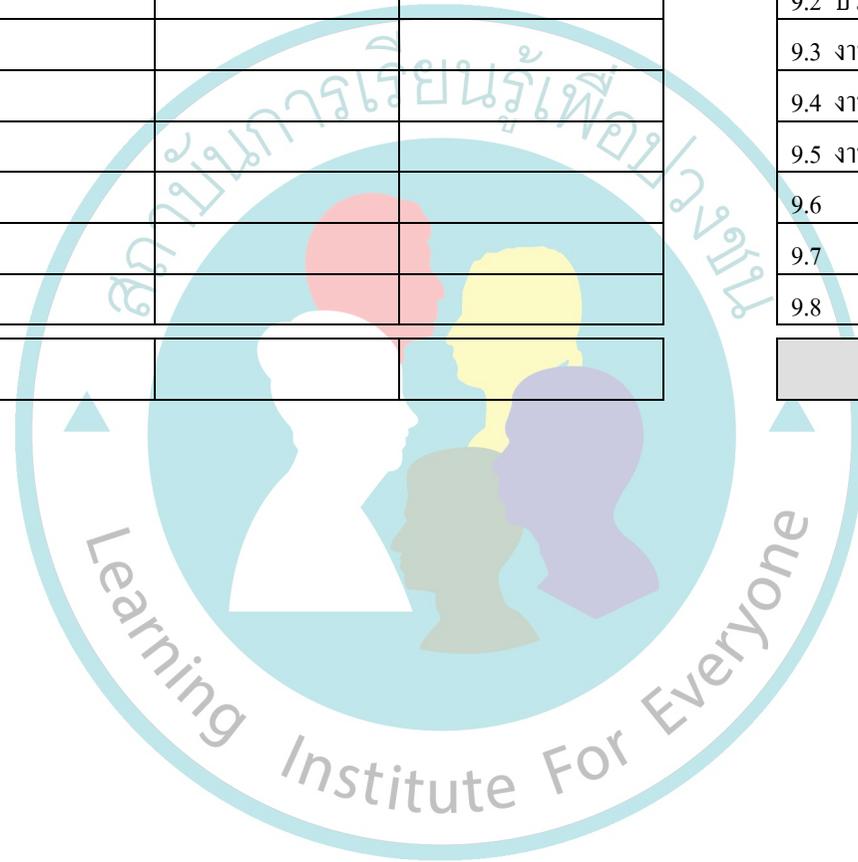
6. ค่าใช้จ่ายในการศึกษา	ต่อเทอม	ต่อปี
6.1 ค่าเทอม/ค่าบำรุงการศึกษา		
6.2 ค่าอาหาร(รายเทอม)		
6.3 ค่ารถ(รายเทอม)		
6.4 ค่าสมุด/ดินสอ/ปากกา		
6.5 ค่าหนังสือ		
6.6 ค่าเครื่องแต่งกาย		
6.7		
6.8		
6.9		
รวม		

7. ค่าใช้จ่ายในการผลิต	ต่อครั้ง	ต่อปี
7.1 ค่าปุ๋ยเคมี		
7.2 ค่าจ้างแรงงาน		
7.3 ค่ายามาแมลง		
7.4 ค่าอุปกรณ์การผลิต		
7.5 ค่าเมล็ดพันธุ์		
7.6 ค่าน้ำมันรถไถ		
7.7 ค่าขนส่งผลผลิต		
7.8		
7.9		
รวม		

8. ค่าผ่อนหนี้สิน	ต่อเดือน	ต่องวด	ต่อปี
8.1 ธ.ก.ส.			
8.2 สหกรณ์			
8.3 กองทุนหมู่บ้าน/กลุ่มในชุมชน			
8.4 หนี้นอกระบบ			
8.5 อื่น ๆ			
8.6 ดอกเบี้ยรวม			
8.7 เงินต้นรวม			
8.8			
รวม			

9. ค่าใช้จ่ายทางสังคม	ต่อปี
9.1 กรู๊น/ผ้าป่า	
9.2 บวชนาค	
9.3 งานศพ	
9.4 งานแต่งงาน	
9.5 งานขึ้นปีใหม่	
9.6	
9.7	
9.8	
รวม	

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล วิโรจน์ คงปัญญา
 วันเดือนปีเกิด 5 มกราคม 2790
 ที่อยู่ 82/1 หมู่ 2 ตำบลทอนหงส์
 อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช
 80320
 เบอร์โทรศัพท์ 089-8723368
 อีเมล Korawit52@hotmail.com
 สถานที่ทำงาน -
 ประวัติการศึกษา สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สหวิทยาการพัฒนาท้องถิ่น
 จากสถาบันราชภัฏพระนคร ปีการศึกษา 2552

